

POLITI HØGSKOLEN

Høyreekstrem terrorisme født på internett: Hvordan blir den til og hvordan skal den forhindres?

En analyse av høyreekstrem subkultur på internett og politiets tiltak mot terrorismen som oppstår der.

Ingvild Nilsen

Master i Politivitenskap

Kull 2017

SAMMENDRAG

I løpet av de siste tre tiårene har vi sett en endring i det høyreekstreme landskapet, fra snauklipte nynazister på gata, til et nettverk av unge mennesker som konsumerer og deler høyreekstremt materiale på internett, ofte forkledd som humor. Denne oppgaven er en kvalitativ analyse av den nye høyreekstremismen i lys av subkulturteori og av norsk politi sin innsats mot terrorisme «født på internett» med hovedvekt på situasjonell kriminalitetsforebygging. Ved å gjøre en casestudie av tre høyreekstreme terrorister har jeg undersøkt hvordan deres handlinger kan forstås som et resultat av deltakelse i denne subkulturen. Jeg bruker spesielt konseptet om subkulturell stil for å tolke ekstremistiske nettforum som løse, transnasjonale subkulturer, hvor medlemmene knyttes sammen gjennom en gruppeidentitet og et sett felles verdier, som kommer til uttrykk gjennom stil. Stilen består av symboler og et felles språk, hvor både vold og humor spiller en viktig rolle. Ekstremistiske narrativer og fiendebilder blir skjult bak humor, memer og interne vitser, samtidig som terror glorifiseres og terrorister idoliseres. Stilen bidrar til å skape et fellesskap og en motstand mot samfunnet. Min undersøkelse tyder på at terrorangrep ikke bare er et resultat av ideologi, men at det handler om et ønske om anerkjennelse, samhold og et formål i livet.

Endringer i trusselbildet fører til at politiet må tenke annerledes når det kommer til forebygging av terrorisme. I tillegg til å utforske den høyreekstreme subkulturen på internett har jeg analysert regjeringens handlingsplaner, en NOU og en stortingsmelding for å undersøke hvordan regjeringen mener at norsk politi skal forhindre terrorisme som springer ut ifra slike subkulturer, med fokus på situasjonelle tiltak, samt deres kunnskap om dette fenomenet og internetts rolle. Handlingsplanene baserer seg i stor grad på en sosial tilnærming til forebygging av radikaliserings til ekstremisme. De vektlegger viktigheten av kunnskap, men viser seg lite oppdaterte på nye fenomen og trender. NOU-en og stortingsmeldingen, som kom i kjølvannet av terrorhendelsene 22. juli, viser i mye større grad til avverging av terrorisme, situasjonelle tiltak og internetts rolle i forebyggingen, uten at handlingsplanene virker å ha fulgt det opp. Jeg argumenterer for at man i tillegg til en sosial tilnærming bør gi mer oppmerksomhet til situasjonell forebygging, i de tilfellene hvor det er for sent med de langsiktige tiltakene. Ikke minst er det viktig å se på hva man kan lære av tidligere terrorister. Politiet bør være oppdaterte på nye trender og ha fokus på rollen internett spiller i terrorismen, og hvordan internett kan brukes i forebyggingen av den.

ABSTRACT

During the last three decades we have witnessed a change in the right-wing extremist landscape, from skinheads roaming the streets to a community consisting of young people consuming and producing far right propaganda online, often disguised as humour. This paper is a qualitative analysis of this new right-wing extremism, using subcultural theories, and of the effort of the Norwegian police to prevent terrorism «born online» with emphasis on situational crime prevention. By doing a case study of three right-wing terrorists, I have examined how their actions can be understood as a result of participation in this subculture. I especially use the concept of subcultural style to interpret far right online forums as loose, transnational subcultures, where the members are tied together through a group identity and a common set of values, expressed through style. The style consists of symbols and a common «language», and both violence and humour plays an important role. Humour, memes and in-group jokes and references hides the extreme narratives of out-groups, at the same time as terrorism is being glorified and terrorists idolized. My examination suggests that terrorist attacks not only are a result of ideology, but of a desire for recognition, unity and a purpose in life.

Changes in the extreme right makes the police having to think differently about the prevention of terrorism. In addition to exploring the far right subculture online, I have analyzed the government's action plans, a NOU and a white paper, to examine how the government expects the Norwegian police to prevent terrorism rising from these subcultures, with a focus on situational measures and their knowledge of this trend and the role of the internet. The action plans are largely based on a social approach to the prevention of radicalization to extremism. They emphasizes the importance of knowledge, but do not appear to be updated on new trends. The NOU and the white paper, which came in the wake of the 2011 Norway attacks, refers to situational measures and the role of the internet in terrorism prevention in a much greater extent, without the action plans seemingly following it up. I argue that in addition to a social approach, one should pay more attention to situational prevention in those cases when it's too late with the long-term measures. Not least, it is important to look at what we can learn from former terrorists. The police should be updated on new trends and be focusing on the role of the internet in terrorism, and on how they can use the internet to prevent it.

FORORD

Denne oppgaven er avslutningen på fire lærerike år ved Politihøgskolen. Det har vært spennende, interessant og til tider krevende å skrive masteroppgave, og jeg sitter igjen med masse kunnskap og gode erfaringer. Jeg har ikke angret et sekund på valg av tema; dette er et interessant og ikke minst viktig felt som jeg gleder meg til å lære mer om i fremtiden.

Jeg vil rette en stor takk til min hovedveileder Hans Myhre Sunde for uvurderlig veiledning, engasjement og interesse. Din faglige kunnskap og tette oppfølging har vært avgjørende for at jeg nå er i mål.

Jeg vil videre takke min biveileder Cathrine Moe Thorleifsson, som med god kunnskap på feltet har kommet med verdifulle innspill og faglig påfyll av høy kvalitet.

Takk til mannen min som har støttet meg hele veien, hatt troen på meg og oppmuntret meg når jeg har trengt det som mest.

14. august 2021

Ingvild Nilsen

INNHOOLD

1. INNLEDNING	6
1.1 Valg av tema og problemstilling	7
1.2 Operasjonalisering og avgrensning	8
1.3 Oppgavens oppbygging	9
1.4 Begrepsavklaringer	9
1.4.1 Radikalisering	9
1.4.2 Høyreekstremisme	9
1.4.3 Terrorisme	10
1.4.4 Soloaktør	10
2. TEORI	11
2.1 Teori om subkulturer	11
2.1.1 Birminghamskolen og subkulturell stil	11
2.1.2 Subkulturteori anvendt på høyreekstremister	15
2.1.3 Tidligere forskning	17
2.2 Situasjonell kriminalitetsforebygging	19
2.2.1 Situasjonell kriminalitetsforebygging og rasjonelle valg	19
2.2.2 Situasjonell forebygging av terrorisme	21
2.2.3 Tidligere forskning	23
3. METODE	25
3.1 Datamateriale og utvalg	25
3.1.1 Casestudiens utvalg	27
3.2 Analyse	28
3.2.1 Dokumentanalyse	28
3.2.2 Casestudie	29
3.3 Forskningsetikk	30
3.4 Analytisk rammeverk	32
4. HØYREEKSTREM SUBKULTUR PÅ INTERNETT	33
4.1 Den nye høyreekstre stilen	34
4.1.1 Fra militærstøvler og hakekors til skjorte og memer (og militærstøvler)	34
4.1.2 Narrativer og fiendebilder forkledd som humor	37
4.1.3 Memer, trolling og chan-sjargong	41
4.2 Vold som stilmarkør	45

4.2.1 Terrorister som inspirasjon	45
4.2.2 Spillifisering av terror og kulturelle skript.....	49
4.2.3 Martyrer, soldater og vold som symbol på maskulinitet.....	53
5. HVORDAN KAN TERRORISME «FØDT PÅ INTERNETT» FORHINDRES?	58
5.1 Internetts rolle.....	58
5.1.1 Fenomenet soloaktører «født på internett»	59
5.1.2 Internetts rolle i forebyggingen.....	64
5.2 Situasjonell kriminalitetsforebygging.....	68
5.2.1 Økt anstrengelse og risiko.....	68
5.2.2 Redusert utbytte – hva er det terrorister ønsker?	72
5.3 Kan det forhindres?	75
6. KONKLUSJON.....	78
7. LITTERATURLISTE.....	82
8. VEDLEGG	91
8.1 Vedlegg 1 - godkjenning fra NSD.....	91

1. INNLEDNING

Vi har de siste årene sett en endring i det høyreekstreme trusselbildet. Både hvem som begår terrorhandlinger og fremgangsmåtene har forandret seg. Fram til 90-tallet var det stort sett grupper av nynazister som utgjorde den høyreekstreme trusselen. De var en aktiv del av bybildet og lett gjenkjennelige med snauklippet hår, bomberjakker og militærstøvler. Etter drapet på Benjamin Hermansen i 2001, som tre ungdommer i den nynazistiske gruppen Boot Boys ble dømt for, har denne formen for nynazistisk ekstremisme blitt mindre stuert, og disse nynazistiske grupperingene har siden opphørt (Shoaib et al., 2012, s. 6). De siste to tiårene har oppmerksomheten først og fremst vært rettet mot ekstrem islamisme, noe som har gjenspeilet seg i forebyggingen av radikaliserings og voldelig ekstremisme, og forskningen på feltet. Terrorangrepet mot World Trade Center 11. september 2001 og USAs påfølgende erklæring av «war on terror» har deler av skylden for dette. Også i media har islamistisk terror og terrororganisasjoner som Al-Qaida, og senere IS, fått stor plass. Først etter terrorangrepet mot regjeringskvartalet og AUFs sommerleir på Utøya 22. juli 2011 fikk høyreekstremisme økt oppmerksomhet i Norge. I PST (2020) sin trusselvurdering for 2020 likestiller de for første gang den høyreekstreme terrortrusselen med den islamistiske, og de anser trusselen for terrorangrep utført av enkeltpersoner som størst. Dette gjenspeiler et skifte i det høyreekstreme landskapet, hvor man nå ser en ny trend med soloaktører som opererer på egen hånd, men som har kontakt med meningsfeller på internett.

Bruken av internett er et fellestrekk blant mange av de høyreekstreme terrorangrepene vi har sett de siste årene. Terroristene har aktivt benyttet seg av internett i forkant av, og i flere tilfeller også under, terrorangrepene, og flere har blitt radikalisert på internett. I motsetning til tidligere er det mange som ikke er aktive i høyreekstreme grupperinger, og ekstremismen har i stor grad flyttet seg fra gata til data (Bjørge & Gjelsvik, 2015, s. 48). På internett kan de få utløp for sin aggresjon og sine ekstreme tanker, i et virtuelt samfunn hvor grensene stadig utfordres. Det at de sitter skjult bak en dataskjerm, ofte anonymt, gjør det også vanskeligere å oppdage de. Disse endringene gjør at man blir nødt til å tenke annerledes om hvordan man skal forebygge og forhindre høyreekstremistisk terror. Det krever at politiet holder seg oppdatert på et trusselbilde i stadig endring og den digitale verden hvor ekstremismen i stor grad befinner seg. Forebyggingen av ekstremisme har lenge vært preget av en sosial tilnærming til kriminalitetsforebygging, mens situasjonell forebygging ikke har hatt en like stor plass i norsk politi sin forebyggingsstrategi. Mitt ønske med denne oppgaven er å gi et

oppdatert bilde av dagens høyreekstremisme og terrorisme i lys av subkulturell teori, og å undersøke hvordan regjeringen mener at norsk politi skal forebygge denne terrorismen, spesielt i et situasjonelt forebyggingsperspektiv.

1.1 Valg av tema og problemstilling

Jeg bestemte meg tidlig for at jeg ville skrive om internets rolle for høyreekstre terrorister. Alvorlige terrorangrep fra høyreekstremister de siste årene har vist at det er en stor samfunnstrussel, og internett har vist seg å spille en viktig rolle for terroristene. Selv om det finnes forskning på høyreekstremisme i Norge, er ikke all tidligere forskning like gjeldende i dag. Høyreekstremismen består av trender i stadig endring, og man trenger av den grunn stadig ny forskning på området for å holde seg oppdatert på den høyreekstre trusselen. Professor i statsvitenskap Janne Haaland Matlary mener at Anders Behring Breivik er historisk og politisk uinteressant, da hans politiske forståelse er primitiv og urealistisk, og hun hevder at det er ingen som tror at det er en muslimsk invasjon av Europa (Tallaksen, 2012). Uansett hvor urealistisk og fjern en virkelighetsforståelse virker for folk flest, har det vist seg at Breivik hverken er et unikt tilfelle eller alene om sitt verdenssyn, og det er en trussel som må tas på alvor. For å kunne forhindre lignende hendelser i fremtiden må vi få mer kunnskap på området. Politiet, som en kunnskapsstyrt etat, må hele tiden være oppdatert på hva som rører seg i samfunnet og tilpasse seg deretter. Det er ikke nødvendigvis slik at den tradisjonelle forebyggingsstrategien er den som fungerer best, eller at metodene de benyttet for bare fem-ti år siden er like relevante i dag. Det er ingenting som tyder på at høyreekstremismen vil forsvinne, og vi må forvente flere lignende terrorhandlinger som de vi har sett de seneste årene, i fremtiden. Jeg var lenge usikker på hvordan jeg skulle vinkle og spisse oppgaven. Jeg landet til slutt, i samråd med mine veiledere, på en analyse av høyreekstre subkultur på internett og situasjonell forebygging av terrorisme som har sitt utspring i denne subkulturen. Til tross for at det blir gjort stadig mer forskning på feltet eksisterer det ikke så mye forskning på høyreekstremisme som en virtuell subkultur eller situasjonell forebygging av terrorisme «født på internett».

Min problemstilling er:

Hvordan kan vi forstå høyreekstre terrorisme i lys av subkulturteori, og hvordan skal norsk politi forhindre terrorangrep «født på internett»?

1.2 Operasjonalisering og avgrensning

Problemstillingen er todelt; første del handler om hvordan man kan forstå terrorister og terrorangrep som et resultat av deltagelse i denne subkulturen, og andre del omhandler regjeringens tanker om hvordan politiet skal forhindre denne terroren. Med utgangspunkt i problemstillingen ønsker jeg å undersøke hvordan vi kan forstå trender i dagens høyreekstreme terrorisme og hvordan terroristene blir til, med utgangspunkt i konsepter om subkulturell stil og motstand mot samfunnet. Jeg ser på hva det er som gjør subkulturen attraktiv for unge, sårbare mennesker, og hvordan den subkulturelle stilen påvirker enkelte til å utføre terrorangrep. Videre undersøker jeg regjeringens tiltak for forebygging av dette, med vekt på situasjonell kriminalitetsforebygging og forebygging på nett, og om tiltakene er rettet mot terrorangrep og terrorister som kommer fra denne subkulturen.

Både høyreekstremisme på internett og forebygging av ekstremisme er store temaer, med et hav av muligheter for vinklinger og problemstillinger. Jeg fokuserer på terrorister som bruker internett aktivt i forbindelse med terrorangrepene og som har kontakt med likesinnede på chan-forum, men som operer alene. Videre har jeg valgt å skrive om forebygging av høyreekstrem terrorisme med fokus på internett og situasjonell kriminalitetsforebygging. Siden det allerede eksisterer mye forskning på radikaliseringsinn i ekstremisme og forebygging av radikaliseringsinn i et sosialt perspektiv, fant jeg ut at jeg ville se på forebygging av terrorisme i et situasjonelt forebyggingsperspektiv. Det er nyttig med et slikt perspektiv i tillegg til det sosiale, da man her fokuserer på å forebygge og avverge terrorangrep i de tilfellene hvor man ikke har klart å fange opp den potensielle terroristen på et tidligere tidspunkt eller å hindre radikaliseringsinn. Fokuset mitt er ikke på hvem som blir radikaliseringsinn, hvorfor de blir det eller hvordan radikaliseringsinn kan forebygges. Jeg velger heller å skrive om hva som kjennetegner denne subkulturen på internett og hvordan den i ytterste konsekvens kan føre til at enkelte individer velger å utføre terrorangrep. Man kan si at fokuset ligger på radikaliseringsinn til vold, fremfor radikaliseringsinn til ekstremisme. Jeg har valgt å fokusere på stilen i subkulturen, fremfor ideologi, da den har blitt mindre utforsket, samtidig som at det er stilen som har forandret seg mest i løpet av de siste årene og den er mer særegen for denne høyreekstreme subkulturen. Jeg vil heller ikke fokusere på forebygging av radikaliseringsinn, men forebygging av terrorisme, og hvordan politiet kan stoppe de få som velger å ta skrittet fra ord til handling når radikaliseringsinn allerede er et faktum.

1.3 Oppgavens oppbygging

Oppgavens struktur er lik den Copes et al. (2016) presenterer for kvalitative forskningsartikler, som består av: innledning; kontekst, teori og foreliggende forskning; metode; resultater; og diskusjon og konklusjon. Jeg har så langt presentert innledningen, bakgrunnen for valg av tema og problemstilling, og avgrensning av oppgaven. Jeg vil videre komme med noen begrepsavklaringer. I neste kapittel tar jeg for meg det teoretiske rammeverket og tidligere forskning på området. Her presenterer jeg teorier om subkultur og situasjonell kriminalitetsforebygging, forskning gjort på feltet. Videre kommer metodekapittelet, inneholdende presentasjon av forskningsdesign, forskningsmetode og forskningsetikk, før analysen blir presentert. Analysedelen består av to deler. Første del består av en analyse av høyreekstrem subkultur på internett med utgangspunkt i en casestudie av tre utvalgte terrorister. I del to vil jeg undersøke hvordan norsk politi forventes å forebygge terrorangrep, spesielt i et situasjonelt perspektiv, ved å analysere dokumenter fra regjeringen. Jeg vil fremlegge mine funn og diskutere disse i lys av relevant teori og tidligere forskning. Til slutt vil jeg komme med en konklusjon, før litteraturlisten blir presentert.

1.4 Begrepsavklaringer

1.4.1 Radikalisering

Radikalisering har ingen klar, felles definisjon. I regjeringens handlingsplan (Justis- og politidepartementet, 2010, s. 7) defineres radikalisering som «en prosess der en person i økende grad aksepterer bruk av vold for å nå politiske, ideologiske eller religiøse mål». Radikalisering er selve prosessen til voldelig ekstremisme. *Selvradikalisering* er når et individ blir radikalisert uten direkte kontakt med andre ekstremister eller grupper, men ofte ved bruk av internett, hvor de «møter» likesinnede og oppsøker ekstremistisk propaganda.

1.4.2 Høyreekstremisme

Det finnes ikke én universell definisjon av *ekstremisme* og det opereres med forskjellige definisjoner. I forskningssammenheng handler ekstremisme som regel om holdninger hvor man avviser demokratiet og aksepterer bruk av vold for å oppnå sine mål (Berntzen, 2018, s. 78). Når man snakker om *høyreekstremisme* er det snakk om det som befinner seg i utkanten av, eller utenfor, «normen» på den høyre side politisk. Høyreekstremistiske meninger er ofte basert på ytterliggående nasjonalisme, og en rasistisk og fremmedfiendtlig ideologi.

1.4.3 Terrorisme

Terror blir av Gule (2012, s. 104) definert som planlagte og organiserte voldshandlinger, eller trusler om det, som har som mål å skape sterk frykt i en gruppe mennesker. Videre beskriver han *terrorisme* som den ideologi som rettferdiggjør det å innjage frykt hos sivile for å oppnå et bestemt mål (Gule, 2012, s. 104). I tillegg til å skape frykt hos de som blir rammet av terroren, skaper den en frykt hos langt flere for at det skal skje igjen. Men all vold som utøves på bakgrunn av høyreekstreme holdninger er ikke terrorisme. Man snakker om både høyreekstrem vold og hatkriminalitet, men for å betegnes som terrorisme må angrepet være overlagt og ha som mål å forårsake frykt i en bred gruppe mennesker for et politisk mål (Bjørge & Ravndal, 2019, s. 5). Terrorism er den mest alvorlige konsekvensen av radikaliserings og voldelig ekstremisme.

1.4.4 Soloaktør

Det finnes ikke én definisjon på *soloaktører* eller *ensomme ulver* (Pantucci et al., 2015, s. 3). Forskjellige forskere bruker forskjellige begrep, selv om man ofte snakker om det samme. Mens noen foretrekker begrepet soloaktør, bruker andre begrepene ensom ulv, einstøing, enslig aktør eller soloterrorist. Berntzen og Sandberg (2014, s. 760) definerer en ensom ulv som en person som opererer alene og ikke hører til en organisert gruppe. Pantucci (2011) skriver om ensomme ulver innen islamistisk terror og beskriver fire typer enslige aktører, heriblant «the loner» og «lone wolf». «The loner» (kan oversettes til einstøing) definerer han som en som planlegger og utfører terrorangrep på egen hånd og som ikke har noen tilknytning til andre ekstremister eller grupper (Pantucci, 2011, s. 14). «Lone wolves» (ensomme ulver) er individer som tilsynelatende utfører terrorangrep på egen hånd, men som på et eller annet nivå har kontakt med andre ekstremister, men det er gjerne løselig basert og på internett (Pantucci, 2011, s. 19-20). Flere kritiserer typologien av ensomme ulver, fordi det viser seg at disse sjeldent er helt alene, men at de har kontakt med andre, også under planleggingen av terrorangrep (Schuurman et al., 2019, s. 772). På den måten overvurderes nivået av isolasjon som enslige aktører opplever, og det blir mer riktig å si at de er alene i angrepene, enn at de er generelt alene. Ordet «ensom» blir derfor misvisende. I denne oppgaven skriver jeg om Pantuccis «lone wolves», og jeg velger å kalle de soloaktører eller soloterrorister. I det legger jeg individer som planlegger og utfører terrorangrep alene, men som allikevel ikke er ensomme, i den forstand at de har meningsfeller på internett.

2. TEORI

Store deler av litteraturen om ekstremisme handler om radikaliseringsprosessen og hva det er som gjør at enkelte blir radikalisert. Faktorer som går igjen er sosioøkonomiske omstendigheter, negative personlige opplevelser og sosiale og psykologiske behov. Samtidig viser forskning at terrorister ikke kommer fra dårlige sosioøkonomiske kår eller er marginaliserte (e.g. Spaaij, 2012; Psoiu, 2015). Subkulturteori tilbyr et alternativ til de mer deterministiske forklaringene som bygger på individers bakgrunn og iboende egenskaper. Det vil kunne forklare de sosiale aspektene som tiltrekker enkelte individer til deltakelse i høyreekstremisme, som felles verdier, samhold og tilhørighet. Det forklarer ikke bare hvorfor mennesker blir medlem i høyreekstremer grupper, men det kan også forklare hvordan noen mennesker blir villige til å ty til vold. Det er mange før meg som har sett på deltakelse i ekstremistiske grupper og radikaliseringsprosesser i lys av subkulturell teori. Disse bidragene har i stor grad omhandlet fysiske grupper og organisasjoner. Jeg vil i denne oppgaven argumentere for at soloaktører som har liten eller ingen tilknytning til høyreekstremer grupper eller organisasjoner, men som møter likesinnede i et fellesskap på nett, også kan forstås i lys av subkulturell teori. Det at ekstremismen finner sted på internett kan føre til at man må se på forebygging av terrorisme på en annen måte. Situasjonell kriminalitetsforebygging har blitt mer og mer anvendt de seneste årene, i takt med teknologiutviklingen. Mens noen hevder at det er en tilnærming som ikke vil fungere på forebygging av terrorisme, blant annet med argument om at terrorister ikke er rasjonelle, er flere forskere uenige i dette (e.g. Clarke & Newman, 2006). De fleste vil nok være enige i at terrorisme best kan bekjempes med en tilnærming bestående av forskjellige strategier og tilnærminger, og situasjonell kriminalitetsforebygging kan være av stor nytte i de tilfellene hvor det er for sent å benytte sosiale tiltak, og som et supplement, heller enn et alternativ, til de mer tradisjonelle forebyggingsstrategiene.

2.1 Teori om subkulturer

2.1.1 Birminghamskolen og subkulturell stil

Gelder (2005, s. 1) definerer subkulturer som grupper av mennesker som på et eller annet vis representeres som marginaliserte og/eller ikke normative i form av deres interesser og opptreden, gjennom hva de er, hva de gjør og hvor de gjør det. Subkulturer blir sett på slik av

andre, men de velger også ofte å representere seg slik selv. Sandberg og Pedersen definerer subkultur slik:

En subkultur er en samling ritualer, narrativer og symboler. De kretser rundt bestemte fortellinger om verden og er ofte knyttet til generelle kulturelle strømninger i samfunnet. Personer og grupper internaliserer og kroppsliggjør i større eller mindre grad deler av subkulturer. De utnytter den også, i kreative iscenesettelser av seg selv. (Sandberg & Pedersen, 2010, s. 32)

Studien av subkulturer startet ved Chicagoskolen, før Birminghamskolen, som ble grunnlagt i 1964, i stor grad formet interessene og metodene for subkulturelle studier de neste to tiårene (Gelder, 2005, s. 81). Mens de første bidragene fra Chicagoskolen handlet om avvik, fokuserte Birminghamskolen på motstand og undertrykte grupper fra arbeiderklassen sin opposisjon til middelklassens verdigrunnlag (Sandberg & Pedersen, 2010, s. 30). Et fellestrekk ved subkulturstudiene på den tiden var at de i stor grad fokuserte på sosioøkonomisk bakgrunn, da de mente at det først og fremst var unge gutter fra arbeiderklassen som ble del av subkulturer, på grunn av deres undertrykte posisjon og lave status i samfunnet, hvor subkulturer oppstår som et middel for å løse problemer skapt av disse uforenlige kravene fra kultur og struktur (Newburn, 2017, s. 208). Individuer som føler at de ikke blir anerkjent i medborgernes øyne kan finne hverandre og skape sine egne normer og kriterier for status, som de klarer å møte (Cohen, 2005, s. 56). Subkulturer er fokusert rundt visse aktiviteter, verdier, bruk av gjenstander, territoriale rom og så videre, som utgjør en betydelig forskjell fra kulturen i samfunnet, samtidig som de i form av å være *sub*kulturer må ha noen essensielle sider som knytter dem til «hovedkulturen» (Clarke et al., 2005, s. 94). Birminghamskolen mener at motstanden til storsamfunnet og den dominerende kulturen vises gjennom ritualer og stil. I sin studie av cannabiskulturen så Sandberg og Pedersen (2010, s. 29) at hasjbruk ikke bare var for nytelsens skyld; det var også en måte for hasjrøykere å gjøre motstand eller opposisjon mot storsamfunnets verdier. Cannabiskulturen ble sett på som en attraktiv motkultur, og en annerledeshet, som også kunne kombineres med et ellers svært konvensjonelt levesett (Sandberg & Pedersen, 2010, s. 29). Hebdige (1979, s. 122) påpeker at subkulturer, som for noen er en stor del av personens liv, kan for andre bare være en liten distraksjon fra virkeligheten eller en virkelighetsflukt. Dette er i kontrast til de tidligste bidragene som så på deltakelse i subkulturer som et brudd fra storsamfunnet.

Hebdige (1979) skriver om subkulturell stil i form av kommunikasjon, bricolage, homologi og «signifying practice». Stilen er en form for motstand mot hovedkulturen, «og det er gjennom

særegne ritualer av forbruk, gjennom stil, at subkulturen viser sin sanne identitet og kommuniserer dens forbudte betydninger» (Hebdige, 1979, s. 103, min oversettelse). I subkulturer er denne kommunikasjonen tilsiktet, og stil brukes til å kommunisere noe gjennom en synlig konstruksjon og bevisste valg som ber om oppmerksomhet (Hebdige, 1979, s. 101). For eksempel kommuniserer skinheads sin stil, i form av militærstøvler og kortklippet hår, ønskede kvaliteter som hardhet, maskulinitet og arbeiderklassen (Hall & Jefferson, 1976, s. 56). De symbolske objektene, som også kan bestå av for eksempel musikk eller språk, bidrar både til å forme en enhet innad i gruppen basert på felles opplevelser og relasjoner, og en offentlig identitet (Hall & Jefferson, 1976, s. 56). Stilen skal altså kommunisere en annerledeshet, og en motstand mot de dominerende kulturelle strømningene i samfunnet, samtidig som den kommuniserer en gruppeidentitet. Bricolage, et uttrykk lånt fra Lévi-Strauss, beskriver hvordan subkulturer bruker og gir mening til visse produkter, som sammen får en ny betydning (Hebdige, 1976, s. 104). Det handler ikke om å skape objekter og mening fra ingenting, men «[...] rather the transformation and rearrangement of what is given (and ‘borrowed’) into a pattern which carries a new meaning» (Clarke, 2003, s. 178). Produktene er opprinnelig laget av og for andre, som regel hovedkulturen, og subkulturen tar de, undergraver deres egentlige betydning, og gir de en helt ny mening. På den måten kan høyreekstremister ta objekter som i utgangspunktet er «mainstream» og gjøre de høyreekstreme, slik de tidligere gjorde med bomberjakker og som de nå gjør med memer. Hebdige (1979, s. 133) bruker begrepet støy om subkulturer fremfor lyd for å forstå hvordan de manipulerer sin representasjon, og for å beskrive den tilsynelatende mangelen på symbolsk orden som stilene presenterer. Begrepet homologi forklarer dette ved å beskrive forholdet mellom gruppens verdier og dens stil, og hvordan den tilsynelatende kaotiske strukturen egentlig gir perfekt mening for gruppen.

Contrary to the popular myth which presents subcultures as lawless forms, the internal structure of any particular subculture is characterized by an extreme orderliness: each part is organically related to other parts and it is through the fit between them that the subcultural member makes sense of the world. (Hebdige, 1979, s. 113)

Homologi er hvordan subkulturer bruker objekter som uttrykker og reflekterer gruppens verdier, og objektene er, eller kan gjøres, «homologe», altså overensstemmende, med deres aktiviteter, gruppestruktur, kollektive selvbilde og andre aspekter ved gruppelevet (Hall & Jefferson, 1976, s. 56). Det handler om sammenhengen mellom den subkulturelle stilen,

hvordan den praktiseres og de subkulturelle verdiene og ideologien i gruppen. På den måten kan en i utgangspunktet alminnelig og betydningsløs gjenstand, som militærstøvler eller kortklippet hår, uttrykke ønskede verdier i gruppen og en nynazistisk ideologi. For å forstå hvilke betydninger de forskjellige stilelementene inneholder må man studere hvordan meningene blir konstruert og synliggjort gjennom stil. Det er dette Hebdige kaller «signifying practice», og «the communication of a significant difference, then (and the parallel communication of a group identity), is the ‘point’ behind the style of all spectacular subcultures» (Hebdige, 1979, s. 102). Stil er ikke bare det personer bruker for å representere seg, men noe som eksisterer mellom individer og blant grupper; et essensielt element i kollektiv atferd, hvor meningen skapes gjennom sosial interaksjon (Ferrell, 1995, s. 170).

Den tradisjonelle subkulturteorien har også vært gjenstand for kritikk. En del av kritikken går ut på at man har overdrevet fellestrekkene mellom deltakerne i en subkultur, samtidig som det faktisk at mange tar del i flere subkulturer i større eller mindre grad har blitt oversett. Som en reaksjon på denne kritikken har det siden midten av 1990-tallet etablert seg en postsubkulturtradisjon, som i stedet for å se på kultur som noe statisk og homogent, tok for seg dens fragmentering, flyt og ambivalens (Sandberg & Pedersen, 2010, s. 31). Deltagere av subkulturer beveger seg mellom subkulturer og balanserer også subkulturell tilknytning med tilknytning til storsamfunnet (Sandberg & Pedersen, 2010, s. 47). Sandberg og Pedersen (2010, s. 47) viser blant annet til at flesteparten av medlemmer i subkulturer har vanlige jobber. Dette står i kontrast til Chicagoskolen og Birminghamskolen, som orienterte seg mot ekstreme og homogene subkulturelle grupper. I den postsubkulturelle tradisjonen er ikke skillet mellom subkulturer og storsamfunnet like stort, og subkulturene har mer tilknytning til den dominerende kulturen. Gelder (2005, s. 516) mener at subkulturens appell, som alternativ til de dominerende levemåtene den moderne vestlige verden kan by på, nå kommer mer av valg enn omstendigheter. Det er ikke like store ulikheter i dagens samfunn, og subkulturer nå til dags består ikke lenger av undertrykte, fattige gutter. Postsubkulturer forstås som livsstiler basert på smak, forbruk og mediekultur, og er ikke nødvendigvis forbundet med klasse, kjønn eller etnisitet (Johansson & Lalander, 2012, s. 1081). Til tross for at vi har fått en modernisert tilnærming i den postsubkulturelle tradisjonen er det ikke en enstemmighet blant forskere i dag om at det er en bedre tilnærming. En kritikk av teorien er at postsubkulturers flyt og fragmentering har visse begrensninger i å forklare kulturer som er mer faste og sammenhengende (Bennett, 2011, s. 498). Postsubkulturell teori kan forklare noen grupper, hvor stil er mer individualistisk og forbrukerdrevent, mens andre grupper, som har en mer

kollektiv stil, fortsatt forstås best i lys av tradisjonell subkulturteori (Hodkinson, 2004, i Bennett, 2011, s. 498). Flere forskere påpeker hvordan man bør bruke elementer fra begge tradisjonene i kombinasjon for å få en best mulig tilnærming til studier av subkulturer (Bennett, 2011; Hodkinson, 2016). Johansson og Lalander (2012, s. 1083) mener at man nå overskrider grensene mellom subkulturer og postsubkulturer, og kaller det en oppdatert versjon av Birminghamskolens teori.

2.1.2 Subkulturteori anvendt på høyreekstremister

Det er flere forskere som har anvendt subkulturteori på høyreekstremister. PISOIU (2015) har sett på tradisjonell subkulturell teori anvendt på radikaliseringsprosesser til høyreekstremisme og voldelig islamisme i Tyskland. Studien viser at de tradisjonelle subkulturteoriene til Chicagoskolen og Birminghamskolen om makt og motstand passer dårlig til å forklare radikaliseringsprosesser inn i voldelige miljøer. Ekstremistene hadde ikke begrenset tilgang til utdanning, de kom ikke fra familier med dårlig økonomi og de ble ikke radikalisert på grunn av frustrasjon fra nederlag (PISOIU, 2015, s. 15-16). Studien viser med andre ord at klassebakgrunn ikke er avgjørende for motivasjonen til å bli involvert i ekstremisme (PISOIU, 2015, s. 20-21). Dette er likt funnene SPAAIJ (2012, s. 52-52) gjorde i sin studie av soloaktører, hvor han fant at soloaktører kommer fra forskjellige sosiale bakgrunner, og at de ofte er relativt velutdannede og privilegerte. Svak motstand mot systemet ble bare delvis funnet i PISOIU (2015, s. 17) sin studie, da motstanden i disse tilfellene ikke var svak, men heller en kamp mot systemet. Motstand ble uttrykt gjennom stil, men også gjennom målrettet politisk handling, hvor stil også spilte en rolle (PISOIU, 2015, s. 17). Studien bekrefter en modifisert versjon av Birminghamskolens motstand, bricolage og konsepter om homologi, samt noen av de postmoderne tilnærmingene til hovedkulturen, som ikke har et så klart skille mellom subkultur og samfunnet for øvrig, da ekstremistene i studien brukte elementer fra hovedkulturen og ble påvirket av «mainstream» referanser av stil (PISOIU, 2015, s. 9). Ekstremistiske grupper, i likhet med avvikende subkulturer, blir ofte til som en reaksjon på eller som en avvisning av de sosiale normene i samfunnet, ved å tilby alternative verdier og atferd (MILLER 1958; YOUNG 2010, i HOLT et al., 2017, s. 856). PISOIU (2015, s. 21) mener at det kan være nyttig å se på individuelle radikaliseringsprosesser i lys av subkulturell teori, men da må man skifte fokus fra (klasse)bakgrunn til individuell handlefrihet innenfor en generell motivasjon for sterk motstand.

Flere forskere påpeker hvordan den subkulturelle stilen blant skinheads har endret seg. De har gått bort fra den tydelige stilen med kortklippet hår, militærstøvler og en markant klesstil, de er mindre synlige i gatene, og rollen vold spiller har forandret seg (Mattsson & Johansson, 2021; Ravndal, 2021). Vold er ikke lenger en integrert del av livsstilen, som noe spontant, tilfeldig og et mål i seg selv, men er nå mer strategisk og knyttet til ideologi (Mattsson & Johansson, 2021, s. 10-11). Ravndal (2021, s. 18) poengterer hvordan det har skjedd et skifte i den subkulturelle stilen i høyreekstremismen de siste 30 årene til en mer sivilisert og sofistisert stil. Både høyreekstremisters ideologiske agenda og deres uttrykk utad har gått gjennom en tydelig forandring, hvor de ikke lenger i særlig grad presenterer seg som den stereotypiske skinhead eller innenfor partiets organisatoriske rammer, men i stedet for bruker de bricolage ved å «denoting the creative re-assembly and ad hoc improvisation of basic elements in order to generate new meaning» (Kølvraa & Forchtner, 2019, s. 232). Hermansson et al. (2020, s. 116) skriver om hvordan klesstilen til alt-right-bevegelsen skiller seg fra tidligere nynazister, ved at de ønsker å fremstå som normale, legitime og respektable, i stedet for karikaturen av den typiske rasisten, som mange finner frastøtende. Den subkulturelle stilen til alt-right består av en blanding av memer, klassiske motiv til bruk i propoganda, «fashwave», musikkparodi (dubbing av populær mainstream musikk med rasistisk sangtekst), gaming, film og TV, som de bruker både som underholdning og propaganda (Hermansson et al., 2020).

I motsetning til tradisjonelle avvikende subkulturer har ikke ekstremistiske subkulturer noen felles innganger til subkulturene, da det er ulike årsaker og motivasjoner som ligger til grunn, men man ser at internett kan fungere som en lik inngang for individene (Holt et al., 2017, s. 861). Internett har i dag tatt over deler av funksjonene som organisasjoner og grupper tidligere hadde for høyreekstremister, og mange operer nå kun online, uten tilknytning til fysiske grupper. Mens man tidligere måtte være del av en høyreekstrem gruppe for å møte likesinnede, og rekruttering i stor grad skjedde via flyveblader, er det i dag enklere enn noen gang å både oppsøke og dele høyreekstrem propaganda. Internett er en del av hverdagen for flesteparten og mengden høyreekstremt materiale på nett er uendelig. Man kan sitte hjemme i sin egen stue og dykke inn i dette universet, helt anonymt. Det er like vel uenighet rundt hvor stor betydning internett spiller i en radikaliseringsprosess og hvorvidt internett kan radikalisere individer. Mens noen forskere ser på internett som noe som driver eller akselerer trusselen, ser andre på internetts rolle som et alternativt samfunn, hvor enslige aktører føler at de hører hjemme (Pantucci et al., 2015, s. 11). Ifølge Nesser et al. (2013, s. 80-81) mener de

fleste forskere at internett alene ikke kan radikalisere, men at det er et supplement til radikalisering i vennegjenger og grupper, da radikalisering er en gruppeprosess. Sunde (2013, s. 51) derimot mener at det bør stilles spørsmål ved om kontakt i det fysiske rom virkelig er nødvendig for radikalisering. «Spørsmålet er om «gruppe» defineres ut fra fysisk tilstedeværelse (man er ikke alene) eller ut fra opplevelse av tilhørighet (man er ikke ensom)» (Sunde, 2013, s. 50). Med internett og globalisering er ikke sosial interaksjon lenger bare forbeholdt fysiske møter forankret i lokalmiljøet. Internett legger til rette for nye sosiale miljøer hvor man kan dele synspunkt med likesinnede, som ellers i samfunnet er sosialt uakseptable, og på den måten blir normalisert (Strømmen, 2018, s. 36).

2.1.3 Tidligere forskning

Selv om internett har åpnet opp for en helt ny måte å kommunisere og sosialisere på, er det ikke mange som skriver om subkulturer på internett. PISOIU (2015, s. 10) hevder at studiene som har blitt gjort på ensomme aktører som en del av subkulturer på nett har sett på den sosiale konteksten i tråd med sosiale nettverk og gruppemekanismer, som gruppeindoktrinering, mens den kulturelle konteksten, som stil og bricolage, har blitt lite utforsket. Videre handler mesteparten av litteraturen om høyreekstreme grupper som subkulturer om skinheads, men de eksisterer nesten ikke lenger, da de har mistet betydning til fordel for mer «moderne» subkulturer (PISOIU, 2015, s. 10). Flere av forskningsbidragene på feltet er eldre og ikke nødvendigvis like aktuelle i dag. PISOIU (2015, s. 10) mener at grunnen til at subkulturell teori er nyttig for å bedre forstå individuelle involveringsveier inn i ekstremisme er viktigheten av kontekst, da individuelle radikaliseringsprosesser ikke oppstår i et vakuum, men er en del av spesifikke sosiale og kulturelle omgivelser. ALBRECHT ET AL. (2019, s. 10) påpeker at det har blitt skrevet en del om hvordan internett blir brukt av ytre høyre, men at de ofte fokuserer på hvilket potensial digitale nettverk har for brukerne til å kommunisere politikk, og dermed reduserer det til et «middel til et mål». Men internett er mye mer enn et teknisk verktøy, og det har endret naturen til nåtidens ytre høyre (ALBRECHT ET AL., 2019, s. 10).

En som skriver om høyreekstreme subkulturer på internett, er RAVNDAL. Ifølge RAVNDAL (2020) har høyreekstremismen i Norge det siste tiåret bestått av militant aktivisme, transnasjonale subkulturer og «trollterror», som består av en ny generasjon aktivister som har vokst opp med nettspill og sosiale medier, og hvor nettbaserte møteplasser blir etablert. Personer som ikke fant seg helt til rette i sine lokalsamfunn kunne på nettfora finne likesinnede fra hele verden, og i fellesskap dyrket de fram nye subkulturer, hvor flere var ganske ekstreme (RAVNDAL,

2020, s. 362). En slik subkultur som har fått betydning for trusselbildet også i Norge er chan-subkulturen, som ufrivillig ble til en yngleplass for en ny generasjon høyreekstreme (Ravndal, 2020, s. 362). Chan-forumene er bildebaserte forum, hvor brukerne er anonyme. Disse forumene er i utgangspunktet ikke høyreekstreme, men deler av de inneholder høyreekstremt materiale. Spesielt /pol/-sidene, som står for political incorrect (politisk ukorrekt), er populære for å ytre høyreekstreme meninger, og det er der mesteparten finner sted. Crawford et al. (2020, s. 4-5) har gjort en studie av chan-boards og skriver om «ironic memetic subculture»; kulturer på chan-forum hvor høyreekstremistiske narrativer blir promotert gjennom en visuell kultur som manifesterer seg gjennom pop-kulturell estetikk, humor og ironi, og i hovedsak består av memer. På denne måten blir vold glorifisert og trivialisert. Et eksempel er «spillifisering» av terror, hvor man drar referanser til mainstream skytespill, og det oppfordres til å få en høy score ved å drepe så mange mennesker som mulig i virkeligheten (Crawford et al., 2020, s. 5). Slik blir terrorister inspirasjonskilder for andre. Etter Tarrant sitt terrorangrep lagde brukere av 8chan hundrevis av memer og andre former for «fan art», hvor han ble sett på som en slags religiøs kultskikkelse (Macklin, 2019a, s. 25). Unge mennesker, som i utgangspunktet blir tiltrukket av chan-sidene på grunn av deres visuelle kultur, kan på denne måten gradvis bli mer tolerant for slike ekstremistiske ideologier (Crawford et al., 2020, s. 5). Crawford et al. (2020, s. 4) påpeker hvordan chan-sider virker å tilrettelegge for en «in-group» status sentrert rundt deling av ekstremistisk innhold, hvor den visuelle kulturen på forumet er tilslørt og subteksten ikke nødvendigvis er tydelig for brukere som er ikke er så kjent med denne kulturen, altså «de utenfor».

Det er flere som har sett på rollen subkulturell stil spiller for voldelige islamister, hvor vold og maskulinitet er viktige faktorer. Sunde et al. (2021, s. 272) har studert propagandamagasiner fra Al-Qaida og IS i lys av kulturell teori, hvor vold blir erotisert og dyrket gjennom en militær stil, og en tøff og voldelig terrorist blir idealisert. Subkulturen senterer seg rundt ekstreme skildringer og utførelser av maskulinitet (Sunde et al., 2021, s. 274), og de drar på «mainstream» kultur, som mote, filmer og videospill (Sunde et al., 2021, s. 271). Livsstilen som subkulturen skildrer tilbyr medlemmene «the possibility of heroism, excitement, belonging and imminent fame, themes often espoused by conventional, Western consumer culture» (Sunde et al., 2021, s. 271). Også Andersen og Sandberg (2020) skriver om hvordan IS og deres propaganda kan sees på som en subkultur, hvor stilen består av vold og maskulinitet, og spenning, stjernestatus og populærkultur spiller en rolle. Selv om begge disse studiene omhandler voldelige islamister, har slike grupper flere likheter med

høyreekstremistiske grupper, og subkulturteori kan brukes på begge. Ønsket om kjendisstatus ble også funnet i Hamm (2004) sin studie av over 40 mannlige nynazister i lys av de to klassiske subkulturteoriene, Chicagoskolen og Birminghamskolen. Hans funn tyder på at ekstremistene har en felles vei inn i ekstremisme, ved at de blir introdusert for en homolog internasjonal subkultur med en spesifikk ideologi (hvit overlegenhet), og hvor en spesifikk paramilitær stil og musikalsk uttrykk for ideologi og stil («hvitmakt-musikk») spiller en stor rolle (Hamm, 2004, s. 326). Slik forfører subkulturenes apokalyptiske natur sine medlemmer. Deres hverdagskultur inneholder kraftige dimensjoner av stil og mening, som definerer landskapet av politisk vold (Hamm, 2004, s. 337). Sammen kan ideologi, musikk, våpen og hvit mannlig tilknytning trigge følelsene som skal til for nynazister å gå berserk på sine fiender (Hamm, 2004, s. 327). Terrorisme kan ikke forstås kun ut ifra en forståelse av enkeltpersoner bundet sammen av et felles hat mot fienden, «it requires, instead, a nuanced understanding of the network of symbols, language and knowledge that gives meaning to terrorist subcultures» (Hamm, 2004, s. 327). Miller-Idriss (2017) fant også betydningen av stil i sin studie av ytre høyre i Tyskland og rollen symboler og kommersielle produkter spiller for dem. Hun fant ut at subkulturell stil er en viktig mekanisme for høyreekstremister, hvor maskulinitet og nasjonalisme blir knyttet sammen (Miller-Idriss, 2017, s. 199). Det bygger på hva det vil si å være «en ekte mann» i nasjonen ved å spille på emosjoner til marginaliserte menn knyttet til behovet for mannlig kameratskap og tilhørighet, og behovet for å uttrykke sinne og frustrasjon mot samfunnet (Miller-Idriss, 2017, s. 199). Døving og Emberland (2018) fant i sin studie av sosiale medier i det ytterliggående høyrelandskapet en blanding av humor og fiendebilder. De mener at konspirasjonssnakket er identitetsfremmende og ideologisk radikaliserende, også til voldelig handling, på bakgrunn av et apokalyptisk verdensbilde og fiendebilder som står bak (Døving & Emberland, 2018, s. 230), samtidig som humor gjennom sarkasme og memer blir brukt i forbindelse med konspirasjonsforestillinger, noe som bidrar til en følt fellesskapsfølelse (Døving & Emberland, 2018, s. 187).

2.2 Situasjonell kriminalitetsforebygging

2.2.1 Situasjonell kriminalitetsforebygging og rasjonelle valg

Den sosiale tilnærmingen til forebygging har vært svært populær i Norge, også når det gjelder forebygging av radikalisering og voldelig ekstremisme. Den sosiale forebyggingsmodellen forsøker å redusere drivkreftene bak og motivasjonen for å ty til vold ved å fjerne de

grunnleggende årsakene og frustrasjonene, og på den måten stanse radikaliseringsprosessen så tidlig som mulig (Bjørgero, 2011, s. 59). Kritikere av «krigen mot terror»-linjen mener at det bare er sosiale og politiske endringer som kan fjerne eller redusere årsakene til terrorisme, og at alt annet blir symptombehandling (Bjørgero, 2015, s. 208). Men Bjørgero (2015, s. 208) mener at det som oftest vil ta lang tid før slike endringer vil kunne ha en innvirkning på terrorisme, og at det i mellomtiden vil oppstå akutte situasjoner hvor terrorhandlinger må forhindres i å gjennomføres, slik at man må finne et samspill mellom de kortsiktige, repressive og kontrollerende strategiene og de mer langsiktige og byggende strategiene. I de fleste forebyggingsstrategier er fokuset på gjerningspersonen, og hvordan man kan endre sider ved personen for å forhindre at han eller hun begår kriminalitet. I situasjonell kriminalitetsforebygging derimot er det den situasjonen hvor lovbruddet finner sted som er i fokus. Det er fordi man i det situasjonelle perspektivet antar at det er vanskeligere å endre menneskers atferd ved å endre deres personlighet, enn det er å endre situasjonene hvor kriminalitet utøves, ved å gjøre det vanskeligere eller umulig å utføre lovbruddene (Knutsson, 1997, s. 5). Denne tilnærmingen til kriminalitet tar utgangspunkt i at kriminalitet ikke kun er et utslag av at visse personer har en sosial disposisjon eller en personlighet som gjør dem mer tilbøyelig til å begå kriminelle handlinger, men at kriminalitet heller er knyttet til umiddelbare motivasjoner som oppstår i konkrete situasjoner (Knutsson, 1997, s. 10). Situasjonell kriminalitetsforebygging ser på atferd som målrettet, og man tar rasjonelle valg ut ifra hva man tror er best for å oppnå et mål. Flere forskere bruker termen «limited rationality» eller «bounded rationality», som betyr at rasjonalitet nødvendigvis ikke er fullt bevisste handlinger, men kan være begrenset på bakgrunn av personens informasjon på tidspunktet (Clarke, 1997, s. 9-10). I senere tid har man også anerkjent at aktøren kan handle rasjonelt ut ifra ens egne oppfatninger av verden og situasjonen en befinner seg i, uten at de nødvendigvis stemmer med virkeligheten (Newman, 1997, s. 7).

Den situasjonelle tilnærmingen til kriminalitet har også blitt gjenstand for kritikk. Den har blant annet blitt kritisert for å være forenklet og uten teoretisk grunnlag, men Clarke og Bowers (2017, s. 110) påpeker at tilnærmingen er basert på tre teorier om kriminelle muligheter: rutineaktivitetsperspektivet, rasjonelt valg og kriminalitetsmønster.

Rutineaktivitetsperspektivet går ut på at det er tre elementer som må sammenfalle i tid og rom for at kriminalitet skal oppstå; (1) motiverte gjerningsmenn, (2) passende eller beleilige objekt og (3) fravær av kontroll eller mulige voktere (Cohen & Felson, 1979; Felson, 1994, i Knutsson, 1997, s. 16). Situasjonell kriminalitetsforebygging har også blitt kritisert for å

avlede oppmerksomheten fra kriminalitets grunnleggende årsaker, men Clarke og Bowers (2017, s. 110) hevder at samfunnet vinner på det ved å umiddelbart oppnå reduserende kriminalitet. En av de største kritikkene av tilnærmingen er «displacement», eller forskyvning av kriminalitet, som vil si at terroristene velger et annet mål hvis utgangspunktet blir for vanskelig, og på den måten forhindres ikke terrorhandlinger, eller andre lovbrudd, de bare gjøres på mindre beskyttede steder (Bjørgero, 2013, s. 67). Tilhengere av situasjonell kriminalitetsforebygging på den andre siden mener at selv om displacement kan skje i enkelte tilfeller, viser erfaring av andre typer kriminalitet at tiltak som er effektive på en spesifikk type lovbrudd ikke fører til kriminalitet mot andre mål eller andre typer lovbrudd (Bjørgero, 2013, s. 68). Videre har tilnærmingen blitt kritisert for at den fører til økt kontroll i samfunnet og at den begrenser menneskers frihet. Clarke og Bowers (2017, s. 110) mener at demokratiske prosesser beskytter samfunnet fra disse farene, og at mennesker er villige til å godta små frihetsbrudd når det gjøres for å beskytte de fra kriminalitet. Et problem med økt kontroll er at den går utover alle, ikke bare kriminelle og (potensielle) terrorister. Noen kan bli feilaktig overvåket og arrestert, samtidig som at de mer målrettede tiltakene kan føre til diskriminering og stigmatisering (Bjørgero, 2015, s. 232).

2.2.2 Situasjonell forebygging av terrorisme

Colvin og Psoiu (2020) påpeker hvordan vi de siste årene har sett en utveksling mellom kriminologi og terrorismestudier, og at kriminologiske teorier som rasjonelle valg og situasjonell handlingsteori har blitt brukt med suksess for å forklare individers terrorhandlinger. Man har i nyere tid sett at kriminalitetskontroll og sikkerhetspolitikk glir stadig mer over i hverandre, og at terrorbekjempelsen nærmer seg den forebyggende kriminalitetskontrollens metoder (Lid & Heierstad, 2019, s. 27). Ifølge Freilich og Newman (2009, s. 2) har man inntil nylig sett på terrorisme som et politisk problem, som krever en politisk tilnærming og løsning. Clarke og Newman (2006, s. 4-5) argumenterer for at kriminalitetsforebygging, og situasjonell kriminalitetsforebygging spesielt, kan brukes også på terrorisme, da det er flere likheter mellom kriminalitet og terrorisme enn mange tror. De presenterer 25 teknikker for situasjonell kriminalitetsforebygging, fordelt på fem hovedtilnærminger som forskning har vist at er effektive i å endre beslutningsprosessen til lovbrysteren, som er å 1) øke innsatsen, 2) øke risikoen, 3) redusere gevinsten, 4) redusere provokasjoner og 5) fjerne unnskyldninger (Clarke & Newman, 2006, s. 189). Ved å beskytte sårbare mål, for eksempel med fysiske sperringer i Karl Johans gate, overvåkningskamera og adgangskontroll i bygninger, øker man både innsatsen og risikoen ved å gjennomføre

terrorangrep mot disse stedene. Man må videre identifisere mulighetene som terrorister bruker til sin fordel. Clarke og Newman (2006) deler mulighetene terrorister har inn i fire typer; mål, våpen, verktøy og tilrettelagte forhold. Mulighetene ved et mål kan være at det er lett tilgjengelig og at det er mange potensielle ofre til stede, mens en mulighet ved våpen er at det er lett å få tak i. Den dominante tanken i terrorismestudier er at terrorister er rasjonelle aktører som begår terror for politiske mål, hvor de vurderer sine tilgjengelige alternativer og velger terrorisme når de forventede gevinstene av det veier tyngre enn de av alternativene (Abrahms, 2008, s. 78-79). Abrahms (2008, s. 94) er uenig i at målene er politiske, og mener at terrorister er rasjonelle mennesker som først og fremst bruker terrorisme for å utvikle sterke sosiale bånd med andre terrorister og for å oppnå en sosial solidaritet.

Bjørge (2015, s. 216) skiller mellom to ulike typer årsaker til terrorisme: forutsetninger og foranledninger. Forutsetninger er som regel ganske generelle og strukturelle forhold som er grunnlaget for at terrorisme oppstår, som for eksempel en opplevelse av sosial urettferdighet. Slike forhold kan også føre til andre sosiale fenomen enn terrorisme, samtidig som det alene ikke fører til terrorisme. Foranledninger er en mer direkte innvirkning på fremveksten av terrorisme, som spesifikke hendelser og situasjoner som motiverer eller trigger terroristen (Bjørge, 2015, s. 217). Det kan være provoserende hendelser eller kontakt med ekstremistiske skikkelser som har en evne til å overbevise og påvirke i sin sak. I situasjonell kriminalitetsforebygging ønsker man å påvirke foranledninger til terror. Selv om tilhengere av situasjonell kriminalitetsforebygging har et mindre fokus på grunnleggende årsaker til kriminalitet, kan de ikke nekte for viktigheten av dem. De mener bare at de umiddelbare faktorene ved situasjoner og muligheter spiller en like stor rolle, og at det er kriminelle disposisjoner sammen med situasjonelle muligheter som fører til kriminalitet (Clarke & Bowers, 2017, s. 111). Ved å manipulere de situasjonelle mulighetene for å øke anstrengelsen ved å begå terror vil det også være lettere å oppdage terrorister hvis de velger å gjennomføre angrepet. Avverging kan hindre terrorangrep når man ikke har klart å forebygge radikaliseringsprosessen på et tidligere tidspunkt. Bjørge (2015, s. 231-232) hevder at det er spesielt utfordrende å oppdage og avverge soloterrorister, da de i form av å være alene om forberedelsene og med lite kommunikasjon til andre, gjør det vanskelig for sikkerhetstjenestene å oppdage og overvåke mistenkelig atferd. Samtidig viser Schuurman et al. (2019, s. 772) til at sosiale bånd spiller en avgjørende rolle i prosessen fra radikaliseringsprosessen til planleggingen av terrorangrep, og på grunn av disse sosiale båndene er ikke enslige aktører så umulige å oppdage som de ofte er fremstilt som. Mange enslige aktører har kontakt med andre i planleggingen av terrorangrep,

de er dårlige på å opprettholde operasjonell sikkerhet, og de starter ofte å lekke informasjon om deres intensjoner måneder og til og med år før deres terrorangrep, noe som gjør de enklere å oppdage (Schuurman et al., 2019, s. 772).

2.2.3 Tidligere forskning

Det er skrevet en del om situasjonell kriminalitetsforebygging av terrorisme i forskningen, men det er ikke så mange som har utført studier av det. Samtidig er det vanskelig å måle om det fungerer, da resultatet av at det fungerer er at terrorangrep ikke finner sted. Bjørgo og Gjelsvik (2018, s. 239) skriver om politiets virkemidler og rolle i forebygging av høyreekstremisme i Norge, og de påpeker at det er nødvendig med fenomenkunnskap og lokal kunnskap. Videre poengterer de hvordan det faktisk er at mye av aktivismen i ekstremisme har flyttet seg over til internett og sosiale medier representerer muligheter for forebygging, både i forbindelse med etterretning og når det kommer til generell forebygging og informasjons- og opplysningsarbeid (Bjørgo & Gjelsvik, 2018, s. 268-269). I forbindelse med kartleggingen av prosjektet «Politiets tilstedeværelse på internett» (PTI) hos Kripos ble det anbefalt en styrking av politidistriktenes kapasitet og kompetanse på tilstedeværelse på internett, samtidig som intervjuer med ansatte i politidistriktene viste at det har vært lite systematisk monitorering av miljøer og enkeltpersoner på nett når det gjelder radikaliserings og voldelig ekstremisme, på grunn av mangel på tid og ressurser (Bjørgo & Gjelsvik, 2018, s. 270-271). Det gjør distriktene i stor grad avhengige av at publikum melder inn saker og bekymringer om radikaliserings og voldelig ekstremisme. Sunde (2013) skriver om forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme på internett, og mener at man må få mer kunnskap om nettekstremisme i norske forhold, og ikke undervurdere rollen internett spiller for ekstremister. Mye tyder nemlig på at internett reduserer avstanden mellom tanke og handling (Sunde, 2013, s. 10). Gill et al. (2007, s. 114) poengterer hvordan deres studie av terroristers bruk av internett viser at det ikke finnes et enkelt offline versus online skille, da voldelige ekstremister er aktive i begge domener. Gill et al. (2007, s. 115) mener at vi bør se på internett som en mulighet noen former for terrorister eller typer terrorhandlinger trenger mer enn andre, og på den måten endre fokuset fra radikaliseringsprosessen til en forståelse av hvordan kriminelle handlinger blir begått. Det er samme tanke som ligger bak situasjonell kriminalitetsforebygging, da man ser på selve lovbruddet, og ikke de underliggende disposisjonene bak kriminaliteten.

Simon (2013) presenterer i sin bok «Lone wolf terrorism – understanding the growing threat» noen strategier for å hankses med terrorisme fra enslige aktører. Han poengterer hvordan teknologiutviklingen er et tveegget sverd for terrorister – samtidig som de kan dra stor nytte av teknologi og internett i planlegging og gjennomføring av terrorangrep, kan politi og sikkerhetstjenester bruke det for å forsøke å forhindre de. Et av funnene til Simon (2013, s. 201) er at enslige aktører liker å snakke og har et behov for kontakt med andre. Slik har det vært gjennom hele historien til enslige aktører, og internett har gjort det lettere å spre sine budskap. Han skriver at en mulighet, som også myndighetene i flere land allerede gjør, er å overvåke ekstremistiske chatteforum og identifisere de anonyme brukerne (Simon, 2013, s. 204). Andre måter å overvåke internett på er ved å følge med hvis det dukker opp manifest for eksempel, som vi har sett at noen enslige aktører har delt på internett kort tid før terrorangrep, og å følge med på kjøp av for eksempel store mengder gjødsel på nettbutikker (Simon, 2013, s. 206). Det negative er at det vil gå utover den personlige friheten til alle, også de som ikke er terrorister, og det vil være vanskelig, og kanskje til og med umulig, å skille terrorister fra forskere, studenter, og en hvilken som helst vanlig internettsurfer (Simon, 2013, s. 205-206). Andre tiltak er å jobbe mot glorifisering av terrorisme og terrorister, økt bevissthet og oppmerksomhet i befolkningen, og bruk av detektorer og kameraovervåkning (Simon, 2013, s. 207-212). Han skriver at mange ser på enslige aktører som utilregnelige og ofte psykisk forstyrret, og at det derfor ikke er mulig å forhindre terrorangrep fra de, men det er han uenig i (Simon, 2013, s. 255). De ønsker å finne en mening med livet, noe de gjør ved å finne en ideologi som de kan kjempe for, og de søker kameratskap i form av kontakt med likesinnede på internett (Simon, 2013, s. 256). En annen form for kriminalitetsforebygging på nett er «counter-narratives» mot ekstremisme, som vil si å presentere ekstremister for motforestillinger mot deres konspiratoriske og ideologiske narrativer, ved bruk av holdningskampanjer som delegitimerer propaganda (Liang & Cross, 2020). Hardy (2020, s. 13) nevner suspensjon av brukere på sosiale medier, overvåking av sosiale medier og forum for høyreekstremt innhold, og fjerning av skadelig innhold som noen eksempler på situasjonelle tiltak man kan gjøre på internett. Gill et al. (2007, s. 115) påpeker utfordringene ved å implementere situasjonelle kriminalitetsforebyggende tiltak på nett, hvor de er avhengige av store organisasjoner innenfor sosial media og deres samarbeidsvilje, noe som ikke alltid har vist seg å være til stede. De mener at samarbeidet bør bære preg av å være en kamp mot muligheter for vold, i stedet for å se på det som en kamp mot terroristers ytringer av radikale ideer og tanker (Gill et al., 2007, s. 115).

3. METODE

Denne oppgaven består av en kvalitativ analyse i form av dokumentanalyse. Kvalitativ forskning søker å forstå, beskrive og eventuelt forklare sosiale fenomener fra forskningsdeltakernes perspektiv (Nilssen, 2012, s. 13), og egner seg best når man vil undersøke hva som ligger i et begrep eller et fenomen (Jacobsen, 2015, s. 133). Tjora (2017, s. 24) skriver at det er en vanlig antakelse at kvalitativ forskning har en induktiv (eksplorerende og empiridrevet) fremgangsmåte fremfor en deduktiv (teori- og hypotesedrevet) fremgangsmåte, men han påpeker at kvalitativ metode er mangfoldig, og kan være drevet fram både av empiri og teori, og som regel i samspillet mellom de to. Jeg benytter meg av både empiri og teori for å søke å forstå høyreekstreme subkulturer på internett og forebyggingen av deres terrorangrep på best mulig måte. Jeg vil i dette kapittelet først presentere mitt datamateriale og utvalg, før jeg drøfter mitt valg av analysemåte, inkludert dens styrker og svakheter, og hvordan dokumentanalyse og casestudie kan brukes for å svare på min problemstilling. Jeg vil videre ta for meg forskningsetikk, før jeg til slutt presenterer mitt analytiske rammeverk.

3.1 Datamateriale og utvalg

Datamaterialet i oppgavens første del består av både førstehånds- og andrehåndskilder. Førstehåndskildene er to manifest, mens andrehåndskildene består av 17 nyhetsartikler og en rapport fra myndighetene på New Zealand. Manifestene er lastet ned fra <https://archive.org>. I del to benytter jeg meg av regjeringens handlingsplaner mot radikaliserings og voldelig ekstremisme, 22. juli-kommisjonens rapport og en stortingsmelding. Jeg valgte å analysere manifest da det er førstehåndskilder fra studieobjektene selv, noe det ellers ikke finnes så mye av, og de er lett tilgjengelige, i motsetning til for eksempel dokumenter fra straffesakene. Selv om manifestene ikke nødvendigvis sier så mye i seg selv, utover terroristenes ideologi og tankegodt, og hva de ønsker at vi skal vite, kan det i lys av teorier forklare fenomen og sosiale mekanismer, utover enkeltpersonene. Ved å bruke subkulturteori kan man utforske hvordan deler av subkulturen, og spesielt subkulturell stil, kommer til uttrykk i manifestene. Jeg bruker i tillegg nyhetsartikler for å få informasjon om terroristene, terrorangrepene og internettbruken deres. Nyhetsartikler inneholder mye informasjon som blant annet har kommet fram under politietterforskning og rettssaker. Jeg fant nyhetsartiklene ved å søke på

nettet, og jeg avsluttet søkte da jeg ikke lenger følte at nyhetsartiklene tilførte nye opplysninger, kalt metning av informasjon (Jacobsen, 2015, s. 192). Jeg gjorde så en sortering, og satt igjen med 17 artikler som inneholdt relevant informasjon for min problemstilling. I del to av oppgaven har jeg begrenset kildene ved å kun bruke offentlige, institusjonelle dokumenter som sier noe spesifikt om hvordan politiet skal forebygge terrorisme. Jeg bestemte meg raskt for å bruke handlingsplaner fra regjeringen fordi de sier noe om nettopp dette og de legger føringer for politiets arbeid. Jeg vil også analysere 22. juli-kommisjonens rapport og en påfølgende stortingsmelding som jeg fant underveis i søket mitt etter handlingsplaner. De virker relevante for min problemstilling i form av at de sier noe om hvordan politiet skal forebygge voldelig ekstremisme og terrorisme, og de kommer i likhet med handlingsplanene fra regjeringen. Under presenteres datasettet for del en (figur 1) og del to (figur 2) av analysen.

Tarrant	Crusius	Manshaus
The Great Replacement (manifest)	The Inconvenient Truth (manifest)	Dette vet vi om siktede: Millionær, ungdomsleder og «smart» (Dagbladet, 12. august 2019)
Report of the Royal Commission of Inquiry into the terrorist attack on Christchurch masjidain on 15 March 2019	Suspect in El Paso Massacre «didn't hold anything back» in police interrogation (LA Times, 4. august 2019)	Dette vet vi om den siktede 21-åringen etter Moskéskytingen i Bærum (Aftenposten, 12. august 2019)
Brenton Tarrant utpekt som gjemingsmann. Publiserte rasemanifest og sendte drap direkte (Dagbladet, 15. mars 2019)	How Does Online Racism Spawn Mass Shooters? (Explainer, 4. august 2019)	Nye bilder: Her er terroristen Philip Manshaus pågrepet og undersøkt av politiet (Nettavisen, 4. mai 2020)
PRIMED TO KILL New Zealand terror gunman's chilling arsenal of assault rifles and hundreds of rounds of ammo scrawled with bizarre symbols and names of mass killers (The Sun, 15. mars 2019)	The El Paso Shooting and the Gamification of Terror (Bellingcat, 4. august 2019)	Dette betyr tegnet Manshaus viste i retten (NRK, 7. mai 2020)
	THE twisted Texas Walmart shooter was a "weird nerdy boy" who "always stuck with his own race", a former classmate said today (The Sun, 5. august 2019)	Forklarer drapet på stesøsteren (Dagbladet, 7. mai 2020)
	Nettforumet er et «paradis» for høyreekstremister. Der publiserte massedrapsmennene manifestene sine. (Aftenposten, 5. august 2019)	Forklarer raschatet (Dagbladet, 8. mai 2020)
		Manshaus slo i bordet da han fortalte om drapet på stesøsteren (NRK, 8. mai 2020)
		Slik var Philip Manshaus digitale liv (Budstikka, 14. mai 2020)
		Terror-romaner, 8chan og norske nynazister: dette vet politiet om Manshaus' aktivitet på nettet (Filter nyheter, 16. mai 2020)
		Terroristen Philip Manshaus' stemor advarer: - Ikke vent med å slå alarm (NRK, 24. juni 2021)

Figur 1: datasett for del en.

Felles trygghet – felles ansvar : Handlingsplan for å forebygge radikalisering og voldelig ekstremisme	2010
NOU 2012: 14 Rapport fra 22. juli-kommisjonen	2012
Meld. St. 21 (2012–2013) Terrorberedskap — Oppfølging av NOU 2012: 14 Rapport fra 22. juli-kommisjonen	2013
Handlingsplan mot radikalisering og voldelig ekstremisme	2014
Handlingsplan mot radikalisering og voldelig ekstremisme (revisjon 2020)	2020

Figur 2: datasett for del to.

3.1.1 Casestudiens utvalg

Jeg har valgt å gjennomføre casestudie i analysen av høyreekstrem subkultur på nett, og jeg har valgt ut tre caser. Grunnen til at jeg valgte tre caser fremfor én er for å kunne se likheter, men også eventuelle ulikheter, og for å lettere kunne trekke slutninger om en hel gruppe. Terroristene jeg har gjort casestudie av er australske Brenton Tarrant, amerikanske Patrick Crusius og norske Philip Manshaus. Casene mine er alle fra 2019. Det gjør de relativt ferske, siden dette er et fenomen i stadig endring, samtidig som alle tre terroristene har blitt ferdig etterforsket og vært gjennom rettsapparatet. De er et typisk utvalg, som vil si at de er valgt fordi forskeren mener at de er representative for flere enheter (Jacobsen, 2015, s. 239). Jeg har valgt ut ifra tre kriterier: 1) de har utført terrorangrep basert på en høyreekstrem ideologi, 2) de opererte alene, 3) de brukte internett i forbindelse med terrorangrepene. De to førstnevnte terroristene har fått mye oppmerksomhet globalt på grunn av sine blodige terrorhandlinger med mange ofre, mens Manshaus representerer et av få norske tilfeller. Tarrant gjennomførte et terrorangrep mot to moskéer i Christchurch, New Zealand 15. mars 2019. Den da 28 år gamle mannen åpnet ild under fredagsbønn og drepte 51 mennesker, mens 50 ble skadd. Like før terrorangrepet la han ut et manifest på internett og sendte det på e-post til en rekke mottakere, og han filmet og livestreamet angrepet på Facebook. 21 år gamle Crusius skjøt og drepte 23 personer i en Walmart-butikk i El Paso, Texas 3. august 2019. Enda flere ble skadet. Byen har en stor andel latinamerikanske innbyggere og angrepet var rettet mot disse. Også han publiserte et manifest på forhånd, hvor han blant annet viste til Tarrant som en inspirasjonskilde. Én uke etter angrepet i El Paso angrep norske 21 år gamle Philip Manshaus en moské i Bærum bevæpnet med skytevåpen. Det var få mennesker i moskéen på det tidspunktet og han ble overmannet av to til stede, slik at han mislyktes i oppdraget sitt. Før angrepet på moskéen skjøt og drepte han sin 17 år gamle stesøster, som var adoptert fra Kina. Manshaus filmet angrepet og forsøkte å livestream det, men mislyktes.

3.2 Analyse

Oppgaven min har et teoretisk tolkende formål. Det betyr at formålet er å bruke teorier og faglige begrep for å analysere og gi mening til et fenomen, fremfor å skulle utvikle egne teorier eller begrep (Bukve, 2016, s. 88), og teoriene er spesifisert på forhånd, som vil si at prosjektet har en strukturert analyseramme (Bukve, 2016, s. 193). Jeg ser på høyreekstreme terrorister i lys av subkulturell teori og forebygging av terrorisme i lys av situasjonell kriminalitetsforebygging. Ved hjelp av en casestudie av tre terrorister håper jeg å finne en forståelse av den nye trenden blant høyreekstreme terrorister. Videre håper jeg at dokumentene fra regjeringen kan gi et godt innblikk i myndighetenes kunnskap på området og fokus på fenomenet, samt hvordan de mener at politiet skal forebygge terror ved hjelp av situasjonell kriminalitetsforebygging og internett.

3.2.1 Dokumentanalyse

I dokumentstudier bruker man informasjon skrevet eller samlet inn av andre som empiri (Jacobsen, 2015, s. 187). Ved bruk av kvalitativ innholdsanalyse vil jeg kartlegge meningsinnholdet i tekstene, hvor hensikten er «å fange opp, klassifisere og summere vesentlige elementer i teksten» (Bratberg, 2017, s. 68). Valget om å gjennomføre en dokumentanalyse av allerede eksisterende dokumenter, fremfor å samle inn egne data, gjorde jeg med tanke på hvem som er mitt studieobjekt og hva jeg ønsker å finne ut av. Jacobsen (2015, s. 170) trekker fram at dokumentundersøkelse vil være spesielt godt egnet i de tilfellene hvor det er umulig å samle inn primærdata og når man ønsker å finne ut hva mennesker faktisk har sagt og gjort. Det ville vært vanskelig å intervjuere eller på annen måte samle inn egne data om høyreekstreme terrorister da det finnes veldig få av dem, spesielt i Norge. Det er flere utfordringer med slike intervju, både med tanke på tilgang til intervjuobjektene, men også med tanke på hva intervjuene ville tjent – eller hvem de ville tjent. Det er ikke sikkert at jeg ville fått svar på det jeg lurte på, da det er usikkert om de ville forklart seg oppriktig, eller om de ville brukt situasjonen til å tjene sitt eget ideologiske formål. Jeg mener at jeg kan svare på min problemstilling med eksisterende data, da det allerede er skrevet mye om fenomenet, og det er usikkert om jeg kunne tilført noe nytt ved å samle inn egne data, som både er ressurs- og tidkrevende. I del to av oppgaven er dokumentanalyse et godt valg for å finne ut hva regjeringen mener at norsk politi skal gjøre i forebyggingsarbeidet, og regjeringen og deres handlingsplaner har innvirkning på politiets arbeid. Det at jeg ikke har samlet inn dataene selv har også noen svakheter. Jeg har for

eksempel ikke kontroll over kildene som mine dokumenter har brukt, og de er samlet inn med et annet formål og for å belyse andre ting enn det jeg lurer på.

Ved dokumentanalyse er det viktig at vi setter dokumentene i en kontekst, og er bevisst på hvem som har skrevet dokumentet, hvem mottakeren er ment å være og hva som er formålet med dokumentet (Tjora, 2017, s. 183). Det har betydning for hvordan man tolker dokumentet og er noe jeg må ha i tankene når jeg gjennomfører analysen. Et potensielt problem med å bruke dokumenter en ikke har samlet inn selv som empiri, er at dokumentene er laget med et annet formål enn det forskeren har, man har ikke kontroll over forhold som kan påvirke påliteligheten til dataene og det er ikke sikkert dokumentene inneholder alle opplysningene man ønsker (Jacobsen, 2015, s. 171). Det er viktig å være kildekritisk, og å spørre seg om man kan stole på kilden man velger (Jacobsen, 2015, s. 188). Jeg tar utgangspunkt i at jeg kan stole på dokumentene fra regjeringen og nyhetsartiklene. Journalister har strenge retningslinjer å følge. Manifestene har derimot ikke gått gjennom noen form for kontroll før de ble publisert, og man bør ikke stole blindt på hva de forteller oss. Man bør også spørre seg om dokumentene er produsert med bakenforliggende motiver. Både manifestene og dokumentene fra regjeringen søker å påvirke andre mennesker, og de er i større eller mindre grad politisk motivert. Spesielt manifest kan være skrevet og delt med bakenforliggende motiver. Manifest er en form for propaganda som skal tjene terroristenes formål på best mulig måte, og de er nødvendigvis ikke sannferdige.

3.2.2 Casestudie

En casestudie er en studie av et samfunnsfenomen i sin virkelige kontekst, hvor man studerer én eller noen få enheter i dybden (Bukve, 2016, s.121), og «benytter en allerede eksisterende grense for hva og hvem undersøkelsen inkluderer og ekskluderer» (Tjora, 2017, s. 41). Ifølge Bukve (2016, s. 96) kan man gjøre en casestudie når formålet er å tolke eller forklare en case i lys av etablert teori, slik jeg gjør med mine utvalgte terrorister. Han forklarer hvordan en teoriinformert casestudie med strukturerte rammer kan gjennomføres på forskjellige måter, blant annet ved å bruke etablerte teorier til å studere nye fenomen eller kjente fenomen i nye sammenhenger (Bukve, 2016, s. 135-136). Jeg studerer et relativt nytt fenomen ved å se på det i lys av teorier om subkulturer. Man ønsker i kvalitative studier først og fremst å gjøre en forstående tolking av sosiale fenomen, og ikke utarbeide generelle lover, men Bukve (2016, s. 69) mener at fortolkende studier likevel kan gi grunnlag for påstander som har en videre rekkevidde utenfor den aktuelle casen. Flyvbjerg (2006, s. 220-221) hevder at en av de

vanligste misoppfatningene av casestudiet er at man ikke kan generalisere på bakgrunn av funn gjort i en casestudie, og mener derimot at man kan si noe om hele gruppen basert på et tilfelle. Han mener at formell generalisering er «[...] overvalued as a source of scientific development, whereas “the force of example” is underestimated» (Flyvbjerg, 2006, s. 228). Formålet med denne oppgaven er ikke å generalisere, altså å si noe om alle høyreekstreme terrorister, men funnene kan likevel ha verdi utover de få tilfellene jeg studerer. Funnene kan presentere en mulig forklaring på deltakelse i høyreekstreme subkulturer på nett, og rollen den spiller for terrorister, som antakelig vil kunne forklare flere enn studieobjektene mine, men ikke alle. Årsakene til involvering i ekstremisme er sammensatte og varierende, og jeg studerer i denne oppgaven et av flere aspekter ved deltakelse i høyreekstremistiske forum på nett og deltakelse i terrorisme.

En vanlig misforståelse av casestudien, og kvalitative analyser generelt, er at det er en metode som har en tendens til å bekrefte forskerens forutinntatte forestillinger, fordi de rommer mer plass for forskerens subjektivitet, men Flyvbjerg bestrider dette (Flyvbjerg, 2006, s. 234-235). Alle forskere må være bevisst på at man tar med seg sin forforståelse og subjektivitet inn i studien (Nilssen, 2012, s. 26). Denne personlige påvirkningen som forskeren vil ha på forskningen kalles forskersubjektivitet (Tjora, 2017, s. 258). Bukve (2016, s. 72) påpeker hvordan noe av det viktigste i hermeneutisk tolking er at man ikke overser de enkeltelementene som ikke passer inn i tolkingen man har gjort på forhånd, men at man er åpne for slike motsetninger. Man må være klar over sin egen subjektivitet og forforståelse, ha et kritisk forhold til det, og være åpen for resultater som er det motsatte av forventet. Min forforståelse kan ha betydning for prosjektet på flere måter. Det kan ha noe å si for hva man velger ut av kilder og tidligere forskning, og hvilke funn man velger å fokusere på. Min casestudie består av tre terrorister, som er valgt på bakgrunn av det jeg visste om dem fra før og oppmerksomheten de har fått i media. Bruk av andre tilfeller kunne gitt andre svar. Til tross for at min forforståelse har noe å si for forskningsprosessen, både i utvelgelsen og i analysedelen, vil jeg forsøke å gå inn i materialet med et åpent sinn.

3.3 Forskningsetikk

Det er viktig å være bevisst mulige etiske dilemmaer i sitt forskningsprosjekt. Et prosjekt som benytter seg av dokumentanalyse har andre etiske hensyn å ta enn et hvor det gjennomføres intervju eller observasjon for eksempel. Jeg benytter meg av åpne og offentlig tilgjengelige

kilder. Jeg trenger derfor ikke å ta hensyn til om noe består av taushetsbelagte opplysninger. Kildene i andre del er institusjonelle, og de er tilgjengelige for alle som måtte ønske å lese de, og jeg ser ingen etiske problemer ved å benytte de som kilder i min analyse. Når det kommer til analyse av terroristers manifest har jeg flere betenkeligheter. Et viktig etisk prinsipp er prinsippet om samtykke. Man skal søke informert samtykke, slik at deltagerne deltar frivillig og er informert om hva de er involvert i (Nilssen, 2012, s. 26). Dette vil være en utfordring ved dokumentanalyse og forskning på terrorister. I følge De nasjonale forskningsetiske komiteene (2018) kan forskningens frihet og samfunnsansvar åpne for mulige unntak, også fra kravet om samtykke. Det vil ikke være mulig å anonymisere Tarrant, Crusius eller Manshaus, fordi vi har så få terrorister som har utført slike terrorangrep at de er lett å identifisere ved å beskrive handlingene og siden de allerede er kjent i media. Dokumentene jeg bruker er offentlig tilgjengelige og de navngir terroristene. Det er vanskelig å få samtykke fra dømte terrorister, samtidig som samfunnsnyttene av å forske på de er stor. Jeg meldte prosjektet inn til NSD og fikk det godkjent (vedlegg 1).

Et annet etisk dilemma er hvordan forskning på terroristers manifest gir de økt oppmerksomhet og bidrar til å spre deres ideologiske budskap. Ekstremismeforsker Lars Gule poengterer, i Fugelsnes (2016) sin artikkel om forskning på ekstremisme, hvordan man risikerer å hjelpe ekstremister i Norge med å avklare sin ideologi. Det er derfor viktig at man er bevisst på hva man velger å fokusere på og hvordan man formidler det, og at man er kritiske til hva som uttrykkes i manifestene. Jeg har valgt å ikke referere til manifestene slik jeg gjør med resten av kildene mine, for å unngå å gi manifestene legitimitet og så leseren ikke skal tro at det er akademiske tekster, men jeg oppgir sidetall når jeg siterer de. Manifestene inneholder ikke sidetall og jeg oppgir derfor dokumentets sidetall. Andre etiske betraktninger er hensynet til de pårørende når man skriver om alvorlige hendelser hvor folk har mistet livene sine og man gir gjerningspersonene økt oppmerksomhet. Jeg mener likevel at fordelene oppveier for ulempene, så lenge man er klar over disse etiske dilemmaene og er kritiske til måten dokumentene blir brukt på. Lars Gule reflekterer rundt terrorismeforskningens etiske dilemmaer i Fugelsnes (2016) sin artikkel.

Det er mange forskningsetiske dilemmaer knyttet til denne typen forskning, og man kan lure på om det i det hele tatt er forsvarlig å studere ekstremisme og terrorisme og å publisere funn. Svaret er likevel et klart ja. Selv om det finnes dilemmaer, er fordelene med forskningen større enn ulempene. (Lars Gule, sitert i Fugelsnes, 2016)

3.4 Analytisk rammeverk

Analysen vil bli gjennomført ved at jeg først får oversikt over materialet, før jeg systematiserer innholdet, forenkler det og plukker ut det mest relevante, og deretter tolker innholdet. I del en skal jeg analysere nyhetsartikler, en rapport og manifestene til tre utvalgte soloterrorister. Dette vil jeg analysere for å finne hovedtrekk, og se det i lys av subkulturell teori. I del to skal jeg gjøre en dokumentanalyse av handlingsplaner og andre dokumenter fra regjeringen som omhandler hvordan politiet skal forebygge ekstremisme og terrorisme, for å kunne si noe om hva det forventes at politiet skal gjøre i møte med høyreekstrem terror, hvordan det kommer til uttrykk gjennom situasjonell kriminalitetsforebygging, og om de har fokus på internetts rolle. Jeg vil søke etter dokumentene nevnt ovenfor, grovsortere, og velge de som er relevante for min oppgave. Videre vil jeg sortere de utvalgte dokumentene, og analysere de for å finne sentrale poeng, hva dokumentene egentlig sier og hva de sier som er relevant for et situasjonelt kriminalitetsforebyggende perspektiv. Jeg vil sammenligne dokumentene med hverandre, og se etter likheter og ulikheter. Fremgangsmåten i min innholdsanalyse er at jeg skal beskrive kildene, systematisere og forenkle innholdet ved å kategorisere, skille ut særlig relevante fragmenter, før jeg vil tolke og til slutt komme med en konklusjon. Det er likt hvordan Bowen (2009, s. 28) beskriver fremgangsmåten i en dokumentanalyse, som innebærer å finne, velge ut, vurdere og syntetisere dataen som finnes i dokumentene. Ifølge Bowen (2009, s. 32) innebærer dokumentanalyse en prosess av både innholdsanalyse, men også tematisk analyse, som er en form for mønstergjenkjenning i dataene, hvor det oppstår nye temaer som blir kategoriene som skal analyseres. Ved å kode og kategorisere, basert på dataenes egenskaper, avdekkes det temaer som er relevante for fenomenet (Bowen, 2009, s. 32). Man kategoriserer data med utgangspunkt i ett eller noen få tema, hvor man deler opp temaet i mindre enheter og samler ulike deler av teksten i disse enhetene (Jacobsen, 2015, s. 207). Kategoriene oppstår når jeg analyserer dataene og finner tema og ord som går igjen.

4. HØYREEKSTREM SUBKULTUR PÅ INTERNETT

Jeg tar i dette kapitlet utgangspunkt i Birminghamskolens tilnærming til subkulturer som motstand mot storsamfunnet og den rådende kulturen, og særlig konseptet om subkulturell stil, for å forklare fellesskapet som oppstår på blant annet chan-forumene og hvordan det kan påvirke noen medlemmer til å ty til vold. Stil behøver ikke å være synlig og/eller fysisk i form av klær, hår og objekter, det kan også komme til uttrykk gjennom symboler, ritualer, aktiviteter, narrativer og språk. «As will be seen *style* is considered here not as a vague abstraction denoting form or fashion, but as a concrete element of personal and group identity, grounded in the everyday practices of social life» (Ferrell, 1995, s. 169-170). Jeg vil, ved å analysere manifest og nyhetsartikler, identifisere, undersøke og analysere de elementene som karakteriserer denne subkulturen på internett, og hvordan det kommer til uttrykk gjennom subkulturell stil. Jeg vil samtidig analysere hvilken rolle denne stilen spiller for radikaliserings til vold. Først vil jeg se på hvordan den høyreekstreme stilen har forandret seg fra den som tidligere tilhørte nynazister, både i form av klesstil og symboler, men også språklig stil og rollen vold spiller i subkulturen. Videre vil jeg utforske stilen på chan-forum som består av humor, memer og en egen sjargong. Jeg studerer hvordan narrativer og fiendebilder kommer til uttrykk, samt hvordan humor og memer blir brukt for å skape en gruppetilhørighet, identitet og en felles forståelse av verden. Til slutt utforsker jeg vold som stilmarkør, og hvordan vold kommer til uttrykk gjennom glorifisering av terrorister og symbolisering av maskulinitet, og hvordan terrorangrep kan forstås som kulturelle skript, bestående av spillifisering av terror, homologi og bricolage av mainstream produkter. Jeg vil i dette kapitlet argumentere for at høyreekstreme grupper på internett kan forstås i lys av Birminghamskolens konsept om motstand gjennom stil, og at stil og symboler fortsatt har en signifikant betydning i høyreekstrem subkultur. Samtidig trekker jeg inn elementer fra postsubkulturell teori, som livsstiler basert på forbruk og mediekultur, og et mindre fokus på klasse. Alle tre terroristene i analysen min planla og utførte terrorangrepene på egen hånd, og de var heller ikke del av en høyreekstremistisk gruppe eller organisasjon, men alle var aktive på chan-forum. De dro inspirasjon fra andre terrorister før dem og var del av et bredere fellesskap. Det er flere ting som tyder på at de var en del av en transnasjonal subkultur på nett som forfekter en voldelig, høyreekstrem ideologi og oppmuntrer til handling på bakgrunn av en stil bestående av voldsromantikk, et kollektivt språk og et sett felles verdier. Ved å studere

dette håper jeg å kunne svare på problemstillingen min «hvordan kan vi forstå terrorisme født på internett i lys av subkulturell teori?».

4.1 Den nye høyreekstre stilen

«The members of a subculture must share a common language. And if a style is really to catch on, if it is to become genuinely popular, it must say the right things in the right way at the right time» (Hebdige, 1979, s. 122-123). Subkulturell stil handler ikke bare om hvordan medlemmene ser ut, men hva stilen sier om gruppen. Mens skinheads brukte militærstøvler og kortklippet hår for å vise sin tilhørighet til gruppen, består denne virtuelle subkulturen av en bricolage av symboler, høyreekstrem propaganda, produkter fra hovedkulturen og språklig stil, som gjennom humor, narrativer og fiendebilder kommuniserer et samhold og en gruppeidentitet. Ifølge Clarke (2003, s. 180) kan man ikke bare se på objektene i seg selv, man må også se på forholdet mellom objektene og gruppen, og måten de brukes på for å representere gruppens selvbilde. «Ideology is thus enacted and embodied through symbols, clothes, and a particular attitude» (Mattsson & Johansson, 2021, s. 9). Selv om disse høyreekstremistene først og fremst utfører sin subkulturelle stil på internett, bruker de også fysiske symboler og klesstil for å objektivere gruppens verdier utad.

4.1.1 Fra militærstøvler og hakekors til skjorte og memer (og militærstøvler)

I retten hadde Manshaus på seg dress, hvit skjorte og slips, og han hadde finkjemmet og stelt hår. Han så ut som en hvilken som helst ung mann. Samtidig viste han et hvit makt-tegn, med hånden utstrakt foran seg, akkurat som Breivik hadde gjort noen år tidligere, også han kledd i dress, hvit skjorte og slips. Manshaus viste også en annen hvit makt-hilsen under rettssaken, likt det Tarrant hadde gjort foran TV-kameraene under en rettshøring drøyt ett år tidligere. Tegnet er det samme som «OK»-tegnet, men brukes av høyreekstremer for å symbolisere hvit makt (white power), da tegnet også kan leses som en W og en P (Becker, 2020). De ønsker altså å fremstå som sofistikerte, samtidig som de benytter anledningen til å vise sin tilhørighet. Under terrorangrepene er det derimot en annen stil som kommer til syne, nemlig en militær stil. Tarrant og Manshaus var begge kledd i skuddsikker vest og mørke, militære klær. Manshaus var ikledd en blå natogenser, grønn feltbukse, militærstøvler og en grønn militærhjelme (Ighoubah, 2020), mens Tarrant hadde på seg en grønn militæruniform og hjelm. Til sammenligning hadde Crusius «bare» på seg en svart t-skjorte, beige cargobukser og hørselsvern. I tillegg til klesstilen bestående av en blanding av sofistikert og «mainstream», og

militær, kommer høyreekstremismen til syne gjennom symboler, også i form av mer typiske nazistiske symboler. Blant annet hadde Tarrant det nazistiske «black sun»-symbolet på sekken som han brukte under angrepet, samt på forsiden av sitt manifest, og han hadde fullt av høyreekstreme referanser på våpnene sine. Undersøkelser av Manshaus sin data i etterkant av angrepet viste at han hadde mapper med innhold knyttet til romantisering av Hitler og Nazi-Tyskland (Klungtveit, 2020), og på soveromsveggen sin hadde han et hakekors, i tillegg til avisutklipp om terrorangrep og masseskytinger (Hammer, 2021a). Det mest interessante med stilen i manifestene og innleggene terroristene postet på chan-forumene er likevel bruken av humor og interne referanser, som kommer til uttrykk gjennom interne vitser og uttrykk, og ikke minst memer. Alle tre casene brukte en chan-sjargong i sine innlegg, og spesielt Tarrant sitt manifest inneholder en rekke referanser til chankulturen og høyreekstreme memer. Jeg vil komme tilbake til hvordan memer er en integrert del av subkulturen i neste delkapittel.

Hermansson et al. (2020, s. 116) poengterer hvordan klesstilen for Alt-right skiller seg fra tidligere nynazister, da man nå skal se velutdannet og respektabel ut, samtidig som man vil skille seg fra stereotyper av skinheads og nerdete gamere/4chan-brukere. For skinhead-subkulturen var vold i stor grad representert i den synlige stilen, samtidig som vold ble en viktig del av det å oppføre seg som skinheads. Det var en måte å vise lojalitet til gruppen på, og på den måten representerte vold både en maskulinitet og en identitet (Mattsson & Johansson, 2021, s. 9). Hamm (2004, s. 326) fant i sin studie av nynazister at ideologien om hvit overlegenhet, den paramilitære stilen og hvitmakt-musikk sammen skapte en homolog internasjonal subkultur som førte til ekstremisme. Sammen skaper stil, gjennom symboler, språk og kunnskap, mening for terrorist-subkulturer, og det bidrar til å konstruere terrorisme (Hamm, 2004, s. 327-328). Men stilen har forandret seg, og de skiller seg ikke lenger like mye ut. Albrecht et al. (2019) skriver om «mainstreaming the extreme», altså å gjøre det ekstreme kommersielt. De skriver at resultatet av hvordan dagens høyreekstreme bruker bricolage, en blanding av innhold, forskjellige kanaler og «falsk variasjon», for å styre oppmerksomheten mot de er en gradvis «mainstreaming» av ideer og atferd som tidligere ville blitt ansett som ekstremistisk (Albrecht et al., 2019, s. 13). Psoiu (2015, s. 18) sin studie viste at både islamistiske grupper og moderne høyreekstreme subkulturer bruker objekter fra det «mainstream» og andre motstridende grupper i form av bricolage, og i form av homologi ved at betydningen til objektene blir undergravd og tilpasset de respektive høyreekstreme ideologiske holdningene. De bruker elementer fra populærkulturen strategisk, samtidig som de blir påvirket av «contemporary mainstream preferences of style» (Psoiu, 2015, s. 9).

Den høyreekstreme stilen har forandret seg fra nynazistenes tøffe utseende, til at man i dag vil se mer sofistisert og sivilisert ut. Likevel er den militære stilen som representerer maskulinitet fortsatt viktig. Selv om klesstil ikke lenger spiller en like stor rolle i høyreekstreme subkulturer, viser casene mine at de også bruker klesstil for å kommunisere ønskede verdier og egenskaper. Det tyder på at terroristene ønsker å bli anerkjent, både som tøff og mandig, men også som kjekk og respektabel. Det handler om hvordan medlemmene vil presentere seg for omverden, og om å skape et riktig bilde utad – også offline. De bruker blant annet hvit makt-tegn, som i utgangspunktet er uskyldige, bevisst og utnytter at det kan ha flere betydninger, slik at de ikke kan bli tatt på det, samtidig som alle i miljøet vet hva det egentlig betyr. Å forstå kriminelle subkulturer handler om å «recognize not only an association of people but a network of symbols, meaning, and knowledge» (Ferrell & Sanders, 1995, s. 4). Det er det homolege forholdet mellom produkter og hva de representerer for gruppen som gjør at medlemmene kan benytte seg av produkter fra hovedkulturen, samtidig som stilen er en motstand mot storsamfunnet og dets normer og verdier. De kan se konvensjonelle ut, selv om det er det siste de ønsker å være, fordi de vet «sannheten» og handler deretter, mens alle andre kan la seg lure av utseendet deres.

Den nye høyreekstreme stilen kan sees på som en blanding av det militære som viser maskulinitet, høyreekstrem ideologi i form av symboler, og en bricolage av produkter tatt fra populærkulturen. Man kan si at memer har tatt over rollen hakekors og militærstøvler hadde for nynazister. Det er gjennom memer og en felles forståelse av humor, som skiller de innad i gruppen og de «uvitende andre», vi kan forstå subkulturen som eksisterer på slike nettforum og terroren som oppstår som en følge av den. Ved å «mainstreame» det ekstreme, og gjøre det normalisert, kan sårbare mennesker sakte, men sikkert bli radikaliseret. Man kan anta at det også gjelder radikaliseret fra et ekstremt tankegods til gjennomførelse av vold. Selv om vold ikke er like synlig i den subkulturelle stilen til høyreekstremister i dag som den var for nynazister tidligere, er den i like stor grad til stede, men på andre måter. Det vises nå gjennom symboler og språk. Selv om høyreekstremistene har tonet ned stilen sin og bruker en mer «mainstream» stil, bruker de fortsatt tradisjonelle nazistiske symboler for å uttrykke sine verdier og gruppetilhørighet, i tillegg til mer uskyldige symboler og objekter. Ved å bruke en bricolage av «mainstream» produkter og gi de ny mening, kan de like fullt vise sin tilhørighet til gruppa – og høyreekstremt tankegods som ikke uskyldig i det hele tatt. Kombinasjonen av det morsomme og normaliserte sammen med høyreekstreme meninger gjør det lettere å bli involvert i denne subkulturen, og å bli ytterligere radikaliseret når man først er «innenfor».

4.1.2 Narrativer og fiendebilder forkledd som humor

Sandberg og Pedersen (2010, s. 32) beskriver en subkultur som en samling ritualer, narrativer og symboler, som kretser rundt bestemte fortellinger om verden. Det er disse fortellingene som kommer til uttrykk i subkulturens stil. Presser og Sandberg (2015, s. 1) skriver at ved å «[...] constructing our lives as stories, we forge connections among experiences, actions, and aspirations». Narrativene kommer til uttrykk gjennom kriser, hvor fienden står bak.

Narrativene som går igjen hos de tre casene er tanken om en invasjon av vesten og rasekrig. De mest brukte krise-narrativene hos ekstremister er konspirasjon, dystopi, urenhhet, eksistensiell trussel og apokalypse (Berger, 2018, s. 82-83). Vi finner alle de hos de tre terroristene. Spesielt eksistensiell trussel for den europeiske, hvite rase, men også urenhhet, da de mener at blandete kulturer er urene. Konspirasjonen «the great replacement» er en sentral del av begge manifestene, og handler om at innvandrere kommer til vesten og skal overta for de som allerede bor der, og det er staten og kommersielle selskaper står bak. Narrativer om rasekrig spiller både på dystopi, eksistensiell trussel og apokalypse. Terroristene mener at rasekrig er eneste løsning på problemet (altså innvandringen), og at da vil også andre se «sannheten». Manshaus sa i retten at situasjonen for europeere ikke kommer til å bedre seg før en voldelig konfrontasjon oppstår (Lofstad, 2020), og han mente at Tarrant's manifest beskrev en situasjon som det ikke var mulig å løse uten vold (Brekke et al., 2020). Crusius skriver «America is rotting from the inside out, and peaceful means to stop this seem to be nearly impossible» (s. 1), mens Tarrant skriver at «democracy is mob rule and the mob itself is ruled by our enemies» (s. 20).

Ord	Tarrant	Crusius
Invasion/invade/invaders/invasive	65	3
War	12	0
Crisis	8	0
Destroy	25	6
Fight/fighting	23	4
Soldier/soldiers	12	1

Figur 3. Viser hvor mange ganger enkelte ord nevnes i manifestene. (Tarrant sitt manifest er på 74 sider, mens Crusius sitt er på fem, og derfor er begrepene representert i større grad i manifestet til Tarrant).

«Cultures and subcultures are created, upheld and crumble through the telling of stories» (Sandberg, 2016, s. 153). For å konstruere et felles rammeverk for handling kreves det en felles forståelse av hva som er problemet (Benford & Snow, 2000, i Berntzen & Sandberg, 2014, s. 763). Rammeverket, som skal motivere til handling, bygger ofte på tanker om

apokalypse og metaforer om krig, hvor begrepene invasjon, slåss, krig og forræder ofte blir brukt (Berntzen & Sandberg, 2014, s. 766). «In particular, extremists use crisis narratives that imply that all crises experienced by the in-group can only be solved ‘through hostile action against the outgroup’» (Davey & Ebner, 2019, s. 10). Kriser krever ofte drastiske løsninger, og siden krise-narrativene alltid er dypt tilknyttet fienden, må ekstremistene bli kvitt den gruppen for at krisen eller krisene skal kunne løses. På den måten fører narrativene til kollektive handlingsrammer for gruppen. Narrativer inspirerer og motiverer til vold, og blir brukt for å gi vold mening (Presser & Sandberg, 2015, s. 1). Pemberton og Aarten (2018, s. 550) mener at man kan se på narrativer i sammenheng med teori om subkultur, hvor man ser på radikaliserings og terrorisme som motstand mot storsamfunnets narrativer. Man kan se på handlinger, terrorisme inkludert, som elementer i en narrativ, hvor de mange forskjellige stemmene utgjør en kulturell bricolage (Sandberg et al., 2014, s. 2). Disse fiendebildene skaper narrativer som ikke bare forklarer, men legitimerer, dehumanisering av menneskegrupper og vold, samtidig som skapelsen av en felles fiende styrker fellesskapsfølelsen blant medlemmene i subkulturen. «Narratives function at the core of extremism; they fuel the process of selfidentification with an in-group and link problems and grievances experienced by the in-group to the existence and actions of out-group(s)» (Davey & Ebner, 2019, s. 10). Fiendebilder forsterker gruppens identitet og samhold, ved at det blir tydelig hvem som er «innenfor» og hvem som er «utenfor», samtidig som de kan bruke disse narrativene til å forklare problemer medlemmene har i sitt eget liv. Videre vil narrativer om en krise føre til at vold kan bli sett på som eneste løsning på problemet. Terroristene benytter seg av narrativer om kriser for å forsvare bruken av vold. Alle tre portretterer en krise som kun kan løses ved vold, da innvandrerne utgjør en trussel mot det europeiske folk, og eneste løsning på problemet er å bli kvitt dem. Krisenarrativer i kombinasjon med fiendebilder fører til at det ikke finnes noen grense for hva som kan gjøres i kampen mot trusselen som de utgjør. Det er disse fiendebildene og konspirasjonsforestillinger som kommer til uttrykk i vitsene og memene i subkulturen.

Høyreekstremismen er ikke bare preget av hat og mørke, men også humor og trolling. Døving og Emberland (2018, s. 225) påpeker hvordan humoren bidrar til å gjøre fellesskapet sterkere i forhold til om det bare skulle vært basert på advarsler, frykt og aggresjon. Trolling har som hensikt, ved hjelp av moralsk grenseoverskridende og sjokkerende utsagn, å fremprovosere negative emosjonelle reaksjoner hos andre for ens egen humoristiske tilfredsstillelse (Ravndal, 2020, s. 363). Manifestet til Tarrant er en blanding av blodig alvor og trolling og

ironi. Samtidig som han skriver om vold, krig og et dystopisk samfunn, består store deler av manifestet også av humor. Stilen på chan-forumenes /pol/-board består av humor, memer, interne referanser og en særegen sjargong. Gjennom denne stilen kommer narrative til gruppen og hatet for fienden til uttrykk. Fienden fremstilles med negative egenskaper, som typisk kommer fra konspirasjonsforestillinger. Men de fremstilles også ofte som et offer, ved at de blir utsatt for vold eller drept, og er på den måten stakkarslig og den underlegne, men ikke noen som får sympati. Tarrant veksler mellom å omtale innvandrere nedsettende og dehumaniserende, ved å kalle de for blant annet kakerlakker og avskum, å forklare sin ideologi og den alvorlige krisen som er bakgrunnen for hans forestående angrep, og å tulle om det og være useriøs. Fielitz og Ahmed (2021, s. 5-6) påpeker hvordan humor brukt av høyreekstreme ikke er noe nytt, men at man også så det hos både nazistene og Ku Klux Klan, hvor elendigheten til det de mener er underlegne grupper blir til underholdning. Ved å forkle ideologien i humor blir den i mindre grad fordømt av det bredere publikum, samtidig som de kan ignorere og skjule egen barbaritet (Fielitz & Ahmed, 2021, s. 6). Høyreekstremistiske narrativer blir promotert gjennom en visuell kultur av memer, som manifesterer seg gjennom pop-kulturell estetikk, humor og ironi, og på den måten glorifiserer og trivialisere vold (Crawford et al., 2020, s. 4-5). Memer blir brukt for å formidle komplekse ideologiske narrativer og konspirasjonsteorier på en enkel og underholdende måte (Crawford et al., 2020, s. 20), og de tilbyr mennesker en lav terskel for å involvere seg med ekstremistiske ideer (Fielitz & Ahmed, 2021, s. 7). Innholdet på disse forumene er ofte hatefullt, men de bruker humor og ironi for å normalisere og trivialisere det ekstreme (Fielitz & Ahmed, 2021, s. 9). Hvis man kontinuerlig blir utsatt for slikt rasistisk og antisemittisk innhold skjult bak humor, kan man tilegne seg ideene og tankene som ligger bak. Unge mennesker som i utgangspunktet oppsøker chan-forumene for underholdning og det visuelle, blir stadig utsatt for rasistisk innhold og kan på den måten sakte bli mer tolerante for det. Liang og Cross (2020, s. 7) kaller dette subversiv eksponering, hvor de bruker memer og humor for å normalisere høyreekstreme ideer, og lure unge og sårbare mennesker inn i høyreekstreme grupper.

Because they use widely recognizable visuals and text formulas to pass their message (referencing famous movies, pop culture, famous political events), they are effective at generating 'lols.' Whether their content is comedic and light-hearted or angry and nihilistic, they make the viewer laugh and easy to consume no matter the message. (Liang & Cross, 2020, s. 8)

Sandberg (2016, s. 155) bruker konseptet «trope» for å se på narrativer om kjente historier som blir referert til i ord eller uttrykk gjennom gjentagende litterære og retoriske virkemidler. «Tropes» er ord eller uttrykk som hincer til kjente historier, hvor kun fragmenter av historien blir fortalt (Sandberg, 2016, s. 164). Det er disse fragmentene som blir fortalt i vitsene og memene på forumene, hvor de som tilhører gruppa forstår hele historien. Døving og Emberland (2018, s. 187) fant i sin studie at en overraskende stor del av konspirasjonsforestillingene og ytringene i det norske høyreekstreme landskapet på nettet var humoristiske, og ofte sarkastiske, utsagn og memer. «Konspirasjonssnakkets uforpliktende «hinting» og «antydning» ytrer seg ofte som humor. Denne bidrar til en fellesskapsfølelse. De som «skjønner spøken» er i stand til å lese den underliggende koden og blir dermed innlemmet i et privilegert, «klartseende» felleskap» (Døving & Emberland, 2018, s. 187). De viser til at slike visuelle innslag som memer ofte refererer til dagsaktuelle forhold, samtidig som de inneholder en kodet referanse til utbredte negative stereotyper (Døving & Emberland, 2018, s. 188). Et eksempel er at Tarrant skrev i manifestet sitt at han nylig jobbet deltid som «kebab removalist», som er et uttrykk som høyreekstreme grupper bruker om etnisk rensing av muslimer. Det kommer fra et meme som omhandler folkemordet av bosniske muslimer under krigen i Jugoslavia, som igjen stammer fra en serbisk nasjonalistisk propaganda-musikkvideo (Wikipedia, 2021). Blandingen av dehumanisering og normalisering fører til en større aksept for å uttrykke slike holdninger, samtidig som det er lettere å få flere tilhengere. Humoren har en evne til å underspile alvoret i ekstremismen og forsterke en følelse av «oss» og «dem». Kulturen på chan-forumene er både ironisk, overdrevet og ekstrem. Det gjør at brukerne samtidig kan si at de bare tuller. Det gjør det vanskelig å skille de som mener det de sier, og faktisk har ekstremistiske tanker, fra de som bare troller. Det er problemet med slike nettforum som blander rasisme, humor og ironi. Det er viktig å huske at flesteparten av de som er aktive på disse nettforumene ikke kunne tenke seg å gjennomføre terrorangrep og kommer aldri til å gjøre det heller. Og ikke alle støtter terrorangrep eller mener at vold mot fienden er legitimt, selv om de kan vitse om det. For mange er dette bare tidsfordriv og underholdning, de mener det ikke. Hebdige (1979, s. 127) er tydelig på at det er forskjell på hvor engasjert individer er i subkulturen, og for noen er subkulturen en del av hovedkulturen, mens for andre er det en motsetning til den. Og for noen få fører støtten fra resten av deltagerne som, enten de mener det eller ikke, oppmuntrer til vold, til terror.

4.1.3 Memer, trolling og chan-sjargong

Det er flere eksempler på denne stilen i Tarrant sitt manifest, hvor han bruker humor, ironi og interne referanser. Blant annet skriver Tarrant at han forventer en Nobels fredspris fordi Nelson Mandela fikk det (s. 18), noe han trolig ikke mener seriøst. Manifestet inneholder en rekke spørsmål og svar, som et fiktivt intervju av han selv (tilsvarende «intervjuet» Breivik hadde meg selv i hans manifest), og på et «spørsmål», eller snarere en påstand, om at Tarrant er en rasist, islamofob, nazist og fascist, svarer han med trusler og fornærmelser, og en rekke usanne påstander om seg selv, som at han er snikskytter i USAs spesialstyrke Navy SEALs og at han har drept over 300 mennesker (s. 20). Det er midlertidig en meme, kalt «Navy seal cypypasta» (Crawford et al., 2020, s. 8). På «spørsmål» om han lærte vold via videospill, musikk, film eller litteratur, svarer Tarrant «Yes, Spyro the dragon 3 taught me ethno-nationalism. Fortnite trained me to be a killer and to floss on the corpses of my enemies. No» (s. 17). Han bruker ironi, samtidig som han bruker referanser til spillkultur og chankultur. Det kan samtidig være en referanse til Breivik, som sa at han spilte Call of Duty for å forberede seg på å drepe. Videre uttrykker han at den amerikanske konservative forfatteren og politiske kommentatoren Candace Owens er hans største inspirasjon (s. 17). Dette fremstår som seriøst, men hvis man vet hvem Owens er skjønner man at det er trolling. Evans (2019a) skriver at manifestet til Tarrant inneholder en stor del «shitposting», for å lure journalister som leter etter meningen bak angrepet i manifestet, som utsagnet om Owens er nok et eksempel på, og for å få økt oppmerksomhet på sosiale medier. «Shitposting is the act of throwing out huge amounts of content, most of it ironic, low-quality trolling, for the purpose of provoking an emotional reaction in less Internet-savvy viewers» (Evans, 2019a). Hele manifestet inneholder referanser til memer og internett in-jokes som bare de «innenfor» vil forstå (Evans, 2019a). Det er en blanding mellom humor og tull, og propaganda og alvor. Tarrant brukte det bevisst for å henvende seg til medlemmene i gruppen. «The shooter seems to have achieved his goal of providing the anons of 8chan with lulz, and with inspiration» (Evans, 2019a). Også Manshaus har vist til kjente memer fra den rasistiske «alt-right»-nettkulturen i sine notater, blant annet «red pill», som er en meme for nettekstremister og konspirasjonsteoretikere (Klungtveit, 2020). Begrepet er hentet fra filmen Matrix, og går ut på at de som har tatt den røde pillen har fått en oppvåkning om sannheter resten av samfunnet fornekte eller skjuler (Klungtveit, 2020).

Crawford et al. (2020, s. 11) påpeker hvordan disse forumene legger til rette for en «in-group»-status og fremmer en følelse av tilhørighet, noe som er viktig for et ekstremistisk

tankesett. «The creation and sharing of memes, as a ritual of an imaginary community, can foster a feeling of collective belonging amongst those who participate in rather dispersed online networks» (Fielitz & Ahmed, 2021, s. 7). Dette gjøres blant annet ved at noen memer ikke er åpenbart ekstremistiske, men de blir det da de finner sted i en bredere ekstremistisk kontekst (Crawford et al., 2020, s. 4). For utenforstående fremstår det ikke som ekstremistisk innhold, mens faste brukere vil forstå dets egentlige innhold. Dette gjelder ikke bare memer, men også det særegne språket på forumene og bruken av ironi, humor, trolling og overdrivelse. En viktig del av denne subkulturen er at humoren kun forstås av gruppen og ikke de «utenfor». «Ved å tilkjennegi at man forstår de underliggende kodene som humoren er basert på, blir man innlemmet i en "medvitende krets"» (Døving & Emberland, 2018, s. 225). Nissenbaum og Shifman (2015) ser på memer som en form for kulturell kapital, et uttrykk som stammer fra Pierre Bourdieu og senere ble videreutviklet til subkulturell kapital av Sarah Thornton, som skiller mellom de i subkulturen og de «utenfor». Den subkulturelle stilen, i form av memer, blir et symbol på gruppens verdier og identitet, samtidig som det gir status og samhold for de innenfor.

While cultural capital was once earned through being urbane and well-mannered, subcultural capital is earned, Thornton argued, through being «in the know», using obscure slang and using the particularities of the subculture to differentiate yourself from mainstream culture and mass society. (Nagle, 2017, s. 107)

Bruken av humor indikerer at forumene kan forstås som nettfellesskap med etablerte fellesreferanser og koder (Døving & Emberland, 2018, s. 225). Man kan dele mellom symboler og memer som er lagd av og for høyresiden, og symboler som er tatt fra populærkultur og tillagt ekstremistisk mening (Miller-Idriss, 2019, s. 125-126). Det er sistnevnte som skjer ved bruk av bricolage og homologi, hvor subkulturene undergraver og justerer betydningen av vanlige eller tradisjonelle objekter til å passe subkulturens ideologiske holdninger (Pisoiu, 2015, s. 18). Det som i utgangspunktet virker å ikke ha noen mening, eller i hvert fall ikke en høyreekstremistisk en, kan ha en skjult betydning. En subkulturell stil konstrueres ved å låne fra det allerede eksisterende i andre kulturer, og gi det ny mening (Clarke, 2006, s. 178). Slik kan en uskyldig frosk få en helt annen betydning hos høyreekstremister. Ved bruk av bricolage skapes det en sammenheng mellom ideologi og populærkultur som skaper en subkultur som forfører unge mennesker. «It is this melding of political stance and communal identity, of ideological principles and (pop) cultural consumption, that we attempt to capture in approaching our investigation in terms of cultural

imaginaries» (Kølvraa & Forchtner, 2019, s. 232). Kølvraa og Forchtner (2019, s. 227) bruker begrepet «cultural imaginaries», som kan oversettes til kulturelle forestillinger, for å forklare hvordan stilen til dagens høyreekstreme kommer til uttrykk, og «through (visual) rhetoric and various other modes of performativity, the extreme right imagines, aestheticizes and presents an ‘ideal extreme-right subject’ with whom comrades and potential followers might identify» (Kølvraa & Forchtner, 2019, s. 227). Homologi forklarer hvordan ideologi og symboler blir knyttet sammen. Subkulturer er tungt påvirket av media, kommersielle produkter og populære strømninger i hovedkulturen, og bruker varierte elementer hentet herfra og «homologously rework and reinvent the stylistic fragments that they pry loose for their own purposes» (Ferrell, 1995, s. 177-178). Dette «homologe» forholdet gjør at tilsynelatende meningsløse objekter eller uttrykk, som et meme, kan inneholde mye mening for gruppen. «This homologous relationship is important to grasp how something seemingly trivial as the social-constructivist notion of ‘style’ indeed holds power over behavior and crime within subcultures» (Sunde, 2017, s. 17). Mens noen memer har en skjult betydning, er noen voldelige og klart høyreekstremistiske. Under er eksempler på memer som spiller på vold og fiendebilder. Figur 4 får ikke en virkelig barbarisk mening før man forstår settingen – at «removing kebab» betyr drap på muslimer. Figur 5 spiller på en velkjent karikatur av jøder blant høyreekstremistiske memer, en jødestjerne og Frosken Pepe som er tatt fra populærkulturen og blitt til et høyreekstremt symbol.

Figur 4 «Remove Kebab» og figur 5 «Pepe the Frog». Ukjent opphav.

Denne trollingen i Tarrant sitt manifest har trolig flere årsaker. Først og fremst vil det føre til oppmerksomhet i media og sosiale medier, også utenfor chan-forumene, han vil underholde de som er «innenfor» og få deres anerkjennelse, og samtidig spre sitt budskap på en slik måte at han får mest mulig støtte og når ut til flest mulig. Memer fremstår ofte ikke som høyreekstreme, men ved hjelp av bricolage og homologi blir de det. Men det er ikke sikkert de «utenfor» forstår det. Ved å se på humoren og interne referanser som kulturell kapital, vil

det å bruke slike memer vise tilhørighet til gruppa og føre til anerkjennelse, samtidig som humoren blir brukt som er form for motstand mot de dominerende kulturelle strømningene i samfunnet og det politisk korrekte. Samtidig blir nedsettende uttalelser forkledd i humor for å gjøre de mer forenelig med den politiske strømmen (Fielitz & Ahmed, 2021, s. 6). Gjennom symbolske former for motstand kan subkulturen utfordre den dominerende ideologien. Og det skaper et samhold innad i gruppen, basert på felles, alternative verdier og en kollektiv identitet. De som ikke finner seg til rette i «mainstream» samfunnet, vil kunne søke etter tilhørighet andre steder. Det kan starte med at man bruker chan-forum bare for gøy, men at man gradvis tilegner seg de holdningene som stilen der representerer. Der kan de finne likesinnede, og ikke nødvendigvis med tanke på politiske holdninger, men andre som ikke passer inn i storsamfunnet og som ønsker å være del av et fellesskap. Hvis de i tillegg bærer på personlige frustrasjoner og sinne mot samfunnet, kan det enkelt rettes mot fiendegrupper som de finner her. Internett spiller en viktig rolle ved å muliggjøre delingen av den subkulturelle stilen på tvers av landegrenser, og disse forumene blir som ideologiske ekkorom, hvor «the tolerant, virtual environment of the Internet offers them a semblance of unity and purpose» (Sageman, 2008, s. 39). På spørsmål i «intervjuet» sitt om hvor Tarrant fikk meningene sine fra svarer han «the internet, of course. You will not find the truth anywhere else» (s. 17). I Brennpunkt-dokumentaren «Philips vei til terror» (Hammer, 2021b 32:33-34:03) beskriver Manshaus internett som hovedaktøren i hans politiske omvendning, og han forklarer at det for mange vil ta mange år å komme fram til en slags forståelse for at ting ikke er slik de ble oppdratt til å tro, ved å for eksempel lese fascistiske bøker, men at den prosessen han selv gikk gjennom gikk markant fortere, da han bare brukte ett til halvannet år på å komme fram til de meningene, takket være internett.

Fellesskapsfølelsen subkulturen kan skape, til tross for at medlemmene er anonyme, utallige og aldri har møtt hverandre, viser seg i posten Tarrant la ut på 8chan før angrepet (figur 6), hvor han skriver til leserne som om de er gode venner. I tillegg til det som fremstår som kameratslig erting, hvor han viser til lesernes verdiløshet og «faggotry» (en nedsettende betegnelse for oppførsel som antas å være typisk for homofile menn), omtaler han de som «den beste gjengen av kamerater som en mann kan be om». Det tyder på at den sosiale interaksjonen på forumene er viktig, selv om den kun skjer på hver sin side av en skjerm, og det er disse personene som Tarrant, Crusius og Manshaus ønsket å imponere. Ved å bruke chan-sjargong, interne referanser og memer viser de sin tilhørighet til gruppen, og dette «språket» er en måte å oppnå anerkjennelse på innad i gruppen, ved at de «vet». Og det som

anses som den største mulige prestasjonen, som virkelig viser at man er en del av gruppen, er sensasjonelle terrorangrep mot fienden, som de kombinerer med underholdning for gruppen i form av interne referanser og vitser som kun de forstår.

Figur 6. Innlegg angivelig publisert av Tarrant på 8chan før angrepet.

4.2 Vold som stilmarkør

Stil kan referere til konvensjonelle stilistiske markører som klær, frisyre, symboler, musikkpreferanser og språk, men kan også referere til mer generelle uttrykk for atferd og holdninger, og noen stiler dyrker vold (Ravndal, 2021, s. 18). Vold spiller en viktig rolle i subkulturen, for det skaper en viktig mening og rolle for terroristene. Vold kan være en del av subkulturell stil, hvor det symboliserer status og identitet; et rituale som markerer tilhørighet (Ferrell, 1995, s. 177). Vold er symbolet på maskulinitet, og den ideale mannen som terrorister ønsker å bli. Vold kommer i denne subkulturen først og fremst til syne gjennom symboler, språk og bilder, og ikke gjennom faktisk vold. Gjennom idolisering og glorifisering av terrorister, hvor de blir fremstilt som martyrer og soldater, blir likevel noen få radikalisert til å ty til vold.

4.2.1 Terrorister som inspirasjon

Alle tre terroristene virker å være inspirert av terrorister før dem. Det har blitt vanlig blant terrorister å skrive og publisere manifest før terrorangrep, og både Tarrant og Crusius gjorde det. Manifestene er skrevet til andre med lignende meninger for å påvirke de til å handle, og store deler av manifestene er en oppfordring til vold. Samtidig virker det som om Manshaus, som ikke etterlot seg et manifest, brukte rettssaken og fengslingsmøter til å spre propaganda, ved å prate om sin ideologi og vise nazi-hilsen. Tarrant viser blant annet til Anders Behring Breivik i sitt manifest. Han skriver at han har lest manifestene til flere andre terrorister, men

at han bare tok sann inspirasjon fra Breivik (s. 18). Første setning i manifestet til Crusius er at han støtter Christchurch-skytteren og hans manifest. Det er flere ting i Crusius sitt manifest som tyder på at han var inspirert av Tarrant, og mange like tanker og formuleringer går igjen. Manshaus skal under rettssaken ha vist til Tarrant som en stor inspirasjonskilde, og han bekreftet at han så videoen av angrepet hans (Brekke et al., 2020). Manshaus skal videre ha uttalt at det som appellerte til han med manifestet til Tarrant var at det stod at han hadde et personlig ansvar for den situasjonen som vi befinner oss i (Brekke et al., 2020). Manshaus skrev dagbøker og notater, og i notatene rundt selve terrorplanene er de fleste av referansene hans hentet direkte fra manifestet til Tarrant (Klungtveit, 2020). I starten av 2019 skrev Manshaus dagboknotater om rase og religion, men tekstene inneholdt ikke noen diskusjon om vold (Klungtveit, 2020). Både etterforskningen og Manshaus selv mener at vendepunktet kom så sent som 2. august, en drøy uke før terrorangrepet. Da fordypet han seg i Tarrants manifest, og han opplevde hans oppfordringer som en form for et kall (Klungtveit, 2020). Den påfølgende dagen var da han for første gang gjorde søk direkte knyttet til al-Noor-moskeen, og neste dag bestilte han en skuddsikker vest (Klungtveit, 2020). Han lastet også ned Crusius sitt manifest (Klungtveit, 2020). Ifølge en PST-seniorrådgiver som vitnet i retten ble Manshaus sine notater tydelig mer militante i tiden etter at han leste manifestet til Tarrant (Brekke et al., 2020).

Akkurat som terroristene var inspirert av andre før dem, ønsker de selv å inspirere og påvirke andre til å følge dem. Vi ser ønsket om å påvirke andre tydelig i begge manifestene, og spesielt Tarrant henvender seg mye direkte til leseren og oppfordrer til handling. Blant annet viser han til leserens ansvar ved å skrive «whilst you wait for a sign, a signal; someone to take up the spear; to cry out in alarm, your people wait on YOU» (s. 51). Han oppmuntrer og oppfordrer, og snakker til de som soldater som skal gjøre det de kan for krigen og for å redde sitt folk. Videre skriver han hvordan folk skal gå fram for å overbevise andre personer, ved å være kreativ og lidenskapelig, og ikke minst lage og spre memer.

Be creative, be expressive, be emotional and above all be passionate. These are the things that speak to people, connect people, drive people. Paint, write, sing, dance, recite poetry. Hell, even meme. Create memes, post memes, and spread memes. Memes have done more for the ethno-nationalist movement than any manifesto. Above all, just don't be stale, placid and boring. (s. 47)

Han spiller på mannlighet, ved å skrive at «men of the West must be men once more» (s. 19), og ved å referere til leserne som soldater og krigere. Også Crusius snakker til leserne sine og

oppmuntrer til handling, og han skriver blant annet «if you take nothing else from this document, remember this: INACTION IS A CHOICE» (s. 4). Selv om store deler av manifestene er forfekting av deres ideologi og oppfordring til handling, inkludert hvordan man skal gå fram for å nå fram til flest mulig, hevder Tarrant i manifestet at han ikke gjennomfører angrepet for å få medieomtale eller for å kunne spre propaganda om hans tro, men at angrepet er et mål i seg selv, og manifestet og dekningen av det er en bonus (s. 13). Han skriver også at han ikke gjør det for berømmelse, og at å gjennomføre et angrep for berømmelse er latterlig da man uansett vil bli glemt (s. 10). I posten Crusius skrev før angrepet ba han leserne spre manifestet, men bare hvis angrepet var suksessfullt. Det er aspekter ved manifestene som tyder på at de er en viktig del av «pakken». Tarrant skrev i manifestet sitt at han først skrev en mye lengre versjon som han senere slettet, og at han hadde lite tid igjen til å skrive den nåværende versjonen (s. 19). Han skal senere ha fortalt at dette var løgn, og noe han skrev for å gi et inntrykk av at manifestet var skrevet i hast og for å unnskyldte eventuelle skrivefeil som han var redd kunne blitt tolket som en indikasjon på mangel av intelligens (Royal Commission of Inquiry, 2020, s. 224). På samme måte ønsket Crusius at manifestet bare skulle deles om angrepet var suksessfullt. Det kan tyde på at det ikke er det politiske budskapet som er det viktigste, men ønsket om anerkjennelse og berømmelse som ekte helter og soldater, ikke som noen som mislyktes.

Det er også for soloaktører viktig å være del av en større gruppe, i dette tilfelle en online gruppe, og voldelige rollemodeller som de drar inspirasjon fra er avgjørende for utøvelse av terrorisme (Schuurman et al., 2018, s. 1195). Subkulturell stil er en viktig mekanisme for høyreekstremister, hvor maskulinitet og nasjonalisme blir knyttet sammen (Miller-Idriss, 2017, s. 199), og gruppeidentiteten som subkulturen representerer kan føre til kollektive handlingsrammer. «[Style] constitutes an essential element in collective behavior, an element whose meaning is constructed through the nuances of social interaction» (Ferrell, 1995, s. 170). Det er gjennom stil subkulturen viser sin motstand mot samfunnet, og terrorisme er den ytterste formen for motstand mot hovedkulturen. Ved å utføre forferdelige terrorangrep blir terroristene hyllet som helter og de blir en inspirasjon for andre, også langt utenfor landegrensene. Det at internett gir anonymitet gjør at internett oppfattes som uten begrensninger. Det gjør at personer kan oppføre seg mer ekstremt enn de ville gjort «offline», samtidig som de får viktig bekreftelse på sine ekstreme meninger fra andre som har en like ekstrem «online» oppførsel (Koehler, 2014, s. 118). Dette fører til en lavere terskel både for å uttrykke støtte til terrorhandlinger og for å gjennomføre de. Macklin (2019a; 2019b) skriver

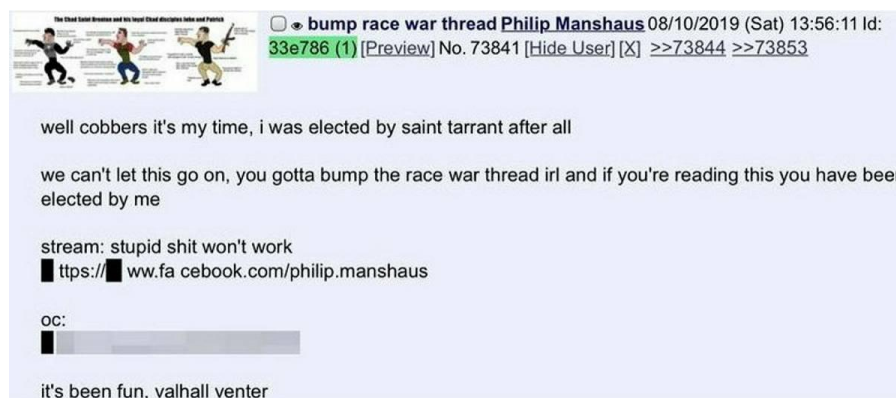
om hvordan høyreekstreme terrorister blir inspirert av andre terrorister før dem. Han mener at mange individuelle voldshandlinger, lik de vi har sett i det siste fra høyreekstreme soloaktører, heller burde forstås som en del av en kumulativ helhet av «kollektiv» høyreekstrem vold, fremfor isolerte handlinger (Macklin, 2019a, s. 26). Terroristene har en hensikt om å inspirere andre til videre handlinger, ved å dele manifest eller livestream angrepet. Macklin (2019b) beskriver Crusius sitt terrorangrep som

part of a chain reaction fomented within the violent sub-cultural online milieus of right-wing extremism. This digital ecosystem is fueling a cumulative momentum, which serves to lower 'thresholds' to violence for those engaged in this space, both in the United States and elsewhere, as one attack encourages and inspires another, creating a growing 'canon' of 'saints' and 'martyrs' for others to emulate. (Macklin, 2019b, s. 1)

Årsaken til manifestene virker å være at de ønsker å spre sitt budskap og påvirke andre til å få øynene opp for «sannheten», og i beste fall påvirke andre til etterligne deres voldelige angrep. Selv om de er soloterrorister bør terrorangrepene forstås som en del av en kumulativ helhet av «kollektiv» høyreekstrem vold (Macklin, 2019a, s. 26), hvor de søker å påvirke andre til å handle, samtidig som de selv har blitt inspirert av terrorister før dem. I manifestene spiller de på følelser som samhold og lidenskap ved å snakke direkte til leseren og gi en følelse av at de er sammen om dette. Tarrant skriver «whilst we may use edgy humour and memes in the vanguard stage, and to attract a young audience», må de etter hvert vise sine mer seriøse intensjoner, da de nå spiller på «the anger and black comedic nature of the present, but eventually we will need to show the warmth and genuine love we have for our people» (s. 45). Det tyder på at han er bevisst på hva det er man bør spille på for å få mest mulig sympati og støtte fra mennesker som søker solidaritet og samhold. Alle tre oppfordrer andre til å kjempe, og de oppfordrer til vold. Manifestene viser verdier som er viktige for subkulturen, som maskulinitet, samhold, kamp mot fienden og ikke minst vold. Vold kan være en viktig del av en subkultur, og kan også komme til syne i den subkulturelle stilen. Det gjorde den hos tidligere nynazister, hvor volden kom til uttrykk både gjennom klesstil og ritualer, hvor det å utføre tilfeldig vold mot fienden på gata var en del av det å være nynazist. I dag er ikke volden like synlig, da høyreekstremister sitter bak en skjerm i stedet for å være på gata, men vold er fortsatt i stor grad til stede i subkulturen, men gjennom språket og symboler. Gjennom en voldelig språklig stil blir noen få personer inspirert og påvirket til å også utføre vold – i form av blodige terrorangrep. Selv om jeg ikke tviler på at terrorister bruker manifest med et

ønske om å spre sitt budskap, og ikke minst påvirke andre til å utføre terrorangrep, mener jeg at de også kan tolkes som et ønske om oppmerksomhet og anerkjennelse. På samme måte publiserte Manshaus et album med bilder av seg selv i posten på 8chan før angrepet, slik han ønsket å bli husket. På denne måten serverer de media et ønsket bilde av seg selv og sine handlinger, begrunnet i ideologi, men med et egentlig ønske om anerkjennelse, udødelighet og kjendisstatus. Ønsket om kjendisstatus har vist seg å være viktig for terrorister, og for noen er det den største motivasjonen for å begå terror (Hamm, 2004, s. 337).

4.2.2 Spillifisering av terror og kulturelle skript

Figur 7. Innlegg angivelig publisert av Manshaus på 8chan før angrepet.

I innlegget Tarrant postet på 8chan før angrepet skriver han blant annet at det er på tide å stoppe med «shitposting» og gjøre noe i virkeligheten, og han ber leserne spre budskapet, lage memer og «shitposte» som vanlig. Her referer han til aktiviteter som er vanlig i denne subkulturen, som gruppen vil forstå. Crusius skrev på 8chan før angrepet at han sannsynligvis kommer til å dø i dag og til slutt «keep up the good fight», mens Manshaus skrev før angrepet på 8chan: «well cobbbers it's my time, i was elected by saint tarrant after all. We can't let this go on, you gotta bump the race war thread irl and if you're reading this you have been elected by me» (figur 7). Han skriver altså at han ble valgt ut av Tarrant. Dette er ikke bokstavelig ment, da det er lite trolig at Manshaus har hatt kontakt med Tarrant, men han følte seg utvalgt da han leste manifestet. Han oppfordrer videre til å «bump the race war thread irl», noe som kan være en referanse til en tråd på et diskusjonsforum om rasekrig, da «bump» en tråd betyr å skrive noe i den slik at den havner øverst på grunn av ny aktivitet, og at man må gjøre det samme i virkeligheten ved å handle og sette fokus på rasekrig. Videre omtaler han leserne som «cobbbers» (kan oversettes til kamerater), slik Tarrant også gjorde i sitt chan-innlegg før angrepet sitt. De viser til et språk og en sjargong som er vanlig i chankulturen. Vi ser flere slike referanser til chankulturen i postene og manifestene til casene, men det er også

mange referanser til populærkulturen som brukes av chankulturen. Crusius oppfordrer i manifestet sitt til å velge sårbare mål for å høyne sjansene for å klare å gjennomføre angrepet, fremfor å velge de med høy sikkerhet for å «fulfill your super soldier COD fantasy» (s. 5). COD, eller Call of Duty, er en serie med populære førstepersons skytespill. Her drar han en referanse til et «mainstream» spill, samtidig som det også er en referanse til terrorangrep og hvordan de har blitt spillifisert. Gaming er en viktig del av chankulturen og de spillifiserer terror ved å bruke referanser til spillkultur og gjennomføre angrepene likt det de har gjort utallige ganger i lignende TV- og dataspill. Tarrant livestreamet angrepet og hadde ekstremistisk musikk som soundtrack til filmen, som både inspirasjon og underholdning. Et Go Pro-kamera var festet til hjelmen hans og på den måten fikk seerne som fulgte livestreamen se på angrepet akkurat som om det var et førstepersons skytespill. På den måten lagde han et medieprodukt, likt det man ser i hovedkulturen. Manshaus sang på en nynazistisk sang mens han kjørte til moskéen han skulle angripe, noe som ble tatt opp på filmen han gjorde. Måten terrorangrepene ble utført på, med skytevåpen, mål om å drepe flest mulig, militære klær og det faktum at to av de filmet angrepene, viser flere paralleller med skytespill. 8chan /pol/-board forsøker å radikalisere terrorister ved å spillifisere terror, blant annet med referanser til «high scores» (Evans, 2019b). Det er laget en rangeringstavle med de mest dødelige terroristene som har fått poeng ut ifra hvor mange mennesker de klarte å drepe, med Breivik på toppen som den største helten. Man ser ofte referanser til dette ved at det snakkes om deres «score» eller «kill count», likt i skytespill. Dauber et al. (2019, s. 17) viser til at Den islamske stat (IS) har vært ledende i spillifisering av terror, hvor de har kopiert estetikken og designet til førstepersons skytespill som COD i deres propagandavideoer, mens andre grupper har fulgt etter. «This specific aesthetic offers a way to recruit young, technologically savvy, men while sanitizing the violence they were being recruited to participate in» (Dauber et al, 2019, s. 17).

Figur 8. Ukjent opphav. Denne memen ble mye delt i månedene etter Tarrants angrep. Det er mye fokus på «bodycount» og «high score» på forumene i forbindelse med slike terrorangrep.

Disse angrepene inspirerer og oppmuntrer andre, som får stadig flere martyrer og helgener å etterligne, samtidig som at terskelen for å bruke vold blir lavere (Macklin, 2019b, 1). Ikke bare ønsker de å kopiere tidligere terrorister, men de ønsker å overgå dem, hvor terror blir som en konkurranse om å komme på «the leader board» (Macklin, 2019b, s. 2-3). Nacos (2009, s. 3) bruker «contagion theories» for å forklare en slik smitteeffekt, hvor individer imiterer vold som virker attraktiv, og som ofte blir popularisert i massemedia. Man kan ikke se på terrorangrepene som isolerte hendelser «but as part of a broader social process in which violence is enacted in reaction to, and in combination with, other actors» (Macklin, 2019b, s. 2). Etter Tarrant sitt angrep var det fire andre som gjennomførte terrorangrep i 2019, tydelig inspirert av han. «There seems to be a copycat process at play here, as a handful of prospective lone actor terrorists are emulating these «role models» (Bjørigo & Ravndal, 2019, s. 13). Ravndal et al. (2020, s. 21) påpeker at selv om det er mange som hyller terrorangrepene, er det også en del som hevder at de gjør det på en ironisk måte og ikke virkelig støtter terroristene. Dette bidrar like fullt til at sårbare mennesker kan ty til vold for å få denne anerkjennelsen, som for noen bare er underholdning (Ravndal et al., 2020, s. 21).

Sandberg et al. (2014) argumenterer for at Breiviks angrep var inspirert av skoleskytinger, og deres kulturelle skript. Kulturelle skript er hvordan narrativer blir fremført, og kan fange historiene som handlinger forteller (Sandberg et al., 2014, s. 6).

In its simplest form, a cultural script prescribes behaviour. It is not just a «model» that is put into action but rather a toolbox for behaviour. Shooters actively construct, edit and re-edit it, combining performance violence, fame-seeking and extreme forms of oppositional masculinity. (Sandberg et al., 2014, s. 5)

Også Macklin (2019b, s. 2) påpeker hvordan man finner et lignende kulturelt skript som i skolemassakrer, etter Columbine, i høyreekstrem terrorisme. Disse terrorangrepene har flere likheter med skolemassakrer, hvor unge, sinte menn som føler seg utenfor, og som ønsker å finne sin plass, tar hevn. Sandberg et al. (2014) fant seks likheter i de kulturelle skriptene til skoleskytinger og Breiviks terrorangrep; målet i form av unge mennesker, mål om å drepe så mange som mulig ved bruk av skytevåpen, lange og detaljerte forberedelser, kulturelt forbruk i form av videospill, filmer og musikk, produsering av kulturelle produkter som bilder og tekst distribuert på internett, og beryktelse som det primære målet. Sandberg et al. (2014, s. 15) mener at terrorisme burde analyseres som kulturell bricolage da det bygger på en rekke kulturelle kilder. Eksempler er memer som de publiserer på internett, og deres forbruk av kulturelle produkter som videospill og musikk, som inspirerer dem, men som også blir brukt aktivt i forbindelse med angrepene.

Casene mine virker å følge et skript, en måte å utføre angrepene på, da det er flere likheter, også i forberedelsene. Eksempler er valg av våpen og utstyr, og valg av myke mål. Videre skrev to av de manifest som de delte før angrepene og alle tre la ut innlegg på chan-forum kort tid i forveien av angrepene. Tarrant virker i stor grad å være inspirert av Breivik, også i hvordan han gjennomførte terrorhandlingen. Breiviks manifest, som han la ut på internett og sendte til utallige e-postmottakere, likt Tarrant senere gjorde, inneholdt veiledning for senere terrorister, som Tarrant i stor grad fulgte, ved å trene og ta steroider, bli medlem av en våpenklubb for å tilegne seg erfaring med våpenbruk, og forsøk på operasjonell sikkerhet for å skjule elektroniske spor (Royal Commission of Inquiry, 2020, s. 197). Flere av likhetene som Sandberg et al. (2014) fant mellom Breivik sitt terrorangrep og skoleskytinger, ser man også i terrorangrepene til Tarrant, Crusius og Manshaus. Spesielt hvordan de drar inspirasjon fra massedrapsmenn før dem, ønsket om kjendisstatus, hvordan de spillifiserer angrepene, og bricolage i form av konsum og produsering av kulturelle produkter. På bakgrunn av inspirasjon av terrorister og skoleskyttere før dem danner disse terrorangrepene et kulturelt skript, til inspirasjon for dem som kommer etter. En del av dagens skript er spillifisering av terrorangrep, slik Tarrant og Manshaus gjør ved å filme og (forsøke å) livestream det, og ved å bruke høyreekstrem musikk, en militær stil og skytevåpen. Slik skaper de kulturelle produkter likt videospillene vi ser i populærkulturen. Det at terrorangrep blir gjort om til underholdning, og utført som et videospill, kan gjøre at det trivialisert og ufarliggjort, og at seerne ikke tar innover seg hva de faktisk ser – som om det skulle vært et spill og ikke virkelighet.

4.2.3 Martyrer, soldater og vold som symbol på maskulinitet

Figur 9 og 10. Ukjent opphav. Hyllester av Brenton Tarrant.

Stilen som vises både i manifestene til terrorister og på chan-forum hyller vold, som blir et symbol på idealer som mannlighet, styrke, tøffhet og aggresjon. En stor del av retorikken i manifestene er ideen om krig. De spiller på narrativer om at de er soldater som må beskytte landet. Tarrant sammenligner terrorisme med krig og de som utfører det med soldater. Hos alle tre terroristene er det mye fokus på å kjempe, og at de er soldater og krigere. Referanser til Valhalla i norrøn mytologi, som er et dødsrike for verdige krigere, og hvor de trener for å kjempe under ragnarok, er vanlig blant høyreekstreme terrorister, og både Tarrant og Manshaus brukte denne referansen i innleggene de postet før angrepene. Retorikken i manifestene og tanken om at de er soldater som kjemper i kamp, med referanser til krig og valhall, spiller mye på maskulinitet. Det virker å være en viktig egenskap for terroristene, og det ultimate symbolet på maskulinitet er vold. Tarrant henvender seg til leseren som om det er en mann og snakker for det meste om menn, og retorikken viser en mann som skal være sterk. «The people who are to blame most are ourselves, european men. Strong men do not get ethnically replaced, strong men do not allow their culture to degrade, strong men do not allow their people to die. Weak men have created this situation and strong men are needed to fix it» (s. 30). Han spiller på at det finnes sterke og svake menn, og de som handler er sterke. Det tyder på et ønske hos de om å vise seg som sterke, maskuline menn.

Spaaij (2012, s. 61) skriver at soloaktører ofte tror at de er viktige, og kanskje til og med avgjørende, for kampen, hvor personen ser på seg selv som en selvutnevnt forkjemper for alle som er truet, og at deres handlinger vil føre til at publikum blir opplyst. Symbolet av den mannlige soldaten/krigeren verdsetter egenskaper som tilhørighet, lojalitet og heltemot, mens motstand mot samfunnet spiller på opprør, hat, sinne og vold, som utgjør en hegemonisk høyreekstrem maskulinitet og sammen mobiliserer unge menn rundt et sett med felles verdier (Miller-Idriss, 2017, s. 199). Hebdige (1979, s. 133) forstår subkulturer som en form for motstand, hvor medlemmenes motstridende erfaringer med hovedkulturen blir representert i stil. Stilen som kretser rundt disse symbolene gir medlemmene en identitet og en gruppetilhørighet. Grunnen til at en gruppe velger visse symbolske objekter og ikke andre baserer seg på hva gruppen ønsker å formidle. Gruppen må kunne gjenkjenne seg selv i de undertrykte potensielle betydningene av objektene, ved at en av flere potensielle meninger som objektene har mulighet til å inneholde, er meninger som reflekterer gruppens verdier og bekymringer (Clarke, 2003, s. 179). «The selection of the objects through which the style is generated is then a matter of the homologues between the group's self-consciousness and the possible meanings of the available objects» (Clarke, 2003, s. 179). En kollektiv stil er det sosiale limet som holder subkulturer sammen (Ferrell, 1995, s. 176). Symboler som spiller på krig, soldater, maskulinitet og norrøn mytologi gjenspeiler verdiene i gruppen og deres ønskede selvbilde. Ved å hylle terrorister som martyrer viser gruppen at handlingene terroristene gjør for gruppen, ja hele den hvite rase, anerkjennes og settes pris på. Og man trenger ikke å dø for å bli ansett som en martyr, også de som er villige til å drepe for sin sak og som risikerer enten død eller å bli arrestert for et suksessfullt angrep får martyrstatus (Am & Weimann, 2020, s. 143). Muligheten til å bli udødeliggjort som en «warrior-martyr» blant høyreekstremister har virket appellerende og påvirket en rekke ekstremister (Am & Weimann, 2020, s. 144), akkurat som disse tre terroristene virker å være påvirket av dette ønsket.

Figur 11. Ukjent opphav. Meme som angivelig skal være postet av Manshaus på Endchan sammen med meldingen om det forestående angrepet.

Manshaus la ut et meme i posten på Endchan, som skal forestille «Chad» helgen Brenton (Tarrant) og hans «Chad» disipler John (Earnest) og Patrick (Crusius). Chad er slang for en attraktiv alfamann som er populær blant damene, og memer om han har blitt mye brukt i incel-miljøet. Også i det høyreekstreme miljøet har Chad blitt populær, hvor han presenterer et ideal for hvordan menn skal være. Chad er selve symbolet på maskulinitet, hvor han fremstilles som muskuløs og kjekk, og blir her brukt for å gi terrorister status i subkulturen. De blir sett på som ekte menn fordi de gjennomførte terrorangrep og drepte mennesker som representerer gruppens fiende. Det at Manshaus la ut denne memen tyder på at han så opp til disse terroristene og at han, ved å gjennomføre et likt angrep, håpet å få samme heltestatus som sine forbilder. Denne anerkjennelsen kan medlemmer i subkulturer oppnå da «intimate participation in a collective way of life demonstrates and displays, to oneself and to others, personal attributes that make one worthy of belonging, being accepted, and – potentially – becoming important» (Ferrell & Sanders, 1995, s. 4-5). Men akkurat som Tarrant ble hyllet for å gjennomføre et suksessfullt terrorangrep, ble Manshaus latterliggjort av mange på de samme forumene. Ikke bare mislyktes han med å drepe noen i moskéen, men han ble overmannet av to muslimske pensjonister. Mens Tarrant blir sett på som en kriger og en helgen, blir Manshaus sett på som en taper og en «wannabe».

Ønsket om anerkjennelse og en maskulin identitet fant også Hamm (2004) i sin studie av terrorister, som viste at Peter Langan, som var del av en høyreekstrem terrororganisasjon på 90-tallet, sin involvering i høyreekstremisme var et resultat av hans maskulinitetskrise, hvor ekstremismen ble en måte å løse krisen på. Hamm (2004, s. 336) forklarer det med at «it was all about gaining the respect of other men by employing terrorist imagery, style and symbolic meaning to act out a warrior dream». Det kan virke som om unge menn som gjennomfører terrorangrep gjør det på bakgrunn av et ønske om anerkjennelse, og at det er en del av søken

etter en identitet, og en mannlig en sådan. Problemer med eget selvbilde, seksualitet eller popularitet kan løses ved å utføre et storartet terrorangrep som plutselig gir dem status, og «much of this subcultural meaning, action, identity, and status is organized around style – that is, around the shared aesthetic of subculture’s members» (Ferrell & Sanders, 1995, s. 5). Sunde et al. (2021, s. 275) fant i sin studie av IS og Al-Qaidas propaganda tre viktige områder som inneholder subkulturelle tema; «brotherhood», ritualer og tilhørighet, som ofte blir signalisert gjennom felles betydninger og praksiser; hyllest av det «kule» og «tøffe»; og kriminalitet som «edgework», hvor deltakelse i ekstremistiske grupper blir forstått gjennom deres forførende appell. Vi har nå sett på hvordan terror innebærer samhold og tilhørighet til gruppen, og en hyllest av det kule og tøffe. Til slutt kan terror forstås som «edgework», som kan oversettes til frivillig risikotaking (Lyng, 1990, s. 851). Ifølge Sunde et al. (2021, s. 282) er forberedelse til terrorisme konstruert som den ultimate «edgework»-opplevelsen. Planlegging og utførelse av et terrorangrep, likt et skytespill, kan sees på som en spennende aktivitet som ikke bare kan gi stjernestatus, men som gir utøveren en følelse av spenning, adrenalin, mening og oppnåelse. Sunde et al. (2021, s. 283) beskriver hvordan jihadist-propaganda «[...] might be successful in the recruitment of marginalized (and other) people not through didactic ideological conversion so much as an inherent subcultural seduction». Terror er ikke bare et resultat av ideologi, men så mye mer, og ting tyder på at disse elementene, som samhold, status og spenning, er viktigere enn ideologi.

Alle mine caser begrunnet handlingene sine forankret i ideologi. Men det at de velger å skrive manifest, livestream angrepene, og kle seg i militæreffekter, samtidig som de selv viser stor inspirasjon av og fascinasjon for terrorister før dem, tyder på at de også ønsker å oppnå en status i miljøet. Vold er altså ikke bare løsningen på problemet som fienden utgjør, men løsningen på søken etter en identitet og tilhørighet. «Violence itself – beatings, blood, and scar tissue – likewise becomes meaningful in this context as a stylized show of status and identity, as a ritualized mark of membership and belonging» (Ferrell, 1995, s. 177). Internett spiller en viktig rolle her, ved at individene finner likesinnede, det dannes en kultur som hyller voldelige handlinger og volden er lett tilgjengelig og spres i et lynraskt tempo. Ikke bare kan terrorister spre manifest og videoer fra terrorangrep, men andre kan fortsette å spre deres budskap selv etter at de er død eller fengslet, og de blir på den måten udødeliggjort. Vold blir mer enn bare selve handlingen, da det preger stilen til subkulturen, og handling offline blir påvirket av online-kulturen, blant annet ved en spillfisering av vold. Internett muliggjør spredningen av den voldelige, subkulturelle stilen. I takt med at flere velger å begå terror, og

at de blir hyllet i ettertid, blir den sosiale og moralske terskelen lavere (Macklin, 2019b, s. 2). «What these exceptionally violent men teach us, then, is that culture matters—and it matters profoundly. The everyday culture of individuals and terrorist groups contains powerful dimensions of style and meaning that defines the landscape of religious and political violence» (Hamm, 2004, s. 337). Det tyder på at vold og maskulinitet er tett knyttet sammen, og det største målet er å oppnå anerkjennelse i gruppen og heltestatus. Dette er likt Andersen og Sandbergs (2020) funn, av at SI sin stil består av vold og maskulinitet, samtidig som spenning, stjernestatus og populærkultur spiller en rolle. Og det er ikke bare medlemmene i subkulturen som glorifiserer vold og terror, men også massemedia romantiserer vold og våpen. Ferrell (1995, s. 177) skriver at massemedia ikke bare har «glorified weaponry and violence but eroticized and aestheticized them; that is, they have converted violence into a style of identification and action, and weaponry into a glamorous appendage essential to the identities of action heroes, tough guys, and cops» (Ferrell, 1995, s. 177). Romantisering av våpen og vold i massemedia og populærkulturen gjør slike blodige handlinger mer attraktive for enkelte, samtidig som det fører til mer oppmerksomhet, også langt utenfor deres egne kretser. Og terroristene oppnår akkurat det de ønsker – forestillingen av seg selv som actionhelter spredd til hele verden.

5. HVORDAN KAN TERRORISME «FØDT PÅ INTERNETT» FORHINDRES?

Jeg skal i dette kapittelet analysere NOU 2012: 14 (22. juli-kommisjonens rapport) og Meld. St. 21 Terrorberedskap, som er en oppfølging av rapporten, samt de tre handlingsplanene som justis- og beredskapsdepartementet (tidligere politi- og beredskapsdepartementet) har utgitt. Handlingsplanen fra 2010 er Norges første handlingsplan for å forebygge radikaliserings og voldelig ekstremisme, og ble laget som et verktøy for ansvarlige myndigheter på alle områder (Justis- og politidepartementet, 2010, s. 6). I 2014 kom det en ny handlingsplan, mens det i 2020 kom en revidert versjon av denne. Målet mitt med denne delen av oppgaven er å undersøke hva regjeringen sier at politiet skal gjøre i forebyggingsarbeidet mot terrorisme, med fokus på internets rolle, oppdatert kunnskap om nye trender og situasjonell kriminalitetsforebygging, og en eventuell utvikling fra den første handlingsplanen i 2010 og fram til revidert handlingsplan i 2020. Jeg vil først undersøke hva dokumentene sier om fenomenet med høyreekstreme soloaktører som kommer fra subkulturer på internett, og om handlingsplanene følger utviklingen av fenomenet, spesielt etter 22. juli. Jeg vil så se på hva de sier om internets rolle i voldelig ekstremisme og i forebyggingen av det. Internett spiller en viktig rolle for dagens høyreekstreme terrorister, og subkulturer på nett har til en viss grad tatt over for fysiske grupper. Eckstrand (2018, s. 13) hevder at uavhengig av hvordan individer blir eksponert for ekstremistiske ideologier og grupper, så er det internett som til slutt legger til rette for prosessen av voldelig radikaliserings, ved å la dem fordype seg i ekstremistisk innhold og nettverk. Denne kunnskapen er viktig for å kunne møte utfordringen som høyreekstrem vold utgjør på best mulig måte. Videre vil jeg undersøke situasjonell forebygging sin rolle i handlingsplanene, rapporten og stortingsmeldingen, og om det som ble sagt i kommisjonens rapport og stortingsmeldingen ble fulgt opp i handlingsplanene. Spørsmålet er om politiet er i stand til å møte denne trusselen med høyreekstreme terrorister som blir radikalisert til vold på internett, og forhindre terrorangrep når man ikke har klart å oppdage dem eller forhindre radikaliserings til ekstremisme på et tidligere tidspunkt.

5.1 Internets rolle

Det høyreekstreme landskapet har forandret seg, og politiets forebygging av terrorisme må utvikle seg i takt med endringene i trusselbildet. Det er ikke sikkert at forebyggingsmetoder

og strategier som ble brukt for 20 år siden fungerer like bra i dag. Man ser i dag at internett spiller en viktig rolle for mange ekstremister, både for rekruttering og radikalisering til høyreekstreme grupper og miljøer, og for utførelsen av terrorangrep. Internett blir brukt som et teknisk verktøy som gjør det lettere å planlegge og utføre terrorangrep, samtidig som internett kan tilby fellesskap og tilhørighet i form av sosiale nettverk. Politiet skal være en kunnskapsstyrt etat, og det er viktig at de er oppdatert på disse nye trendene og fenomenene. Når internett har blitt en så stor og integrert del av høyreekstremismen sier det seg selv at også politiet må ta i bruk internett, og anerkjenne den viktige rollen internett spiller for høyreekstremister og terrorister, for å kunne møte dette problemet. Til tross for at det har gått ti år fra første handlingsplan til den siste reviderte versjonen, og at vi har hatt to alvorlige terrorangrep utført av høyreekstremister i mellomtiden, er det få tiltak rettet mot terrorisme som springer ut av høyreekstreme subkulturer på nett, eller kunnskap om det.

5.1.1 Fenomenet soloaktører «født på internett»

Det er et stort fokus på kunnskap og kompetanse i handlingsplanene, og det er egne innsatsområder i alle tre. Tiltakene går ut på at det skal bli mer forskning på feltet, informasjon skal nå publikum og ansatte i førstelinjen, kunnskap skal spres og samarbeidet innad i politiet og mellom ulike etater skal forsterkes. De fleste av tiltakene er svært generelle, som «styrke kompetansen innen politi og kriminalomsorg» (Justis- og beredskapsdepartementet, 2020, s. 14) og «forskning på radikalisering og voldelig ekstremisme – med vekt på forebyggende tiltak» (Justis- og politidepartementet, 2010, s. 26). Det er lite spesifikt om hva det skal forskes mer på, hvilken kunnskap som må deles bedre og hvordan dette skal gjøres. Det står også lite konkret om trender i trusselbildet og ulike former for ekstremisme og terrorisme. Det som omhandler ekstremisme i handlingsplanen av 2010 handler om ekstreme islamister, men det står ingenting om dagens høyreekstreme trussel eller trender i det høyreekstreme miljøet, og soloaktører er ikke nevnt med ett ord (Justis- og politidepartementet, 2010). Høyreekstremisme er nevnt i forbindelse med at de skriver om erfaringer med voldelig ekstremisme i Norge og Europa, hvor det står at landet har hatt erfaringer med blant annet nynazister som har utøvd vold, men at det er ekstreme islamister oppvokst i landet som er den største trusselen i dag (Justis- og politidepartementet, 2010, s. 9). De viser til PST sin trusselvurdering fra 2010, hvor mesteparten av oppmerksomheten er viet ekstreme islamister, og hvor de vurderer at høyreekstreme grupper sannsynligvis ikke vil utgjøre noen alvorlig trussel (PST, 2010). Samme konklusjon ble gjort året etter, selv om PST kunne se en økt aktivitet i de høyreekstreme miljøene (PST, 2011). 22. juli-kommisjonen

viser til PSTs graderte trusselvurdering av 2007, som hevdet at «ingen personer eller grupper i det ekstreme høyreorienterte miljøet i Norge har kapasitet til å utgjøre noen vesentlig trussel mot det norske samfunnet» (PST, 2007, sitert i NOU 2012: 14, s. 52), og påpeker hvordan det, sett i ettertid, ser ut som om PST bygget trusselvurderingen på en antakelse om at organisering er en forutsetning for å ha kapasitet til å utøve omfattende terrorhandlinger. Liang og Cross (2020, s. 2) hevder at fram til nylige, alvorlige angrep, har fremveksten av høyreekstreme i Vesten blitt neglisjert i den globale kampen mot terrorisme. Først etter 22/7 ble høyreekstremister ansett som en trussel, selv om det i tiden før var en økende trend med islamfiendtlighet i høyreekstremismen. PST sier selv i en gradert egevaluering, «PST før 22/7», at det at de må prioritere å jobbe saksorientert gjør at de ikke kan prioritere å innhente informasjon og gjøre analyse av forhold utenfor deres mest prioriterte saker, og at valg av tema på analyser og trusselvurderinger i stor grad blir styrt av disse sakene og temaene de dekker, noe som gjør at evnen deres til å rette oppmerksomhet mot nye utviklingstrekk i trusselbildet reduseres (PST, i NOU 2012: 14, s. 382). NOU 2012: 14 (s. 385) påpeker at islamfiendtlige grupperinger var et kjent, fremvoksende miljø for PST før 2011, men at de ikke prioriterte å undersøke det nærmere.

Personer i ekstreme islamistiske nettverk ble fortsatt sett på som den største trusselen i PSTs trusselvurdering i 2012, og trusselen fra organiserte høyreekstreme grupper ble ansett som lav, men enkeltpersoner ble nå vurdert til å utgjøre en potensiell trussel (PST, 2012). Handlingsplanen fra 2014 påpeker hvordan trusselbildet har endret seg og blitt mer skjerpet siden den første planen ble lagt fram i 2010 (Justis- og beredskapsdepartementet, 2014, s. 13). Fortsatt er det ekstreme islamister som får mest oppmerksomhet, og det er flere tiltak som er rettet mot fremmedkrigere, som for eksempel tiltak 3 «forskning om radikaliseringsprosesser og motivasjonsfaktorer knyttet til fremmedkrigere» (Justis- og beredskapsdepartementet, 2014, s. 16-17). Det er ingen tiltak som kun er rettet mot høyreekstremister. Heller ikke i handlingsplanen fra 2014 er soloaktører nevnt, men de gir høyreekstremisme større plass enn i forrige handlingsplan. De trekker fram al-Qaida-inspirert ekstremisme og islamfiendtlig høyreekstremisme som to dominerende motpoler, hvor personer som forfekter et islamfiendtlig eller innvandringsfiendtlig verdensbilde angis som den største trusselen innen høyreekstremisme (Justis- og beredskapsdepartementet, 2014, s. 10). De påpeker videre at det høyreekstreme miljøet består av løse nettverk med ekstreme enkeltpersoner. I stortingsmeldingen står det «miljøene har ikke en klart definert felles ideologi, men forenes i ulik grad av fremmedfrykt, antisemittisme, norrøn og/eller nazistisk symbolikk og

voldsromantikk» (PST, 2012, sitert i Meld. St. 21 (2012-2013), s. 27-28). Disse elementene kommer til syne gjennom en blanding av narrativer, fiendebilder og voldelige og humoristiske memer. De skriver i stortingsmeldingen at det til tross for at man jobber for tidlig intervensjon på individplan for å hindre at noen faller utenfor, kan «utvikles subkulturer som oppfatter seg i opposisjon til fellesskapet og som utvikler en voldsforherligende kultur» (Meld. St. 21 (2012-2013), s. 31). Denne opposisjonen til fellesskapet og samfunnet vises gjennom den subkulturelle stilen, hvor vold utgjør et vesentlig element.

Handlingsplanen av 2020 påpeker hvordan vi må ha en bevisst innsats mot ulike miljøer og med vekt på kunnskap (Justis- og beredskapsdepartementet, 2020, s. 2). Videre skriver de «produksjon og spredning av konspirasjonsteorier og ekstrem propaganda på internett er en særlig utfordring» (Justis- og beredskapsdepartementet, 2020, s. 9). Det står likevel ikke noe om kunnskap om internetts rolle i tiltakene om kunnskap og kompetanse (Justis- og beredskapsdepartementet, 2020). NOU-en og den påfølgende stortingsmeldingen handler mer om trender i ekstremisme og terrorisme, og om soloaktører spesielt, enn det handlingsplanene gjør. I stortingsmeldingen presiserer de at «bred kunnskap om aktører, rammebetingelser og forklaringsfaktorer er helt nødvendig for å kunne forebygge radikaliserings og voldelig ekstremisme» (Meld. St. 21 (2012-2013), s. 33). De har også et større fokus på internetts rolle for ekstremister og terror. «Terrorismen blir stadig mer transnasjonal. [...] Internett har medført massiv spredning, ikke bare av ideologi og inspirasjon, men også i praktisk veiledning i ulike former for terrorvirksomhet» (NOU 2012: 14, s. 65). Kommisjonen trekker paralleller mellom moderne soloterrorister og skoleskyttere, hvor det er marginaliserte aktører med et stort oppmerksomhetsbehov som står bak, som dras mot det spektakulære, selvradikaliseres på internett og skaffer seg våpen og utstyr uten å måtte ha kontakt med andre (NOU 2012: 14, s. 64).

Dette innebærer antakelig også at det kan være fruktbart å se på tvers av disse kriminalitetsformene når man skal utvikle strategier for å forebygge, avdekke og beskytte seg mot og håndtere konsekvensene av angrep utført av enkeltpersoner eller små grupper det er vanskelig å oppdage, uavhengig av om de har politiske eller religiøse motiver, eller om de simpelthen er drevet av ønsket om å «bli sett». Kommisjonen har også observert tendenser til en voldsspiral, der terrorgrupper og enkeltindivider søker å overgå tidligere anslag. (NOU 2012: 14, s. 64)

Alle mine tre caser i forrige del av oppgaven lot seg inspirere av terrorister før dem, akkurat som de ønsket å inspirere andre, og handlingene deres tyder på at de var inspirert av et

kulturelt skript for masseskytinger. Spillifisering av terror og kulturelle skript, lignende det man har sett i skolemassakrer, gjør at terrorister ikke bare ønsker å etterligne sine idoler, men å overgå dem i voldsomhet og spektakularitet. «Copycat terrorism is becoming the new modus operandi of nationbased, lone wolf extremists who are inspired by previous terrorist attacks and leave instructions for others to follow, refreshing the cycle of violence» (Liang & Cross, 2020, s. 2). Internett spiller en viktig rolle i denne copycat-prosessen. «With the advent of the internet, modern extremists can now selfradicalize faster than ever before and more importantly, they now have a playbook to follow» (Liang & Cross, 2020, s. 5). Selv om soloterrorister opererer alene, og ikke representerer en gruppe, kan man finne flere likheter mellom dem. Ved å se på de kulturelle skriptene de følger kan man finne fellesnevner i valg av mål, våpen og utstyr, samt hvordan de forbereder angrepene. Mine tre caser brukte skytevåpen, to av dem hadde gått til innkjøp av utstyr som skuddsikker vest på forhånd, målet til alle tre var myke (mennesker), og to av de angrep moskéer. To av tre utførte angrepet i nærheten av hjemmet sitt, og vi vet at i hvert fall de to gjorde undersøkelser rundt målet deres i forkant. Mye av dette samsvarer med hva Newman (2009, s. 34) skriver er de åtte karakteristikken som gjør visse mål attraktive for terrorister: exposed, vital, iconic, legitimate, destructible, occupied, near og easy. Blant annet at de er nærme hjemmet deres, som stemte i to av casene, at de er lett tilgjengelige, noe de var for alle tre, at det er mennesker til stede slik at man kan drepe så mange som mulig, som stemte i to av casene, og at de er legitime mål. Blant sine egne er det legitimt å gjennomføre angrep mot innvandrere og muslimer. De viser også til ni karakteristikker som gjør våpen attraktive: multi-purpose, undetectable, removable, destructive, enjoyable, reliable, obtainable, uncomplicated og safe (Newman, 2009, s. 35). Alle mine tre caser brukte skytevåpen, deriblant rifler, som var lovlig tilegnet, og som de hadde øvd med på forhånd. Skytevåpen er lette å få tak i, lette å frakte, enkle og trygge å bruke når de har øvd på forhånd, og terroristene liker trolig å bruke dem fordi de minner dem om skytespillene de spiller og fordi de kan etterligne disse skytespillene, som underholdning og inspirasjon for meningsfeller. Ikke minst var alle tre aktive på høyreekstreme internettforum i forkant av terrorangrepene, hvor de konsumerte og delte høyreekstremistisk innhold, og de brukte internett i forbindelse med angrepene. Det er mye som tyder på at de ble selvraddikalisert på internett, selv om flere forskere har hevdet at det ikke er mulig. Ifølge Liang og Cross (2020, s. 9-10) er det ting som tyder på at høyreekstreme kan bli selvraddikalisert på internett og ikke trenger et frø fra utsiden, fordi den subversive eksponeringen planter det frøet uten at mottakeren vet det, ved å bli utsatt for ekkokamre og memer om minoriteter blant annet. Høyreekstremister har, i motsetning til islamister, ikke

klart å gjennomføre store angrep, og har i stedet for valgt å føre «ensomme ulver» til å gjennomføre angrep og håpe at andre vil følge etter (Liang & Cross, 2020, s. 4). Ved å se på de kulturelle skriptene som terrorister benytter seg av kan man forstå hvordan og hvorfor de handler som de gjør, og videre finne tiltak for å forhindre fremtidige terrorangrep som er inspirert av terrorister før dem.

Høyreekstremismen har på mange måter forandret seg siden de nynazistiske grupperingene som handlingsplanen fra 2010 viser til, og det er viktig å være oppdatert på utviklingen i trusselbildet og nye trender for å kunne forebygge det best mulig. Selv om vi fortsatt har høyreekstreme organisasjoner og grupper, først og fremst islamfiendtlige, har det oppstått nye subkulturer som eksisterer på internett. Handlingsplanene virker å være enten lite oppdaterte eller ikke særlig opptatte av disse endringene. De virker å være påvirket av PSTs trusselvurderinger, som lenge undervurderte den høyreekstreme trusselen til fordel for ekstrem islamisme. Det at det høyreekstreme miljøet i PSTs trusselvurderinger på den tiden ble sett på som svakt, samtidig som ekstreme islamister var en økende trussel, har trolig hatt stor innvirkning på handlingsplanen fra 2010 og hva som det ble fokusert på i arbeidet med den. Selv om høyreekstremisme fikk økt oppmerksomhet etter terrorangrepene i 2011, var det flere som mente at Breivik var et enkelttilfelle. Alle handlingsplanene nevner at internett blir brukt av ekstremister i dag, og det har med årene blitt større fokus på internetts rolle både for radikaliseringsprosesser og for ekstremister, og for politiet som forebyggingsverktøy. Det legges samtidig vekt på kunnskap og kompetanse, ved forskning på feltet og kunnskapsdeling både nasjonalt og internasjonalt, men det er lite fokus på nye trender og ekstremisme og terrorisme som i stor grad benytter seg av internett, og hvordan internett kan brukes for å oppdage de og forhindre terror. NOU 2012: 14 og Meld. St. 21 (2012-2013) virker derimot å være mer oppdatert på utviklingen i det høyreekstreme landskapet. Det kan skyldes at de omhandler forebygging av terror, og i stor grad er rettet mot hva politiet skal gjøre, mens handlingsplanene er generelle for alle aktører som jobber med forebygging av ekstremisme, og handler om radikalisering til ekstremisme. Det forklarer likevel ikke mangelen på oppdatert kunnskap. Denne kunnskapen om dagens høyreekstreme subkultur sier mye om hvordan unge mennesker blir radikalisert til ekstremisme, som igjen forteller noe om hvordan man kan forebygge det. Det er overraskende at det ikke er mer fokus på dette, for å kunne best mulig forebygge radikalisering og i verste fall voldelig ekstremisme, også så tidlig som mulig, ved å være klar over tidlige faretegn, ungdommers bruk av internett, hvorfor noen blir tiltrukket av disse subkulturene og hva man bør se etter for å forstå om en person radikaliseres

på internett. Man bør rette oppmerksomheten mot internett hvor store deler av både radikaliseringsprosesser, påvirkning til å ty til vold og planlegging av terrorangrep finner sted.

5.1.2 Internetts rolle i forebyggingen

Internett har blitt høyreekstremistenes viktigste verktøy og slagmark (Liang & Cross, 2020, s. 3). Samtidig peker flere forskere på at den viktige rollen internett spiller for enslige aktører også kan fungere som et verktøy for å oppdage dem (Pantucci et al., 2015, s. 11). Men da er det nødvendig at politiet har kunnskap om rollen internett spiller for høyreekstremister og har en tilstedeværelse på nettet. Handlingsplanen fra 2010 nevner internett som en del av ekstremisme og et verktøy ekstremister bruker, og skriver at internett er en påvirkningsarena, men at europeiske undersøkelser tyder på at «internett i seg selv, og det å være aktiv på ekstremistiske nettsider og diskusjonsfora, ikke er tilstrekkelig til å bli radikalisert» (Justis- og politidepartementet, 2010, s. 11). Men det er ting som tyder på at rollen internett og sosiale medier spiller for radikaliseringsprosesser har vært undervurdert (Sunde, 2013).

Handlingsplanen påpeker videre at det er vanskelig å forebygge radikaliseringsprosesser på internett på grunn av dets omfattende og uoversiktlige informasjon, og at man derfor må rette forebyggingen mot styrking av motstandskraften hos de som kan være i en risiko ved at de tiltrekkes av slike nettsider (Justis- og politidepartementet, 2010, s. 11). I tiltak 2 om mer forskning på forebygging av radikalisering og voldelig ekstremisme blir radikalisering på internett oppgitt som et av flere områder det skal forskes mer på (Justis- og politidepartementet 2010, s. 27). Bortsett fra at de nevner det her, er det ingen av tiltakene som sier noe om hvordan politiet, eller andre, skal forhindre radikalisering på internett eller hvordan internett kan brukes i forebyggingsarbeidet.

Handlingsplanen fra 2014 skriver også om internett i forbindelse med kunnskap og forskning. De påpeker at det er behov for å fortsette forskningen og informasjonsdelingen av kunnskap om radikalisering og voldelig ekstremisme, blant annet om betydningen av internett og sosiale medier for radikaliseringsprosessen (Justis- og beredskapsdepartementet, 2014, s. 17). I handlingsplanen fra 2014 er forebygging av radikalisering og rekruttering gjennom internett et eget satsingsområde. De skriver at «det er behov for styrket innsats mot radikalisering og rekruttering gjennom internett, samt mer aktiv bruk av internett i selve forebyggingsarbeidet» (Justis- og beredskapsdepartementet, 2014, s. 23). Det er her fem tiltak, men kun ett er underlagt Justis- og beredskapsdepartementet sitt ansvar, og det er tiltak 24 om å styrke politiets tilstedeværelse på internett. Det skal etableres en gruppe som åpent skal være til stede

og delta i diskusjoner på nettsteder som bidrar til å fremme radikaliserings og voldelig ekstremisme, samt bidra med kompetanseheving innen forebygging av ekstremisme på internett til resten av politiet (Justis- og beredskapsdepartementet, 2014, s. 23). De resterende fire tiltakene handler om forebygging av hatefulle ytringer på internett og er rettet mot barn og ungdom, og forebyggingen skal i stor grad skje i skolen. I den reviderte handlingsplanen av 2020 er det kun to tiltak på dette innsatsområdet, og begge er videreført fra 2014. Det er tiltak 27: «styrke politiets tilstedeværelse på internett nasjonalt og lokalt», samt tiltak 28: «forebygge diskriminering, trakassering og hatefulle ytringer på internett» som Kulturdepartementet har ansvaret for (Justis- og beredskapsdepartementet, 2020, s. 25). I den reviderte versjonen står det at «gruppen skal bidra med kompetanseheving innen forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme på internett til politidistriktene og drive metodeutvikling, blant annet innen aktiv patruljering på nett» (Justis- og beredskapsdepartementet, 2020, s. 25). Dette er det eneste tiltaket som omhandler bruk av internett i politiets forebyggingsarbeid. Handlingsplanen påpeker at forebygging som hovedstrategi også gjelder på digitale arenaer (Justis- og beredskapsdepartementet, 2020, s. 33), men kommer med få konkrete tiltak eller forslag til hvordan internett kan brukes i forebyggingsarbeidet.

I motsetning til handlingsplanen fra 2010, som viste til forskning som sier at internett alene trolig ikke kan radikalisere mennesker, virker 22. juli-kommisjonens rapport og stortingsmeldingen å tillegge internett mer vekt, også for radikaliseringsprosessen. I NOU 2012: 14 (s. 71) står det at «internett og ulike sosiale medier medfører at ingen behøver å føle seg alene med sine ekstreme synspunkter, og mye radikaliserings ser ut til å skje her». Stortingsmeldingen påpeker hvordan internett er en viktig arena for rekruttering og radikaliserings, og planlegging og tilegning av kunnskap for å begå terrorhandlinger, samtidig som internett kan gjøre det vanskeligere for sikkerhetsmyndighetene å oppdage de da de kan ha kryptert kontakt med likesinnede på nett uten å måtte treffes fysisk (Meld. St. 21 (2012-2013), s. 23). De ser også på hvordan internett kan og bør brukes i politiets arbeid mot terror. Kommisjonen påpeker at internett har fått økt oppmerksomhet blant sikkerhetstjenester i verden når det kommer til å finne tiltak mot terrorisme, og soloterrorisme spesielt, da soloterrorister i stor grad bruker internett i forbindelse med sine handlinger (NOU 2012: 14, s. 390). Samtidig som internett gjør det vanskeligere å oppdage personer som blir radikalisert og som planlegger terrorangrep, gir det politiet flere muligheter til å arbeide både åpent og skjult på nett (Bjørge & Gjelsvik, 2018, s. 268). NOU 2012: 14 (s. 390) nevner blant annet å sjekke

ut tips ved søk i søkemotorer og gjennom mer avanserte undersøkelser, å følge med i diskusjoner i fora med ekstreme meninger, å «patroljere nettet» åpent, å infiltrere diskusjoner ved bruk av fiktiv identitet, overvåking og elektronisk inntrenging som muligheter politiet har ved bruk av internett. De nevner også overvåking av all elektronisk kommunikasjon i samfunnet ved å bruke søkemotorer og nøkkelord (NOU 2012: 14, s. 390), noe som reiser noen etiske spørsmål. Det er flere etiske hensyn å ta når det kommer til overvåking generelt, og av kommunikasjon på internett spesielt. Lie (2015, s. 259) mener at de situasjonelle tiltakene sjeldent blir stilt spørsmål ved, fordi de er så lite skremmende og knapt merkes. Av den grunn mener hun at det ikke er det festningsaktige som er risikoen ved situasjonell forebygging, men den umerkelige disiplineringen som samfunnet blir utsatt for (Lie, 2015, s. 259). «Selv om mange av de situasjonelle tiltakene hver for seg er lite inngripende, utgjør den samlede mengden tiltak en mektig sosial kontroll som er med på å frata oss både privatliv og personlig frihet» (Lie, 2015, s. 259). 22. juli-kommisjonen mener at PST bør følge med på ekstremistiske nettsider og registrere om noen fremsetter trusler eller andre ytringer som gir grunnlag for mistanke, men at overvåking av generell trafikk på internett kan ha for høye demokratiske omkostninger (NOU 2012: 14, s. 391). Stortingsmeldingen påpeker at man i arbeidet med å bekjempe terrorisme må gjøre avveininger mellom menneskerettigheter, rettssikkerhet og rettsstatsprinsipper på den ene siden og forebyggende tiltak på den andre siden (Meld. St. 21 (2012-2013), s. 8).

Liang og Cross (2020, s. 15) poengterer hvordan tradisjonelle nøytraliseringsoperasjoner ikke fungerer så bra på den nye høyreekstremismen, og at de bør fokusere mer på internett enn på gata. Siden de stort sett befinner seg på internett er det ingen fysiske steder som politiet kan oppsøke eller gjøre uro-virksomhet mot, og det er heller ingen ledelsesfigurer å ta ut. Men det finnes også forebyggende tiltak man kan gjøre på internett. Hardy (2020, s. 13) har laget en tabell som viser flere situasjonelle tiltak som kan benyttes på internett for å gjøre det vanskeligere og mer risikabelt å spre terrorinnhold, med færre belønninger.

Category	Technique	CVE Examples
Increase effort	<ul style="list-style-type: none"> - Control access to facilities - Control tools 	<ul style="list-style-type: none"> - Suspend social media user accounts
Increase risks	<ul style="list-style-type: none"> - Extend guardianship - Assist natural surveillance - Strengthen formal surveillance - Reduce anonymity 	<ul style="list-style-type: none"> - Encourage user notification of extremist content - Monitor social media, online forums etc for extremist content - Enforce ID checks for new accounts
Reduce rewards	<ul style="list-style-type: none"> - Identify property - Deny benefits 	<ul style="list-style-type: none"> - Tag (hash) harmful content to allow for easy identification if reposted - Identify and remove harmful content - Counter ideology
Reduce provocations	<ul style="list-style-type: none"> - Reduce emotional arousal - Neutralise peer pressure 	<ul style="list-style-type: none"> - Identify and remove harmful content - Educate communities about risks online - Counter ideology
Remove excuses	<ul style="list-style-type: none"> - Set rules - Post instructions - Alert conscience 	<ul style="list-style-type: none"> - Publish rules and standards for using social media - Educate communities about these rules and the risks of accessing extremist content online

Figur 12: «Situational techniques applied to online extremism» (Hardy, 2020, s. 13).

Internett har fått en større rolle i forebyggingsarbeidet i takt med at man har fått mer forskning som viser internetts betydelige rolle for ekstremister. Likevel er det ikke mye i handlingsplanene om hvordan politiet skal bruke internett i sitt forebyggingsarbeid. Det virker som om de ser på internetts rolle først og fremst som noe teknisk, hvor de kan finne ekstrem propaganda, lære seg for eksempel å lage bomber og å møte likesinnede. Men det sosiale i grupper på nett tilbyr så mye mer, som en følelse av fellesskap, en identitet, en mening med livet og romantisering av vold. Når man vet at høyreekstreme bruker internett for å spre propaganda og rekruttere, og terrorister bruker internett i forbindelse med terrorangrep, er det underlig at handlingsplanene ikke fokuserer mer på internett i forebyggingsarbeidet. Man bør utnytte de mulighetene internett gir for å oppdage terrorister og lære mer om dem. Samtidig vil det være vanskelig for politiet å være til stede på alle høyreekstreme nettsider og å skulle følge med på voldelige uttalelser på høyreekstreme fora, for det er så store mengder og de er ofte anonyme og det krever mye arbeid å identifisere alle. Når noen planlegger terrorangrep, er de i tillegg ofte forsiktige med å uttale seg om vold på internett. Man er derfor også avhengig av tips fra personer. Hvis man får tips om en person bør man undersøke deres nettbruk, men forebyggingen må også foregå offline. På samme måte må man, i motsatt rekkefølge, finne ut av intensjon og kapasitet offline, når man oppdager potensielle trusler på internett. Det finnes en rekke forebyggende tiltak som kan benyttes på internett som politiet ville vært tjent med å ta i bruk, så klart etter en oppveining av negative følger av overvåking opp mot potensielle gevinster.

5.2 Situasjonell kriminalitetsforebygging

Tema som går igjen i alle handlingsplanene er tidlig intervensjon, forebygging blant barn og unge, forebygging i skole, inkludering, samarbeid på tvers av etater og aktører, og kunnskap og kompetanse. Tiltakene handler i stor grad om sosial forebygging på et tidlig tidspunkt. Det er derimot lite som omhandler situasjonell forebygging. Situasjonell kriminalitetsforebygging er ikke opptatt av grunnleggende årsaker, men det situasjonelle bør ikke utelukke det helt. Tilley (i Newman, 1997, s. 5) er opptatt av å lage en tettere link mellom situasjonell kriminalitetsforebygging og tradisjonell årsakteori, da faktorer som bakgrunn også spiller en rolle, og kan gjøre individer mer kapable til å begå visse lovbrudd. Vi må huske på at terrorisme har varierende årsaker, og vi må unngå forenklede forklaringer og forenklet bekjempelse. Situasjonell kriminalitetsforebygging er opptatt av å analysere alle aspekter ved en hendelse, inkludert ideologi, men dets kjennetegn er at man analyserer med tanke på forebygging, i motsetning til en tilnærming som består av fokus på grunnleggende årsaker (Freilich og Newman, 2009, s. 5). I de tilfellene hvor man ikke har klart å forhindre radikaliseringsprosessen er man avhengige av disse kortsiktige tiltakene som kan gi en umiddelbar effekt. Mens den sosiale forebyggingsmodellen forsøker å redusere de grunnleggende årsakene til kriminalitet, ønsker man ved hjelp av situasjonell kriminalitetsforebygging å fjerne muligheter for å begå kriminalitet. Tilnærmingen tar utgangspunkt i at lovbrøttere, inkludert terrorister, er rasjonelle aktører som handler ut ifra det de tror best kan tjene deres mål, og de utnytter situasjoner som tilrettelegger for dette. Man må derfor endre på situasjonene hvor kriminalitet oppstår eller situasjoner som tilrettelegger for det, slik at det blir vanskeligere eller umulig å gjennomføre (Knutsson, 1997, s. 5). Det kan man gjøre ved å øke innsatsen, øke risikoen, redusere gevinsten, redusere provokasjoner eller fjerne unnskyldninger for terrorisme (Clarke & Newman, 2006, s. 189).

5.2.1 Økt anstrengelse og risiko

Utover den sosiale tilnærmingen handlingsplanene har, viser handlingsplanen fra 2010 til Bjørgos helhetlige modell. Bjørgo (2015, s. 20-21) ønsker å vise hvordan de ulike tradisjonene i kriminalitetsforebygging kan samvirke og utfylle hverandre, og har på den bakgrunn utviklet en helhetlig modell for forebygging av kriminalitet. Modellen består av ni mekanismer; å bygge og vedlikeholde normative barrierer, redusere rekruttering, avskrekking, avverging, inkapasitering, å vanskeliggjøre gjennomføring av kriminelle handlinger, redusere skadevirkninger, redusere gevinster, og rehabilitering (Bjørgo, 2015, s. 14). Med denne

modellen viser han at de ulike forebyggingsstrategiene ikke behøver å være motsetninger til hverandre og at det ikke må være enten/eller. Handlingsplanen poengterer at «det er gjennom å gjøre bruk av alle de åtte delstrategiene i en helhetlig og samordnet satsing at de største forebyggende effektene mot voldelig ekstremisme kan oppnås – både på kort og lang sikt» (Justis- og politidepartementet, 2010, s. 18). Her viser handlingsplanen fra 2010 til en helhetlig tilnærming til forebygging av voldelig ekstremisme, som inneholder flere situasjonelle mekanismer, og mener at bruken av alle de til sammen vil gi den beste forebyggende effekten, både på kort og lang sikt. Likevel har de bare fokus på den sosiale tilnærmingen og sosiale tiltak i handlingsplanen, uten noen tiltak som kan hindre voldelig ekstremisme på kort sikt – når det haster. Jeg finner ett situasjonelt forebyggingstiltak i handlingsplanene. Det er innsats mot terrorfinansiering, som er et nytt tiltak i handlingsplanen fra 2020 og plassert under «forebygge tilvekst til ekstreme miljøer og bidra til reintegrering» (Justis- og beredskapsdepartementet, 2020). Terrorfinansiering innebærer å skaffe eller motta økonomisk støtte til terrorhandlinger. I de tilfellene hvor terrorister er avhengige av økonomisk støtte for å gjennomføre terrorangrepene gjør det at politiet klarer å hindre slik støtte at det blir vanskeligere å gjennomføre terror. Terrorangrepene som blir gjennomført av disse høyreekstremistene krever ofte ikke mye penger, da de gjennomfører terrorangrep med våpen nære hjemmet. Da er ikke dette tiltaket like relevant. Videre er et av de nye tiltakene i handlingsplanen fra 2020 å utrede muligheten for bruk av risikovurderingsverktøy for politiet, PST og kriminalomsorgen, for å identifisere og vurdere risiko for vold relatert til radikaliserings og ekstremisme (Justis- og beredskapsdepartementet, 2020, s. 21). Det står ikke noe spesifikt om hva dette verktøyet eventuelt skal inneholde.

I rapporten fra 22. juli-kommisjonen og den påfølgende stortingsmeldingen har de et mye større fokus på situasjonelle tiltak og avverging av terrorisme. Det skyldes at disse dokumentene først og fremst ser på forebygging av terrorisme samt beredskap, og ikke forebygging av ekstreme meninger, som virker å være hovedfokuset til handlingsplanene. 22. juli-kommisjonen poengterer at deres mandat er å se på samfunnets og myndighetenes evne til å avdekke planer om angrep og å avverge dem, ikke å hindre radikaliserings (NOU 2012: 14, s. 71). Det kalles sekundær forebygging, som vil si at problemet allerede har oppstått. «Kommisjonen har derfor valgt å se på myndighetenes og samfunnets evne til å forebygge en terroraksjon når først én eller flere personer er blitt radikaliserings og har en vilje til å bruke vold for å oppnå sitt politiske mål» (NOU 2012: 14, s. 71). De poengterer at å avdekke planer om terror og å på den måten avverge terrorhendelser, er en sentral del i det forebyggende arbeidet

blant myndighetene og samfunnet for øvrig (NOU 2012: 14, s. 72). Det sier de også i handlingsplanen fra 2010, hvor det står «myndighetenes primære oppgave er å forebygge og avverge at det skjer terrorhandlinger på norsk territorium rettet mot norske eller utenlandske interesser» (Justis- og politidepartementet, 2010, s. 7), selv om det ikke kommer like klart til uttrykk i tiltakene. Kommisjonens rapport nevner sikring av skjermingsverdige informasjon, objekter og personer som viktige situasjonelle tiltak, og at «tiltakene skal bestå av en kombinasjon av «barrierer, deteksjon, verifikasjon og reaksjon» (NOU 2012: 14, s. 71-72). Andre viktige forebyggende tiltak de viser til er å begrense tilgang til våpen og eksplosiver, og å avdekke og avverge angrep (NOU 2012: 14, s. 72). Politiet kan bruke forvaltningsloven for å inndra våpenkort og skytevåpen i forebyggingsøyemed, hvor deltakelse i en ekstrem organisasjon som forfekter vold eller fremsettelse av hatefulle og truende ytringer kan føre til inndragelse (Bjørge & Gjelsvik, 2018, s. 258-259). Også stortingsmeldingen peker på tiltak som å beskytte skjermingsverdige objekter, stramme inn våpenlovgivningen og ha bedre kontroll av personer som innehar eller ønsker å erverve skytevåpen, og å innføre strengere regulering av og kontroll med bombekjemikalier, samt forby at privatpersoner har tilgang til en rekke slike stoffer (Meld. St. 21 (2012-2013), s. 10). Disse tiltakene ligger under kapittelet «beskytte», og de har også et eget kapittel som handler om å avverge terror.

«Når vi skal se på hvordan vi kan redusere trusselnivået generelt eller mot spesifikke mål, må vi huske at trussel er produktet av kapasitet og intensjon. Dersom vi kan redusere enten kapasiteten eller intensjonen ned mot null, går også trusselnivået mot null» (Bjørge, 2007, s. 86). Fangen og Carlsson (2013, s. 355) mener at man, i stedet for å kreve mer overvåkning og kontroll etter terrorangrep, bør fokusere på kunnskap, hvor politiet bruker informasjon fra forskjellige kilder for å utvikle et grundigere bilde av situasjonen. De mener at når politiet får kjennskap til atferd som kan tilsi en intensjon om å gjennomføre terrorangrep, som innkjøp av ulovlige utgangsstoffer for eksplosiver, mener de at sikkerhetstjenesten bør søke på internett for å finne ut av om personen har ekstremistiske holdninger, og på den måten kan de holde potensielle farlige individer under overvåkning og forhindre terror i planleggingsfasen (Fangen & Carlsson, 2013, s. 355). Clarke og Newman (2007, s. 10) mener at man ikke bør satse på å «ta» terroristene ved å identifisere dem og fange eller drepe dem, som hovedstrategi mot terrorisme. Dette fordi terrorister er mer forsiktige enn mange andre kriminelle når det kommer til å skjule aktivitetene sine, noe som gjør det vanskeligere å fange dem, og fordi de som er villige til å dø for sin sak blir lite trolig avskrekket av risikoen for å bli straffet eller drept. Mine caser var alle forberedt på å dø eller bli arrestert, og Crusius planla å ikke komme

levende fra det. Men casene viser samtidig at ikke alle terrorister planlegger like godt og har en like høy grad av operasjonell sikkerhet. Mens Tarrant planla angrepet sitt ganske lenge og forsøkte å være nøye med sikkerheten i planleggingsfasen for ikke å bli oppdaget, var Manshaus sitt angrep mer impulsivt og mindre planlagt, noe det bar preg av. Samtidig gjør det at planleggingsfasen er kortere og det er mindre tid for politiet å oppdage og avverge angrepet.

For å kunne forebygge terrorangrep, må politiet ha kunnskap om det spesifikke modi operandi involvert, som hvilke mål som er attraktive for terrorister, hva de må de gjøre for å kunne angripe målene, hvilket utstyr og hvilke ressurser de behøver, og hvordan de får tak i utstyret (Weenink, 2012, s. 166). Først når man har en grundig kunnskap om alle stegene i en kriminell prosess kan man tenke på mulighetene for å avverge prosessen (Weenink, 2012, s. 166). Clarke og Newman (2006) deler mulighetene terrorister har inn i fire typer; mål, våpen, verktøy og tilrettelagte forhold (Clarke & Newman, 2006). Tilrettelagte forhold er de sosiale og fysiske forholdene ved et moderne samfunn som gjør terror mulig (Napoleoni, 2005, i Newman, 2009, s. 35). Som nevnt i forrige analysedel, viser mine caser at det finnes flere likheter mellom dagens høyreekstreme terrorister, og fremgangsmåten for angrepene kan sees på som kulturelle skript, hvor de trekker inspirasjon fra terrorister før dem. Det som går igjen er at de bruker skytevåpen, velger myke mål, og ofte moskéer, og de bruker internett for å spre manifest og beskjeder om det forestående angrepet, og noen sprer til og med video av terrorangrepet. Støtten fra meningsfeller på internett og det at de bidrar til å spre budskapet til terroristene, samt bildet av dem som helter, er forhold som tilrettelegger for slike angrep. Et annet eksempel på tilrettelagte forhold er at global media og TV forstørrer virkningen av terrorangrep (Newman, 2009, s. 40). Kommisjonens rapport og stortingsmeldingen har et stort fokus på situasjonell forebygging og avverging av terror i de tilfellene hvor man ikke har klart å fange opp eller hindre radikaliserings på et tidligere tidspunkt, men det blir ikke fulgt opp i handlingsplanene. Nesten ingen av tiltakene i handlingsplanene er situasjonelle, noe jeg mener de ville vært tjent med å inkludere i en større grad. I tillegg til å gjøre det fysisk vanskeligere å angripe attraktive mål for høyreekstremister, kan man gjøre det mer anstrengende å skaffe seg våpen og annet utstyr de trenger, og man kan øke risikoen for å bli tatt ved å patruljere nettet og ha en bedre oversikt over våpnene som eies i Norge. I tillegg kan man gjøre det vanskeligere å spre propaganda og å rekruttere andre, ved å blant annet stenge brukerkontoer på sosiale medier og netttforum som deler høyreekstremt innhold eller oppfordrer til vold. Men da er politiet avhengige av å ha sosiale medier med på laget. Jeg

mener, i likhet med Bjørge (2015), at en situasjonell og sosial tilnærming sammen vil forebygge det komplekse problemet terrorisme er, på en best mulig måte.

5.2.2 Redusert utbytte – hva er det terrorister ønsker?

Det er ingen tiltak hverken i handlingsplanene, NOU-en eller stortingsmeldingen som omhandler å redusere utbyttet til terrorhandlinger. I handlingsplanene skriver de om hvorfor noen personer blir radikalisert og hva som gjør enkelte sårbare for det, men de skriver ikke hva det er de oppnår ved å bli medlem av ekstremistiske grupper eller hva det er terrorister ønsker å oppnå med terror. Det er viktig å vite *hvorfor* de begår terrorangrep for å kunne forebygge det. Den informasjonen vil også kunne bidra til å forebygge radikalisering til ekstremistiske grupper og nettverk i utgangspunkt, da grunnene, og belønningene de søker, er mye av det samme. Situasjonell kriminalitetsforebygging har blitt kritisert for å ikke kunne brukes på terrorister, da de ikke er rasjonelle, men flere forskere hevder at også terrorister er rasjonelle og tar rasjonelle valg i forbindelse med utøvelse av terror (e.g. Newman, 1997; Abrahms, 2008). Bakgrunnen for denne antakelsen virker å være at rasjonelle valg knyttes til økonomiske gevinster. Men ikke alle gevinster av kriminelle handlinger er økonomiske. De kan også være psykologiske, som spenning, potensielt økt selvtillit, anerkjennelse fra andre, og andre positive følelser og opplevelser (Farrell, 2010, s. 50-51). Valg blir tatt ved å veie potensielle kostnader opp mot potensielle fordeler. Mine funn fra første del av oppgaven viser at det mange terrorister først og fremst ønsker er anerkjennelse, berømmelse, en følelse av tilhørighet og en identitet. Dette viser seg gjennom måten de gjennomfører terrorangrepene på, ved å gjøre de oppsiktsvekkende slik at de får mest mulig oppmerksomhet, ved å spille på kulturelle skript fra deres idoler som har begått lignende handlinger før dem, og ved å bruke internett for å vise seg frem og lage underholdning for gruppas medlemmer, som de gjør ved å spillifisere terroren og spille på spill- og populærkultur. For de fleste virker ikke terrorangrep som rasjonelt, da man vet at det eneste de oppnår er livstid i fengsel, uten at det bringer en noe nærmere målet om et hvitt Europa. Men når målet er oppmerksomhet får de akkurat det de ønsker. De tar også rasjonelle valg i forbindelse med utførelse av angrepene og valg av utstyr og våpen for å oppnå målet på best mulig måte. «Even the wildest or most bizarre and irrational crimes involve some degree of ‘rational’ decision-making. Gun-wielding mass murderers often make excellent choice of weaponry, vulnerable targets and suitable environments» (Farrell, 2010, s. 52). Det har i den senere tid blitt anerkjent at aktører i hvert fall handler rasjonelt ut ifra aktørens perspektiv på verden og situasjonen rundt han, selv om det perspektivet nødvendigvis ikke er korrekt, noe som kalles begrenset rasjonalitet (Newman,

1997, s. 7). Clarke mener at situasjonell kriminalitetsforebygging kan brukes på alle typer kriminalitet, også mer kalkulerte og dypt motiverte lovbrudd (Clarke, 1997, s. 5). Selv om handlingen er påvirket av sterke følelser som hat og sinne, tar alle lovbrøyttere i en eller annen grad hensyn til risikoen ved situasjonen (Clarke, 1997, s. 5). Et eksempel er at drap er påvirket av tilgjengeligheten av håndvåpen (Clarke, 1997, s. 5).

Bjørgo (2016, s. 38) poengterer at terrorister ikke er i stand til å oppnå sine mål gjennom vold alene, men at de er avhengige av at andre reagerer på terrorismen på en slik måte at virkningen av volden forsterkes. Vi må spørre oss hva terrorister ønsker å oppnå med sine handlinger, og hva det er som gjør at andre reagerer på den måten terroristene ønsker (Bjørgo, 2016, s. 38). Hvis vi kan unngå å respondere slik de ønsker, blir det mindre attraktivt for andre terrorister å gjøre det samme (Bjørgo, 2016, s. 38). Liang og Cross (2020, s. 9) poengterer at det ikke bare er regjeringens ansvar alene å bekjempe terrorisme, men at «mainstream» media og sosial media har feilet i å bekjempe «subversjonen» i høyreekstremismen (Liang & Cross, 2020, s. 9). Et eksempel Bjørgo (2007, s. 96) gir på redusering av utbytte fra terrorhandlinger er at TV-stasjoner kan velge å ikke kringkaste videoer hvor terrorister skjærer strupen over på sine gisler. «Most terrorists are trying to gain attention and media coverage through the use of spectacular violence. They are seeking to communicate political messages to different target groups: enemies, (potential) supporters and the general public» (Bjørgo, 2016, s. 39). Terrorister går aktivt inn for å gjennomføre angrep som vil få mye oppmerksomhet i media, og de forsøker å manipulere media (Bjørgo, 2016, s. 39). Internett utfordrer dette, ved at de ikke er avhengige av nyhetsmedier. Terrorister publiserer manifest og innlegg på chan-forum, som andre medlemmer bidrar med å spre. Tarrant filmet og livestreamet angrepet sitt på Facebook, og selv om Facebook fjernet filmen etter kort tid, var det for sent. Under 200 personer så videoen live, mens 4000 rakk å se den før den ble slettet. Men det neste døgnet fjernet Facebook 1,5 millioner videoer av angrepet, hvor flesteparten ble stoppet ved opplastingen (Kharpal, 2019). Likevel gjør nok den oppmerksomheten de får i «vanlig» media, som gjør at de blir kjent langt utover egne kretser, det ekstra attraktivt.

Terrorister blir påvirket av andre terrorister før dem, og den hyllesten og oppmerksomheten de får gjør at andre vil gjøre det samme. Hvis man kunne unngått denne hyllingen og glorifiseringen ville det blitt mindre attraktivt, og færre ville utført terrorangrep. For noen er det nok ideologi og angrepet i seg selv som er målet, men jeg tror at det for mange er følgene av terrorangrepet som er den virkelige motivasjonen, og det som faktisk får personer til å ta

det siste steget fra ord til handling. Fremstillinger av terrorangrep i media kan også ha en sterk innflytelse på individer som sympatiserer med terroristene, som tar sin ideologi fra hendelsene presentert av massemedia og gjennomfører lignende angrep som sine idoler (Liang & Cross, 2020, s. 5). Media bør da ikke gi de den vinklingen de ønsker. Dette er en måte å redusere gevinsten på for høyreekstreme terrorister, ved at de ikke får oppmerksomheten de ønsker eller å formidle sitt budskap. Nyhetsmedia kan velge å gi terroristene mindre oppmerksomhet og ikke la seg bruke som en ideologisk plattform for dem. Samtidig må sosiale medier bidra i å hindre spredning av videoer og bilder av terrorangrep, samt hyllester av terrorangrepene. Noe som ville fjernet gevinsten helt er om media ikke hadde identifisert terroristene, eller i hvert fall brukt navnet mindre, men det er noe som må veies opp mot samfunnets krav på tilgang til informasjon. Et alternativ hadde vært å ikke bruke bilder av gjerningspersonen. Medier i Norge bruker bilder av Manshaus i sine nyhetsartikler, men i mitt søk etter nyhetsartikler om Tarrant fant jeg at noen viste bilder av Tarrant under fengslingsmøter, mens andre valgte å bruke sladdete bilder av han. Samtidig er det noen norske medier som har brukt de private bildene som Manshaus publiserte før angrepet, som er akkurat det han ville. Bilder er nok av større betydning for oppmerksomheten terroristene får, enn et navn de færreste kjenner, noe man ser ved at terroristene poserer for kamera under rettsmøter og rettssakene. Og man hadde da unngått at de lever videre i utallige memer og hyllester på internett.

Måter å fjerne unnskyldninger på kan være bruk av holdningskampanjer mot ekstreme holdninger og å delta i diskusjoner, for å prøve å motbevise konspirasjonsteorier. Vi vet at mine caser brukte konspirasjonsteorier og narrativer om krise, krig og fiendebilder for å legitimere bruken av vold. Samtidig som det unnskylder deres handlinger, legger de skylden over på ofrene. Flere forskere argumenterer for at lovbrystere kalkulerer på innsatsen, risikoen og den potensielle gevinsten når de bestemmer seg for om de skal begå lovbruddet eller ikke, og «they also think about the extent to which they can justify their action – rationalise it, or make excuses» (Laycock, 2017, s. 521). Liang og Cross (2020, s. 2) mener at «counter-narrative programmes», som skal dekonstruere og delegitimere propaganda, kan være den beste veien videre for å bryte ned høyreekstreme nettverk og innflytelse (Liang & Cross, 2020, s. 2). Det gjør man ved å forstyrre prosessen hvor ekstremister forsøker å utsette sårbare mennesker for høyreekstrem propaganda og subversiv eksponering, slik at de ikke kan radikalisere andre, fremfor å forsøke å de-radikalisere de (Liang & Cross, 2020, s. 16-17). Samtidig er det en fare for at holdningskampanjer vil fungere dårlig på disse, da sårbare unge mennesker mest sannsynlig heller vil bli påvirket av memer som får en til å le enn en

moralpreken fra regjeringen eller politiet, i tillegg blir de i mye større grad utsatt for det første (Liang & Cross, 2020, s. 15). Man må derfor forsøke å finne motforestillinger som treffer disse personene. Cottee (2015) forklarer grunnen til at USA enda ikke har klart å stoppe IS sin propaganda slik: «it requires telling a better story. And the U.S. hasn't come up with one yet. Så lenge det er et stort nettverk av mennesker som støtter tankegangen som ligger bak terrorhandlinger, vil det være vanskelig å fjerne unnskyldninger for terror. Å redusere gevinstene av terrorhandlinger vil kanskje være et gunstigere tiltak i møte med denne type terrorister, som virker å være drevet i stor grad av et ønske om oppmerksomhet, berømmelse og status, i tillegg til ideologi.

5.3 Kan det forhindres?

Stortingsmeldingen poengterer at «samfunnet kan komme til kort i arbeidet med tidlig forebygging av radikaliseringsprosesser. Derfor må myndighetene være i stand til å avdekke planer om terrorhandlinger og gjennomføre tiltak som kan avverge at planene blir gjennomført» (Meld. St. 21 (2012-2013), s. 45). De påpeker videre at det er viktig at sikkerhetstjenestene har god oversikt over trusselaktørene og er proaktive i møte med et trusselbilde i stadig utvikling (Meld. St. 21 (2012-2013), s. 45). I handlingsplanen fra 2014 skriver de om mulige bekymringstegn knyttet til en radikaliseringsprosess, og blant endringer i interesser/utseende/symbolbruk oppgir de: å appellere til og søke etter ekstremistisk materiale på internett; å endre utseende eller klesdrakt; å benytte symboler knyttet til ekstremistiske idealer og organisasjoner; samt å være opptatt av ekstremisme på internett og i sosiale medier (Justis- og beredskapsdepartementet, 2014, s. 29). De viser også til bekymringsfulle ytringer, som for eksempel fiendebilder (vi og dem), konspirasjonsteorier, hatretorikk, legitimering av vold, og trusler om vold for å nå politiske mål (Justis- og beredskapsdepartementet, 2014, s. 29). Høyreekstremister skiller seg i dag ikke nevneverdig ut fra resten av befolkningen, i hvert fall ikke når man ser dem på gata. Derfor er det viktig at politiet, også vanlige politibetjenter, kan kjenne igjen retorikken og symbolikken, da de kan komme borti det på vanlige oppdrag, som for eksempel finne propaganda ved ransaking hos noen, eller at indikasjoner på ekstreme holdninger dukker opp i forbindelse med saker om hensynsløs atferd (Bjørge & Gjelsvik, 2018, s. 241).

Den subkulturelle stilen man finner i dette transnasjonale nettverket består av en blanding av høyreekstrem propaganda, humor, memer, voldsromantikk og referanser fra populærkulturen.

Ved å bryte ned den subkulturelle stilen til elementer kan man bruke det som indikatorer på hva man skal se etter for å kjenne igjen de som er i risikosonen for å ty til ekstremistisk vold, og oppdage og avverge terrorister på nett i fremtiden. Disse indikatorene er blant annet å være dypt engasjert i chankulturen, at man ser opp til terrorister og er opptatt av tidligere terrorangrep, skolemassakrer og masseskytinger, og at de verdsetter maskulinitet, hvor vold er ensbetydende med maskulinitet. Videre kan de føle en mangel på anerkjennelse, de søker etter en identitet, et fellesskap eller mening i livet, og kan ellers ha frustrasjoner i eget liv, hvor sinnet i stedet for blir rettet mot en felles fiende. Gjennom terror ønsker de å bygge seg en identitet som en ekte mann og oppnå berømmelse, langt utenfor chankulturen. Det handler ikke nødvendigvis så mye om ideologi som man kanskje tror, og som de gir uttrykk for. Hamm (2004, s. 336) mener at vi vil lære mer om terrorisme ved å fokusere på terroristers oppførsel, fremfor ordene de sier. Handlinger kan fortelle egne historier, og disse terroristenes handlinger taler for seg selv.

Det er samtidig viktig å huske på at offline og online ikke er to forskjellige steder, og at internett er en del av «den virkelige verden». Ifølge Scrivens et al. (2021, s. 2) viser den lille forskningen som er på temaet at vi ikke bør se på voldelig ekstremisme som en motsetning mellom offline og online. Selv om noen kanskje blir radikaliseret på nettet, utfører de terrorangrep i den fysiske verden. Man kan derfor bruke informasjon man finner på nett og kunnskapen om internetts rolle for terrorister til å forebygge på gata. Men da er det viktig at politiet er oppdatert på disse trendene, så de vet hva de skal se etter. Hvis man kommer over trusler og faretruende atferd på nett bør man finne ut om personen faktisk innehar disse holdningene offline. Samtidig bør man se på individets online-bruk og eventuell deltakelse i en slik subkultur hvis man får tips om en person offline. Videre vil overvåking av høyreekstreme forum kunne føre til at potensielle trusler blir fanget opp, men en slik form for generell overvåking internett krever noen etiske avveininger. Anonymiteten på disse forumene gjør det også vanskeligere å identifisere personene bak trusler og hatefulle ytringer på nett. PST ba tidligere i år om en lovendring for å kunne samle data fra slike nettfora, for å kunne identifisere anonyme brukere, noe de i dag ikke har mulighet til (Johnsen, 2021). Samtidig som anonymiteten på slike nettfora byr på et problem, kan det være vanskelig å skille de som mener alvor fra de som tuller. Det er vanskelig å fange opp de reelle truslene på nett og man er derfor også avhengig av tips. Både Tarrant og Manshaus uttrykte deres rasistiske synspunkter og ideologier til venner, familie og klassekamerater, og PST fikk til og med et anonymt tips om Manshaus omtrent ett år før angrepet. Tipset ble etter en stund lagt

vekk. Dette var trolig før han begynte å planlegge terrorangrepet eller i det hele tatt tenkte på det. Politiet vil altså være avhengig av informasjon både fra internett og den fysiske verden for å være best mulig rustet til å forebygge og forhindre slike terrorangrep, og forebyggingen må også foregå begge stedene. Soloaktører har gjennom historien vært vanskelige å oppdage og avverge, og det kommer de til å fortsette å være. Men ved å bruke informasjon om subkulturen de oppstår i, hva det er som driver de til terrorisme og hvordan de utfører terrorangrep basert på kulturelle skript, nærmest som en oppskrift, vil man i hvert fall være litt lengre på vei i kampen mot terror.

6. KONKLUSJON

The enemy today is not a product of poverty, ignorance, or religious brainwashing. [...] Instead, the new generation of terrorists consists of homegrown wannabes - self-recruited, without leadership, and globally connected through the Internet. They are young people seeking thrills and a sense of significance and belonging in their lives. And their lack of structure and organizing principles makes them even more terrifying and volatile than their terrorist forebears. (Sageman, 2008, s. 37)

Så, hvordan kan vi forstå denne høyreekstreme terrorismen «født på internett», og hvordan mener regjeringen at politiet skal forhindre den – og hvordan *bør* den forhindres? Jeg har i denne oppgaven undersøkt den transnasjonale subkulturen på nett som preger dagens høyreekstreme landskap og deres stil, for å forsøke å forstå hva det er som driver noen mennesker til terror. Internett kan i dag erstatte ansikt-til-ansikt-interaksjon og man trenger derfor ikke å være medlem av en gruppe eller organisasjon for å bli radikalisert til vold. Den subkulturelle stilen som kommer til syne i disse nettverkene består av en rekke elementer som skaper en tilhørighet, kollektiv identitet og samhold. Stilen baserer seg på alternativ tro, normer og verdier, og en motstand mot samfunnet. Den kommer til syne gjennom en blanding av høyreekstreme fiendebilder og narrativer, og humor og memer, hvor humoren normaliserer og ufarliggjør propagandaen som brukes for å rekruttere sårbare mennesker. Den språklige stilen på chan-forumene inneholder en egen sjargong, ironi, trolling og interne referanser. Humor brukes både som underholdning, for at ekstremistiske budskap skal nå ut til og få sympati hos flest mulig, og for at brukerne skal kunne si at de ikke mener det de skriver, men bare tuller. Ikke minst har det som formål å skape en fellesskapsfølelse i gruppen, og skille mellom de som innenfor og de som er utenfor. De som forstår humoren viser at de er innenfor og får på den måten anerkjennelse innad i gruppen, blant annet ved bruk av memer, som kan forstås som subkulturell kapital. Mange av memene de bruker fremstår i utgangspunktet ikke som ekstremistiske, men de som er innenfor forstår akkurat hva budskapet er, mens det for de utenfor kan fremstå helt uskyldig. Andre memer er klart høyreekstremistiske og voldelige. Vold er en viktig stilmarkør, da vold symboliserer en maskulinitet og et ønsket ideal, og glorifisering og idolisering av terrorister viser at terrorisme er den ytterste formen for utførelse av mandighet og tilhørighet til gruppen. Sammen skaper ideologi, subkulturell stil og felles verdier et homologt samspill og en felles forståelse av verden. Den subkulturelle stilen konstruerer oppførsel gjennom handlingsrammer for gruppen, hvor vold spiller en

viktig rolle. Gjennom bricolage, et homologt forhold mellom stil, motstand og ideologi, og ønsket om anerkjennelse og berømmelse, oppstår terrorisme. Ved bruk av bricolage, hvor de tar elementer fra populærkulturen og gir de en ny, høyreekstrem betydning, gjør de det enklere å havne i disse miljøene, også fordi mange av memene i tillegg finnes utenfor disse høyreekstremerne, og veien til radikaliserings blir kortere. Samtidig som den subkulturelle stilen er en form for å vise motstand mot samfunnet, spiller de på en rekke referanser fra populærkulturen.

Selv om medlemmene i subkulturer er forskjellige og kan ha forskjellige meninger, bakgrunner og motivasjoner, gir subkulturteori en overordnet forståelse av en kollektiv livsstil. Hebdige (1979, s. 132) mener at det stilen først og fremst uttrykker er spenninger mellom de med makt og de underordnede i samfunnet. Selv om forskning viser at klassebakgrunn ikke er en avgjørende faktor for involvering i høyreekstremer subkulturer (e.g. PISOIU, 2015), kan subkulturer fortsatt forstås som motstand mot det «mainstream» og storsamfunnet, uten at det er basert på ulikheter og makt. Birminghamskolens teori kan til en viss grad forklare hvordan de bruker stil for å identifisere gruppen, og som motstand mot hovedkulturens verdier. Likt det PISOIU (2015) fant i sin studie, viser denne studien at motstanden mot storsamfunnet ikke er svak og den kommer ikke på grunn av dårlig bakgrunn, men den er heller sterk, som et aktivt valg. Medlemmene av subkulturen mener at de sitter på svaret, mens alle andre tar feil. Samtidig har denne subkulturen flere likheter med postsubkulturer, ved at det er en løs, transnasjonal subkultur, hvor klassebakgrunnens relevans er begrenset, og ikke alle er like involvert i subkulturen. Jeg mener at subkulturell teori kan brukes for å forstå disse nettkommunikasjons og terroristene som kommer derfra. Det kan virke som om internett i stor grad har tatt over som plattformen hvor unge, hvite menn blir radikalisert. Sammen vil dehumanisering, narrativer om en krise, vold som noe legitimt og attraktivt, følelsen av en tilhørighet og fellesskap, det å skape seg en identitet på bakgrunn av felles verdier og ideer, humoren dette kommer til syne gjennom, og muligheten for anerkjennelse, berømmelse og status oppleves som attraktivt for mange. Og i ytterste konsekvens fører dette til terrorisme. Dette hadde ikke vært mulig uten internett, hvor personer fra hele verden finner hverandre, enten gjennom felles ideologi, verdier og tanker, eller gjennom en felles humor og søken etter identitet og tilhørighet. Ikke minst blir internett, gjennom meningsfeller i disse subkulturene, publikummet terroristene trenger for utførelse av deres show – blodige massedrap.

På internett kan man finne likesinnede, og samtidig stenge ute de som har et annet synspunkt. Når de fleste som er en del av disse diskusjonstrådene har de samme synspunktene kan synspunktene virke vanligere enn de er, og bli normalisert. De anonyme brukerne som tiltrekkes disse internettforaene vil sannsynligvis oppleve en følelse av samhold og mening, uten å bli utfordret av alternative synspunkter, og man kan på den måten bygge et internettssamfunn på tvers av landegrensene, hvor alle har de samme verdiene og ideene (Ravndal, 2021, s. 20). På denne måten blir internett et ideologisk ekkorom – man får bekreftet sine ekstreme meninger, samtidig som de ikke blir motsagt. Man har undervurdert hvilken betydning slike nettforum, og subkulturene som oppstår der, spiller for radikaliserings til ekstremisme og terrorisme, og hvordan sosialiseringen der kan erstatte møter ansikt-til-ansikt. Den subversive eksponering til høyreekstrem propaganda, som skjules bak humor, gjør at personer som ikke nødvendigvis er rasister eller ekstremister i utgangspunktet kan bli det ved at de stadig eksponeres for høyreekstrem propaganda, som blir normalisert, samtidig som at grensene for hva som oppleves som tillatt hele tiden tøyes. Regjeringens handlingsplaner fokuserer lite på dette nye fenomenet, og de har få målrettede tiltak mot terrorisme født på internett. Det er en klar overvekt av sosiale tiltak, mens de situasjonelle er omtrent fraværende. Det betyr likevel ikke at politiet og PST ikke jobber mot terror med situasjonelle tiltak og avverging av angrep, men fokuset hos regjeringen og deres handlingsplaner ligger på forebygging av radikaliserings til ekstremisme, og gjennom sosiale tiltak først og fremst. Noe som også er en nødvendig del av forebyggingen av ekstremisme og terrorisme. Det beste er så klart å forebygge at unge, sårbare mennesker blir radikaliserings til ekstreme holdninger i utgangspunktet, men man må også fokusere på forebygging av terror, da politiet og kommunen ikke evner å fange opp alle som blir radikaliserings, før det er for sent. Jeg mener at man vil tjene oppgaven best ved å benytte seg av begge deler – både de langsiktige, sosiale tiltakene, og de kortsiktige, situasjonelle. Samtidig er det avgjørende at man bruker kunnskap om de høyreekstre miljøene og de kulturelle skriptene som terrorister bruker når de utfører terrorhandlinger. Det er lettere å forstå og forhindre terrorhandlinger når man også vet hvorfor de handler som de gjør, og ikke minst hvordan de gjør det. Da kan man finne situasjonelle tiltak som kan forebygge terror eller avverge det.

Ved å lære av tidligere terrorangrep kan man forutsi fremtidige. Det er derfor viktig at politiet er oppdatert på trender og vet hva de skal se etter. Ved å ha kunnskap om denne subkulturelle stilen kan de lettere se faresignaler. Det er problematisk å skulle overvåke og patroljere internettforum og alle som bruker de, både fordi det går ut over alle og fordi det er vanskelig å

skille de som er seriøse fra de som troller. Det er derfor viktig å forebygge både online og offline. Informasjon man finner både offline og online kan si noe om intensjon og kapasitet. Hvis man får tips om en person bør man sjekke vedkommende sin nettbruk, og hvis politiet kommer over noe som skaper bekymring på internett, bør de også undersøke om det er elementer offline som tyder på at vedkommende har intensjon og kapasitet til å utføre terrorangrep. For å svare på problemstillingen om hvordan regjeringen mener at norsk politi skal forebygge terrorisme født på internett i lys av situasjonell kriminalitetsforebygging, så er vel svaret at de ikke vet det – eller i hvert fall ikke fokuserer på det. Ut ifra handlingsplanene i hvert fall. NOU-en og stortingsmeldingen kommer derimot med noen gode forslag og er flink til å integrere kunnskap om dagens høyreekstreme trussel i arbeidet med forebygging. Det er synd at dette ikke er fulgt opp i handlingsplanene, som er førende for hvordan ulike relevante etater skal jobbe med forebygging av ekstremisme og terrorisme. En tilnærming til forebygging av terrorisme som ingen av dokumentene gir oppmerksomhet, er reduisering av gevinster av terrorhandlinger. Forskningen på radikaliserig til ekstremisme er stort sett enige om at unge, sårbare mennesker blir tiltrukket av ekstremistiske subkulturer på grunn av forskjellige sosiologiske og psykologiske årsaker, som opplevd utenforskap eller frustrasjoner, søken etter spenning, eller ønske om anerkjennelse, tilhørighet og identitet. Det er naturlig at radikaliserig til vold og terrorisme har lignende årsaker. Ikke minst virker ønsket om anerkjennelse og berømmelse å være en viktig årsak til terrorisme. Man vil derfor være tjent med å forsøke å redusere gevinsten av terror, nemlig å gi terrorister mindre oppmerksomhet og ikke gi de den vinklingen de ønsker i media. Ting tyder på at subkulturen som finner sted på disse nettforumene kan føre til terrorisme, og skal man kunne forhindre slike terrorangrep i fremtiden må man fokusere mer på hva tidligere terrorister har lært oss – og bruke den kunnskapen på veien videre.

Antall ord: 31 998

7. LITTERATURLISTE

- Abrahms, M. (2008). What Terrorists Really Want: Terrorist Motives and Counterterrorism Strategy. *International Security*, 32(4), 78–105. <https://doi.org/10.1162/isec.2008.32.4.78>
- Albrecht, S., Fielitz, M. & Thurston, N. (2019). Introduction. I M. Fielitz & N. Thurston (Red.), *Post-Digital Cultures of the Far Right Online Actions and Offline Consequences in Europe and the US*. Transcript Verlag. <https://doi.org/10.14361/9783839446706>
- Am, A. B. & Weimann, G. (2020). Fabricated Martyrs: The Warrior-Saint Icons of Far-Right Terrorism. *Perspectives on terrorism*, 14(5), 130-147. <https://www.universiteitleiden.nl/binaries/content/assets/customsites/perspectives-on-terrorism/2020/issue-5/benam-and-weimann.pdf>
- Andersen, J. C. & Sandberg, S. (2020). Islamic State Propaganda: Between social movement framing and subcultural provocation. *Terrorism and Political Violence*, 32(7), 1506-1526. <https://doi.org/10.1080/09546553.2018.1484356>
- Becker, M. (2020, 7. mai). Dette betyr tegnet som Philip Manshaus viste i retten. *NRK*. <https://www.nrk.no/norge/dette-betyr-tegnet-philip-manshaus-viste-i-retten-1.15007921>
- Bennett, A. (2011). The post-subcultural turn: some reflections 10 years on. *Journal of youth studies*, 14(5), 493-506. <https://doi.org/10.1080/13676261.2011.559216>
- Berger, J. M. (2018). *Extremism*. The MIT Press.
- Berntzen, L. E. (2018). Ytre høyre: ideologier, grupper, vold og rekruttering. I E. Reiss & L. Noor (Red.), *Radikalisering: fenomen og forebygging* (s. 74-90). Frekk forlag.
- Berntzen, L. E. & Sandberg, S. (2014). The Collective Nature of Lone Wolf Terrorism: Anders Behring Breivik and the Anti-Islamic Social Movement. *Terrorism and political violence*, 26(5), 759-779. <https://doi.org/10.1080/09546553.2013.767245>
- Bjørgo, T. (2007). Strategier for forebygging av terrorisme. I H. I. Gundhus, Larsson, P. & T.-G. Myhrer (Red.), *Polisiær virksomhet : hva er det – hvem gjør det? Forskningskonferansen 2007* (s. 85-110). Politihøgskolen.
- Bjørgo, T. (2011). Strategier for forebygging av terrorisme. I T.-G. Myhrer & T. Bjørgo (Red.). *Forebygging av terrorisme og annen kriminalitet*. Politihøgskolen. <https://phs.brage.unit.no/phs-xmlui/bitstream/handle/11250/175076/forebygging%20av%20terrorisme.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Bjørgo, T. (2013). *Strategies for preventing terrorism*. Palgrave Macmillan.
- Bjørgo, T. (2015). *Forebygging av kriminalitet*. Universitetsforlaget.
- Bjørgo, T. (2016). Counter-terrorism as crime prevention: a holistic approach. *Behavioral sciences of terrorism and political aggression*, 8(1), 25-44. Routledge. <https://doi.org/10.1080/19434472.2015.1108352>

- Bjørger, T. & Gjelsvik, I. M. (2015). Forskning på forebygging av radikalisering og voldelig ekstremisme: En kunnskapsstatus (PHS Forskning;2015: 2).
<http://hdl.handle.net/11250/284584>
- Bjørger, T. og Gjelsvik, I. M. (2018). Politiets virkemidler og rolle i forebygging av høyreekstremisme. I T. Bjørger (Red.), *Høyreekstremisme i Norge: Utviklingstrekk, konspirasjonsteorier og forebyggingsstrategier* (PHS Forskning;2018: 4).
<http://hdl.handle.net/11250/2568904>
- Bjørger, T. & Ravndal, J. A. (2019). Extreme-right violence and terrorism: concepts, patterns, and responsens. *ICCT Policy Brief*. <https://doi.org/10.19165/2019.1.08>
- Bowen, G. (2009). Document Analysis as a Qualitative Research Method. *Qualitative Research Journal*, 9(2), 27-40. <https://doi.org/10.3316/QRJ0902027>
- Bratberg, Ø. (2017). *Tekstanalyse for samfunnsvitere*. Cappelen Damm akademisk.
- Brekke, A., Zondag, M. H. W, Haraldsen, S. & Wilden, V. (2020, 8 mai). Manshaus slo i bordet da han fortalte om drapet på stesøsteren. *NRK*. <https://www.nrk.no/norge/manshaus-forteller-om-sin-egen-forvandling-1.15007603>
- Bukve, O. (2016). *Forstå, forklare, forandre: om design av samfunnsvitskaplege forskingsprosjekt*. Universitetsforlaget.
- Clarke, J. (2003). Style. I S. Hall & T. Jefferson (Red.), *Resistance Through Rituals : Youth subcultures in post-war Britain*. Routledge.
- Clarke, J., Hall, S., Jefferson, T. & Roberts, B. (2005). Subcultures, cultures and class [1975]. I K. Gelder (Red.), *The Subcultures Reader*. Routledge.
- Clarke, R. V. (1997). *Situational Crime Prevention: Successful Case Studies* (2. utg.). Harrow and Heston.
- Clarke, R. V. & Bowers, K. (2017). Seven misconceptions of situational crime prevention. I N. Tilley & A. Sidebottom (Red.), *Handbook of crime prevention and community safety* (2. utg., s. 109-143). Routledge.
- Clarke, R. V. & Newman, G. R. (2006). *Outsmarting the terrorists*. Praeger Security International.
- Clarke, R. V. & Newman, G. R. (2007). Police and the Prevention of Terrorism. *Policing: a journal of policy and practice*, 1(1), 9-20. <https://doi.org/10.1093/policing/pam003>
- Cohen, A. K. (2005). A general theory of subcultures [1955]. I K. Gelder (Red.), *The Subcultures Reader*. Routledge
- Colvin, S. & Pisiu, D. (2020). When Being Bad is Good? Bringing Neutralization Theory to Subcultural Narratives of Right-Wing Violence. *Studies in conflict and terrorism* 43(6), 493-508. <https://doi.org/10.1080/1057610X.2018.1452754>
- Copes, H., Tewksbury, R. & Sandberg, S. (2016). Publishing Qualitative Research in Criminology and Criminal Justice Journals. *Journal of criminal justice education*, 27(1), 121-139.
<https://doi.org/10.1080/10511253.2015.1109131>

- Cottee, S. (2015, 2. mars). Why it's so hard to stop ISIS propaganda. *The Atlantic*.
<https://www.theatlantic.com/international/archive/2015/03/why-its-so-hard-to-stop-isis-propaganda/386216/>
- Crawford, B., Keen, F. & Suarez de-Tangil, G. (2020). *Memetic Irony and the Promotion of Violence within Chan Cultures*. <https://crestresearch.ac.uk/resources/memetic-irony-and-the-promotion-of-violence-within-chan-cultures/>
- Dauber, C. E., Robinson, M. D., Baslios, J. J. & Blair, A. G. (2019). Call of Duty: Jihad – How the Video Game Motif Has Migrated Downstream from Islamic State Propaganda Videos. *Perspectives on terrorism*, 13(3), 17-31. <https://www.jstor.org/stable/pdf/26681906.pdf>
- Davey, J. & Ebner, J. (2019). «The great replacement»: The violent consequences of mainstreamed extremism. <https://www.isdglobal.org/wp-content/uploads/2019/07/The-Great-Replacement-The-Violent-Consequences-of-Mainstreamed-Extremism-by-ISD.pdf>
- De nasjonale forskningsetiske komiteene. (2018, 4. desember). *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi*.
<https://www.forskningsetikk.no/retningslinjer/hum-sam/forskningsetiske-retningslinjer-for-samfunnsvitenskap-humaniora-juss-og-teologi/>
- Døving, C. A. & Emberland, T. (2018). Konspirasjonsteorier i det ytterliggående høyrelandskapet i Norge. I T. Bjørge (Red.), *Høyreekstremisme i Norge – utviklingstrekk, konspirasjonsteorier og forebyggingsstrategier* (s. 179-234). Politihøgskolen.
- Eckstrand, N. (2018). The Ugliness of Trolls: Comparing the Methodologies of the Alt-Right and the Ku Klux Klan. *Cosmopolitan Civil Societies*, 10(3), 41-62.
<https://doi.org/10.5130/ccs.v10.i3.6026>
- Evans, R. (2019a, 15. mars). Shitposting, Inspirational Terrorism, and the Christchurch Mosque Massacre. *Bellingcat*. <https://www.Evans.com/news/rest-of-world/2019/03/15/shitposting-inspirational-terrorism-and-the-christchurch-mosque-massacre/>
- Evans, R. (2019b, 4. august). The El Paso Shooting and the Gamification of Terror. *Bellingcat*.
<https://www.Evans.com/news/americas/2019/08/04/the-el-paso-shooting-and-the-gamification-of-terror/>
- Fangen, K. & Carlsson, Y. (2013). Right-Wing Extremism in Norway: Prevention and Intervention. I R. Melzer & S. Serafin (Red.), *Right-wing extremism in Europe. Country Analyses, Counter-Strategies and Labor-Market Oriented Exit Strategies* (s. 327-357). Friedrich-Ebert-Stiftung.
- Farrell, G. (2010). Situational Crime Prevention and Its Discontents: Rational Choice and Harm Reduction versus 'Cultural Criminology'. *Social policy & administration*, 44(1), 40-66.
<https://doi.org/10.1111/j.1467-9515.2009.00699.x>
- Ferrell, J. (1995). Style Matters: Criminal Identity and Social Control. I J. Ferrell & C. R. Sanders (Red.), *Cultural Criminology* (s. 169-189). Northeastern University Press.
- Ferrell, J. & Sanders, C. R. (1995). *Cultural Criminology*. Northeastern University Press.
- Fielitz, M. and Ahmed, R. (2021). *It's not funny anymore. Far-rights extremists' use of humour*.
<https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/default/files/what-we->

[do/networks/radicalisation_awareness_network/ran-papers/docs/ran_ad-hoc_pap_fre_humor_20210215_en.pdf](https://doi.org/10.1177/1077800405284363)

- Flyvbjerg, B. (2006). Five Misunderstandings About Case-Study Research. *Qualitative Inquiry*, (12)2, 219-245. <https://doi.org/10.1177/1077800405284363>
- Freilich, J. D. & Newman, G. R. (2009). *Reducing terrorism through situational crime prevention*. Criminal Justice Press Willan.
- Fugelsnes, E. (Red.) (2016, 16. juni). – Ekstremisme er et forskningsetisk minefelt. <https://forskning.no/de-nasjonale-forskningsetiske-komiteene-etikk-partner/ekstremisme-er-et-forskningsetisk-minefelt/413363>
- Gelder, K. (2005). *The Subcultures Reader* (2. utg.). Routledge.
- Gill, P. Corner, E. Conway, M. Thornton, A., Bloom, M. & Horgan, J. (2017). Terrorist Use of the Internet by the Numbers: Quantifying Behaviors, Patterns, and Processes. *Criminology & public policy*, 16(1), 99-117. <https://doi.org/10.1111/1745-9133-12249>
- Gule, L. (2012). *Ekstremismens kjennetegn : ansvar og motsvar*. Spartacus Forlag AS.
- Hall, S. & Jefferson, T. (1976). *Resistance Through Rituals : Youth subcultures in post-war Britain*. Routledge.
- Hamm, M. S. (2004). Apocalyptic violence: The Seduction of Terrorist Subcultures. *Theoretical criminology*, 8(3), 323-339. <https://doi.org/10.1177/1362480604044612>
- Hammer, A. (2021a, 24. juni). Terroristen Philip Manshaus' stemor advarer: - Ikke vent med å slå alarm. NRK. https://www.nrk.no/dokumentar/xl/terroristen-philip-manshaus_-stemor-advarer_-_-ikke-vent-med-a-sla-alarm-1.15538323
- Hammer, A. (Regissør). (2021b, 24. juni). *Brennpunkt: Philips vei til terror* [dokumentar]. NRK.
- Hardy, K. (2020). A Crime Prevention Framework for CVE. *Terrorism and political violence*, 1-27. <https://doi.org/10.1080/09546553.2020.1727450>
- Hebdige, D. (1979). *Subculture: The Meaning of Style*. Routledge.
- Hermansson, P., Lawrence, D., Mulhall, J. & Murdoch, S. (2020). *The international alt-right : fascism for the 21st century?* Routledge.
- Hodkinson, P. (2016). Youth cultures and the rest of life: subcultures, post-subcultures and beyond. *Journal of youth studies*, 19(5), 629-645. <https://doi.org/10.1080/13676261.2015.1098778>
- Holt, T. J. Freilich, J. D. & Chermak, S. M. (2017). Internet-Based Radicalization as Enculturation to Violent Deviant Subcultures. *Deviant behavior*, 38(8), 855-869. <https://doi.org/10.1080/01639625.2016.1197704>
- Ighoubah, F. (2020, 4. mai). Nye bilder: Her er terroristen Philip Manshaus pågrepet og undersøkt av politiet. *Nettavisen*. <https://www.nettavisen.no/nyheter/nye-bilder-her-er-terroristen-philip-manshaus-pagrepet-og-undersokt-av-politiet/s/12-95-3423961844>

- Jacobsen, D. I. (2015). *Hvordan gjennomføre undersøkelser? : innføring i samfunnsvitenskapelig metode*. Cappelen Damm akademisk.
- Johansson, T. & Lalander, P. (2012). Doing resistance – youth and changing theories of resistance. *Journal of youth studies*, 15(8), 1078-1088. <https://doi.org/10.1080/13676261.2012.693591>
- Johnsen, A. B. (2021, 10. februar). PST ber om lovendring for å registrere deltagere på nettfora. VG. <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/OQjQ71/pst-ber-om-lovendring-for-aa-registrere-deltagere-paa-nettfora>
- Justis- og politidepartementet (2010). Felles trygghet – felles ansvar : Handlingsplan for å forebygge radikalisering og voldelig ekstremisme. https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/jd/vedlegg/handlingsplaner/hp_ekstremisme.pdf
- Justis- og beredskapsdepartementet (2014). Handlingsplan mot radikalisering og voldelig ekstremisme. https://www.regjeringen.no/contentassets/6d84d5d6c6df47b38f5e2b989347fc49/handlingsplan-mot-radikalisering-og-voldelig-ekstremisme_2014.pdf
- Justis- og beredskapsdepartementet (2020). Handlingsplan mot radikalisering og voldelig ekstremisme (revidert 2020). <https://www.regjeringen.no/contentassets/a7b49e7bffae4130a8ab9d6c2036596a/handlingsplan-mot-radikalisering-og-voldelig-ekstremisme-2020-web.pdf>
- Kharpal, A. (2019, 19. mars). Facebook says video of New Zealand mosque shootings was viewed 4,000 times before being removed. *CNBC*. <https://www.cnbc.com/2019/03/19/facebook-new-zealand-mosque-shootings-video-viewed-4000-times-before-removal.html>
- Klungtveit, H. S. (2020, 16. mai). Terror-romaner, 8chan og norske nynazister: Dette vet politiet om Manshaus´ aktivitet på nettet. *Filter Nyheter*. <https://filternyheter.no/terror-romaner-8-chan-og-norske-nynazister-dette-vet-politiet-om-manshaus-aktivitet-pa-nettet/>
- Knutsson, J. (1997). *Kriminalitetsforebygging i et situasjonelt perspektiv*. Politihøgskolen.
- Koehler, D. (2014). The Radical Online: Individual Radicalization Processes and the Role of the Internet. *Journal for Deradicalization*, 15(1), 116-134. <https://journals.sfu.ca/jd/index.php/jd/article/view/8/8>
- Kølvraa, C. & Forchtner, B. (2019). Cultural imaginaries of the extreme right: an introduction. *Patterns of prejudice*, 53(3), 227-235. <https://doi.org/10.1080/0031322X.2019.1609275>
- Laycock, G. (2017). Deciding what to do: adopting a problem-oriented approach. I N. Tilley & A. Sidebottom (Red.), *Handbook of crime prevention and community safety* (2. utg., s. 516-535). Routledge.
- Liang, C. S. & Cross, M. J. (2020). White Crusade: How to Prevent Right-Wing Extremists from Exploiting the Internet. *The Geneva Centre for Security Policy* (11). <https://dam.gcsp.ch/files/doc/white-crusade-how-to-prevent-right-wing-extremists-from-exploiting-the-internet>

- Lid, S. & Heierstad, G. (2019). *Forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme : norske handlemåter i møtet med terror*. Gyldendal forlag.
- Lie, E. M. (2015). *I forkant : kriminalitetsforebyggende politiarbeid* (2. utg.). Gyldendal akademisk.
- Lofstad, R. (2020, 8. mai). Forklarer rasehatet. *Dagbladet*.
<https://www.dagbladet.no/nyheter/forklarer-rasehatet/72444326>
- Lyng, S. (1990). Edgework: A Social Psychological Analysis of Voluntary Risk Taking. *The American journal of sociology*, 95(4), 851-886. <https://doi.org/10.1086/229379>
- Macklin, G. (2019a). The Christchurch Attacks: Livestream Terror in the Viral Video Age. *CTC Sentinel*, 12(6), 18-29. <https://ctc.usma.edu/wp-content/uploads/2019/07/CTC-SENTINEL-062019.pdf>
- Macklin, G. (2019b). The El Paso Terrorist Attack: The Chain Reaction of Global Right-Wing Terror. *CTC Sentinel*, 12(11), 1-9. <https://ctc.usma.edu/wp-content/uploads/2020/02/CTC-SENTINEL-112019.pdf>
- Mattsson, C. & Johansson, T. (2021). Neo-Nazi Violence and Ideology: Changing Attitudes toward Violence in Sweden's Skinhead and Post-Skinhead Eras. *Terrorism and political violence*, 1-14. <https://doi.org/10.1080/09546553.2021.1871898>
- Meld. St. 21 (2012-2013). *Terrorberedskap – Oppfølging av NOU 2012: 14 Rapport fra 22. juli-kommisjonen*. Justis- og beredskapsdepartementet.
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld-st-21-20122013/id718216/?ch=1>
- Miller-Idriss, C. (2017). Soldier, sailor, rebel, rule-breaker: masculinity and the body in the German far right. *Gender and education*, 29(2), 199–215.
<http://dx.doi.org/10.1080/09540253.2016.1274381>
- Miller-Idriss, C. (2019). What Makes a Symbol Far Right? Co-opted and Missed Meanings in Far-Right Iconography 123-136. I M. Fielitz & N. Thurston (Red.), *Post-Digital Cultures of the Far Right* (s. 123-136). <https://doi.org/10.14361/9783839446706>
- Nacos, B. L. (2009). Revisiting the Contagion Hypothesis: Terrorism, News Coverage, and Copycat Attacks. *Perspectives on terrorism*, 3(3), 3-13.
<http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=1&sid=5a309c0e-090c-4a24-9d71-926e5ec7d4be%40pdc-v-sessmgr02>
- Nagle, A. (2017). *Kill all normies : online culture wars from 4chan and Tumblr to Trump and the alt-right*. Zero Books.
- Newburn, T. (2017). *Criminology* (3. utg.). Routledge.
- Newman, G. (1997). Introduction: Towards a Theory of Situational Crime Prevention. I G. Newman, R. V. Clarke & S. G. Shoham (Red.), *Rational choice and situational crime prevention : theoretical foundations* (s. 1-24). Ashgate/Dartmouth.
- Newman, G. R. (2009). Reducing terrorist opportunities: a framework for foreign policy. I J. D. Freilich & G. R. Newman (Red.), *Reducing terrorism through situational crime prevention* (s. 33-59). Criminal Justice Press Willan.

- Nesser, P., Lia, B., Stenersen, A. & Ravndal, J. A. (2013). Om radikaliserings og voldelig ekstremisme på internett. I I. M. Sunde (red.), *Forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme på internett* (s. 80-104). Politihøgskolen.
- Nilssen, V. (2012). *Analyse i kvalitative studier: Den skrivende forskeren*. Universitetsforlaget.
- Nissenbaum, A. & Shifman, L. (2015). Internet memes as contested cultural capital: The case of 4chan's /b/ board. *New Media & Society*, 19(4), 483-501.
<https://doi.org/10.1177/1461444815609313>
- NOU 2012: 14. (2012). *Rapport fra 22. juli-kommisjonen : oppnevnt ved kongelig resolusjon 12. august 2011 for å gjennomgå og trekke lærdom fra angrepene på regjeringsskartalet og Utøya 22. juli 2011 : avgitt til statsministeren 13. august 2012*. Departementenes servicesenter. Informasjonsforvaltning. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2012-14/id697260/?ch=1>
- Pantucci, R. (2011). A Typology of Lone Wolves: Preliminary Analyses of Lone Islamist Terrorists. *Developments in Radicalisation and Political Violence*. https://icsr.info/wp-content/uploads/2011/04/1302002992ICSRPaper_ATypologyofLoneWolves_Pantucci.pdf
- Pantucci, R., Ellis, C. & Chaplais, L. (2015). Lone-Actor Terrorism Literature Review. *Countering Lone-Actor Terrorism Series No. 1*. https://www.isdglobal.org/wp-content/uploads/2016/02/Literature_Review.pdf
- Pemberton, A. & Aarten, P. G. M. (2018). Narrative in the study of victimological processes in terrorism and political violence : an initial exploration. *Studies in conflict and terrorism*, 41(7), 541-556. <https://doi.org/10.1080/1057610X.2017.1311110>
- Pisoiu, D. (2015). Subcultural Theory Applied to Jihadi and RightWing Radicalization in Germany. *Terrorism and political violence*, 27(1), 9-28. <https://doi.org/10.1080/09546553.2014.959406>
- Politiets sikkerhetstjeneste (2010). *Trusselvurdering 2010*. <https://www.pst.no/alle-artikler/trusselvurderinger/trusselvurdering-2010/>
- Politiets sikkerhetstjeneste (2011). *Trusselvurdering 2011*. <https://www.pst.no/alle-artikler/trusselvurderinger/trusselvurdering-2011/>
- Politiets sikkerhetstjeneste (2012). *Trusselvurdering 2012*. <https://www.pst.no/alle-artikler/trusselvurderinger/trusselvurdering-2012/>
- Politiets sikkerhetstjeneste (2020). *Nasjonal trusselvurdering 2020*. <https://www.pst.no/alle-artikler/trusselvurderinger/nasjonal-trusselvurdering-2020/>
- Presser, L. & Sandberg, S. (2015). *Narrative criminology : understanding stories of crime*. NYU Press.
- Ravndal, J. A. (2020). Fra landssvik til «trollterror» - utviklingen i det norske høyreekstremer trusselbildet fra 1945 til 2019. *Nytt norsk tidsskrift*, (4), 355-368.
<https://doi.org/10.18261/issn.1504-3053-2020-04-06>

- Ravndal, J. A. (2021). From Bombs to Books, and Back Again? Mapping Strategies of Right-Wing Revolutionary Resistance. *Studies in Conflict & Terrorism*.
<https://doi.org/10.1080/1057610X.2021.1907897>
- Ravndal, J. A., Lygren, S., Jupskås, A. R. & Bjørge, T. (2020). *RTV Trend Report 2020 : Right-Wing Terrorism and Violence in Western Europe, 1990 – 2019*. https://www.sv.uio.no/c-rex/english/groups/rtv-dataset/rtv_trend_report_2020.pdf
- Royal Commission of Inquiry. (2020). *Report of the Royal Commission of Inquiry into the terrorist attack on Christchurch masjidain on 15 March 2019*.
<https://christchurchattack.royalcommission.nz/the-report/>
- Sageman, M. (2008). The next generation of terror. *Foreign policy*, (165), 36-42.
<http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=1&sid=3a435ed1-2bd4-4f2f-8093-5cad89588e7e%40sessionmgr103>
- Sandberg, S. (2016). The importance of stories untold: Life-story, event-story and trope. *Crime, media, culture*, 12(2), 153-171. <https://doi.org/10.1177/1741659016639355>
- Sandberg, S. & Pedersen, W. (2010). *Cannabiskultur*. Universitetsforl.
- Sandberg, S., Oksanen, A., Berntzen, L. E. & Kiilakoski, T. (2014). Stories in action: the cultural influences of school shootings on the terrorist attacks in Norway. *Critical Studies on Terrorism*, 7(2), 277-296. <https://doi.org/10.1080/17539153.2014.906984>
- Schuurman, B., Bakker, E., Gill, P. & Bouhana, N. (2018). Lone Actor Terrorist Attack Planning and Preparation: A Data-Driven Analysis. *Journal of Forensic Sciences*, 63(4), 1191-1200.
<https://doi.org/10.1111/1556-4029.13676>
- Schuurman, B., Lindekilde, L., Malthaner, S., O'Connor, F., Gill, P. & Bouhana, N. (2019) End of the Lone Wolf: The Typology that Should Not Have Been. *Studies in conflict and terrorism*, 42(8), 771-778. <https://doi.org/10.1080/1057610X.2017.1419554>
- Scrivens, R., Wojciechowski, T. W., Freilich, J. D., Chermak, S. M. & Frank, R. (2021). Comparing the Online Posting Behaviors of Violent and Non-Violent Right-Wing Extremists. *Terrorism and political violence*, 1-18. <https://doi.org/10.1080/09546553.2021.1891893>
- Shoaib, S., Steen, R. B. & Partapuoli, K. H. (2012). Høyreekstremisme i Norge.
http://antirasistisk.no/wp-content/uploads/2014/06/h%C3%B8yreekstremisme_rapport_endelig.pdf
- Simon, J. D. (2013). *Lone wolf terrorism : understanding the growing threat*. Prometheus Books.
- Spaaij, R. (2012). *Understanding Lone Wolf Terrorism : Global Patterns, Motivations and Prevention*. Springer.
- Strømme, Ø. (2018). Internett og høyreekstremismen. I E. Reiss & L. Noor (Red.), *Radikalisering: fenomen og forebygging* (s. 30-40). Frekk forlag.
- Sunde, H. M. (2017). *Stories, Style & Radicalization: A Cultural and Narrative Criminological Study of Jihadi Propaganda Magazines* [masteroppgave]. Universitetet i Oslo.

- Sunde, H. M., Ilan, J. & Sandberg, S. (2021). A cultural criminology of “new” jihad: Insights from propaganda magazines. *Crime, media, culture*, 17(2), 271-287. <https://doi.org/10.1177/1741659020915509>
- Sunde, I. M. (2013). *Forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme på internett*. Politihøgskolen.
- Tallaksen, S. (2012, 2. mai). Blåser i Breiviks ideologi. *Klassekampen*. <https://arkiv.klassekampen.no/60182/article/item/null/blaser-i-breiviks-ideologi>
- Tjora, A. H. (2017). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis* (3. utg.). Gyldendal akademisk.
- Weenink, A. W. (2012). Situational prevention of terrorism. Remarks from the field of counterterrorism in the Netherlands on Newman and Clarke’s Policing Terrorism. *Trends in organized crime* 15(2), 164–179. <https://doi.org/10.1007/s12117-012-9160-6>
- Wikipedia. (2021, 15. april). *Remove Kebab*. Hentet 12. juni 2021 fra https://en.wikipedia.org/wiki/Remove_Kebab

8. VEDLEGG

8.1 Vedlegg 1 - godkjenning fra NSD

16.6.2021

Meldeskjema for behandling av personopplysninger

NSD sin vurdering

Prosjekttittel

Masteroppgave

Referansenummer

944322

Registrert

04.06.2021 av Ingvild Nilsen - Ingvild.Nilsen@phs.no

Behandlingsansvarlig institusjon

Politihøgskolen

Prosjektansvarlig (vitenskapelig ansatt/veileder eller stipendiat)

Nina Jon, ninajo@phs.no, tlf: 92458548

Type prosjekt

Studentprosjekt, masterstudium

Kontaktinformasjon, student

Ingvild Nilsen, ingvild.nilsen@phs.no, tlf: 99467015

Prosjektperiode

15.08.2020 - 15.08.2021

Status

16.06.2021 - Vurdert

Vurdering (1)

16.06.2021 - Vurdert

Det er vår vurdering at behandlingen vil være i samsvar med personvernlovgivningen så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet 16.06.2021 med vedlegg. Behandlingen kan starte.

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET

Prosjektet vil behandle alminnelige personopplysninger, særlige kategorier av personopplysninger om politisk oppfatning, rasemessig eller etnisk tilhørighet, religiøs oppfatning, filosofisk overbevisning og personopplysninger om straffedommer og lovovertrедelser frem til 15.08.2021.

BEHOV FOR DPIA

<https://meldeskjema.nsd.no/vurdering/60b9dc84-5550-4c6a-b2fc-a198f210111f>

1/3

Prosjektet behandler særlige kategorier av personopplysninger uten at det innhentes samtykke eller gis informasjon til de registrerte. Dermed hindres de registrerte i å utøve sine rettigheter. NSD vurderer likevel at det ikke er behov for å gjøre en personvernkonsekvensvurdering ihht. art. 35. nr. 1 da det ikke er tale om høy risiko for de registrerte sine rettigheter og friheter. Dette er begrunnet i følgende momenter:

Data hentes utelukkende fra offentlige kilder og skal ikke sammenstilles med andre kilder
Varigheten er svært kort
Selve prosjektet er av begrenset omfang
Opplysningene skal kun behandles på maskinvare hos behandlingsansvarlig institusjon og få personer har tilgang

NSD vurderer det derfor slik at det ikke er nødvendig å foreta DPIA i dette prosjektet.

LOVLIG GRUNNLAG

Prosjektet vil behandle overnevnte kategorier av personopplysninger med grunnlag i at oppgaven er nødvendig for å utføre en oppgave i allmennhetens interesse og for formål knyttet til vitenskapelig forskning.

Lovlig grunnlag for behandlingen av alminnelige personopplysninger er dermed at den er nødvendig for å utføre en oppgave i allmennhetens interesse, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav e, samt for formål knyttet til vitenskapelig forskning, jf. personopplysningsloven § 8, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 3 bokstav b.

Lovlig grunnlag for behandlingen av særlige kategorier av personopplysninger er at den er nødvendig for formål knyttet til vitenskapelig forskning, jf. personvernforordningen art. 9 nr. 2 bokstav j, jf. personopplysningsloven § 9.

Lovlig grunnlag for behandlingen av personopplysninger om straffedommer og lovovertridelser er at den er nødvendig for formål knyttet til vitenskapelig forskning, jf. personvernforordningen art. 10, jf. art. 9 nr. 2

bokstav j, jf. personopplysningsloven § 9, jf. § 11 første ledd.

Behandlingen er omfattet av nødvendige garantier for å sikre den registrertes rettigheter og friheter, jf. personvernforordningen art. 89 nr. 1.

PERSONVERNPRINSIPPER

NSD vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen:

- om lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at prosjektet oppfyller kravet om nødvendige garantier
- formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke viderebehandles til nye uforenlige formål
- dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet
- lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet

DE REGISTRERTES RETTIGHETER

Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18) og protest (art. 21).

Det vil være svært vanskelig eller umulig å komme i kontakt med utvalget, da de soner livstidsdommer eller forvaring i fengsler, blant annet i utlandet. Studenten benytter kun offentlige/åpne datakilder og prosjektvarigheten er kort, og omfanget er begrenset. NSD vurderer dermed at det vil kreve en uforholdsmessig stor innsats fra behandlingsansvarlig institusjon å gi individuell informasjon.

Basert på en avveining mellom tiltakene som kreves for å informere og ulempen for den enkelte registrerte, vurderes det at det kan unntas fra informasjonsplikten på grunnlag av at det vil kreve en uforholdsmessig stor

innsats å informere, jf. personvernforordningen art. 14 nr. 5 bokstav b.

Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1. f) og sikkerhet (art. 32).

For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må dere følge interne retningslinjer og/eller rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

MELD VESENTLIGE ENDRINGER

Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til NSD ved å oppdatere meldeskjemaet. Før du melder inn en endring, oppfordrer vi deg til å lese om hvilke type endringer det er nødvendig å melde: <https://www.nsd.no/personverntjenester/fyll-ut-meldeskjema-for-personopplysninger/melde-endringer-i-meldeskjema>

Du må vente på svar fra NSD før endringen gjennomføres.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

NSD vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Kontaktperson hos NSD: Siri Tenden

Lykke til med prosjektet!